

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Diplomová práce

2023

Ilia Zhdanov

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

**Problém uplatňování politických, kulturních,
historických a územních práv Evenků v
Rusku**

Diplomová práce

Autor práce: Zhdanov Ilia

Studijní program: Politologie

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 3.01.2023

Zhdanov Ilia

Bibliografický záznam

ZHDANOV, Iliia. *Problém uplatňování politických, kulturních, historických a územních práv Evenků v Rusku*. Praha, 2023. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta Sociálních věd, Institut politologických studií. Katedra politologie. Vedoucí diplomové práce PhDr. Michael Romancov, Ph.D.

Rozsah práce: 156180 znaků

Abstrakt

Dost diskutované jsou problémy spojené s realizací práv národů bez vlastních států. Některé národy dobývají jiné v rámci státní expanze, po níž je řada národů na pokraji řešení mnoha problémů – jak přežít, jak realizovat svá politická, sociální, kulturní práva v rámci stávající reality? V této diplomové práci byl vzat konkrétní příklad jednoho malého severního národa na Dálném východě Ruska, Evenků.

V první části byly zvažovány modely federalismu, jedním z nich je ruský federalismus. Ruský federalismus je unikátní z řady důvodů, ale hlavní je složitá federativní struktura - některé subjekty federace v rámci jiných, etnoteritoriální a teritoriální principy vybudování federace.

V druhé části bylo studováno postavení Evenků v Rusku, ukazatele znalosti jazyka, přítomnost jejich vlastních územních autonomií, vývoj jejich postavení v rámci ruského státu.

Ve třetí části byly zvažovány zkušenosti jiných států ve vztahu k jejich malým národům – Kanady a Číny. Bylo provedeno srovnání postavení malých národů v těchto zemích na jedné straně a postavení Evenků Ruska na straně druhé.

V závěru je uvedeno stručné shrnutí provedené práce, hodnocení vyhlídek a jsou uvedena některá teoretická doporučení

Abstract

The problems associated with the realization of the rights of nations without their own states are quite discussed. Some nations conquer others within the framework of state expansion, after which many nations are on the verge of solving many problems - how to survive, how to realize their political, social, cultural rights within the existing reality? In this thesis work, a specific example of one small northern nation in the Far East of Russia, the Evenks, was taken.

In the first part, models of federalism were considered, one of which is Russian federalism. Russian federalism is unique for a number of reasons, but the main thing is a complex federal structure - some subjects of the federation within others, a national-territorial and at the same time territorial type of federation.

In the second part, the position of the Evenks in Russia was studied, the indicators of knowledge of the language, the presence of their own territorial autonomies, the evolution of their position within the Russian state were studied.

In the third part, the experiences of other states were considered in relation to their small nations - Canada and China. A comparison was made of the position of small nations in these countries, on the one hand, and the position of the Evenks of Russia, on the other.

In conclusion, the results of the work done are summarized, an assessment of the prospects and some theoretical recommendations are given.

Klíčová slova

Národ, Federalismus, Rusko, Kanada, Čína, Evenkové, Vzdělávání, Území, Právo, Autonomie

Keywords

Nation, Federalism, Russia, Canada, China, Evenks, Education, Territory, Law, Autonomy

Základní literatura

Title

The problem of applying political, cultural, historical and territorial rights of the Evenks in Russia

Poděkování

Mé poděkování patří PhDr. Michaelu Romancovovi, Ph.D. za cenné rady, odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování této diplomové práce věnoval. Dále také děkuji své rodině za neutuchající podporu při studiu. Nakonec, děkuji Česku a Univerzitě Karlově za možnost projít touto obtížnou cestou

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Katedra politologie

Projekt závěrečné diplomové práce

**Problém uplatňování politických, kulturních,
historických a územních práv Evenků v
Rusku**

Diplomová práce

Příjmení, jméno: Zhdanov Ilia

Studijní obor: Politologie

Typ práce: Magisterská práce

Akademický rok podání: 2023

Předpokládaný termín dokončení: 2023

Vedoucí práce: PhDr. Michael Romancov, Ph.D

Zdůvodnění výběru práce

Téma vychází z mnohonárodní rozmanitosti Ruska, jeho složité etnické struktury, historie kulturního a sociálního vývoje etnických skupin a zásad územní struktury Ruska. Jedinečnost tématu je vysvětlena skutečností, že Evenkové, přestože jsou malým etnikem Ruska, geograficky zabírají velkou část jeho území, jsou jeho autochtonním obyvatelstvem, ale nemají žádnou administrativní a politickou autonomii prvního řádu. Na základě toho je jejich kulturní vývoj a boj proti asimilaci mnohem obtížnější než u jiných etnických skupin v Rusku, a proto je pro mě toto téma zajímavé.

Předpokládaný cíl

Cílem práce je analyzovat současný politický stav Evenků, posoudit účinnost státní politiky v oblasti ochrany politických a kulturních práv v současnosti, identifikovat hlavní problémy, předpovědět další vývoj zkoumaných otázek a navrhnout vlastní možnosti, jak tyto problémy překonat a ukázat na to, kde a proč se situace liší od toho, na co mají teoreticky nárok.

Metodologie práce

Celá práce by měla stavět na principech jednopřípadové studie. Práce vychází ze studií vztahů mezi státem a Evenky jako jedinečného příkladu, který měl svůj vlastní historický kontext, který byl po staletí postaven na řadě faktorů. To je například rozdíl mezi kmenovými Evenky, kteří neměli dlouhodobou státnost a dnešními. Zvláštnost skutečnosti, že se obyvatelstvo nacházelo na rozsáhlých územích, často obtížně dostupných a nelze je okamžitě zjistit, přiměla stát, aby tato území hlouběji studoval, aby na ně snáze a rychleji rozšířil svoji moc. Již v sovětských dobách tato studie také pokračovala, ale na základě zásad internacionální jednoty. Začala změna sociálního a politického postavení etnické skupiny ve státě, na jejímž základě bude zkoumána řada dokumentů, rozlišujících postavení etnické skupiny a opatření přijatá v souvislosti s ní, pozitivní i negativní.

Je to analýza studií etnické skupiny a administrativní, územní a politické legislativy, která by měla pomoci najít odpovědi na otázky, proč je etnická skupina právě v této pozici, a nikoli v jiné, a také pochopit, zda spolupráce se státem bylo prospěšné pro Evenky, jak moc pro ně obecně, nejsou lhostejní ke svému postavení ve společnosti a v konkrétních ustavujících entitách Ruské federace, kde dnes žijí.

Základní charakteristika tématu

Téma se týká politiky státu ve vztahu k domorodé malé, ale geograficky jedinečně rozšířené etnické skupině, která může vést jak ke kulturní degradaci a asimilaci této etnické skupiny k jiné, tak k identifikaci a rozvoji etnických charakteristik a kultury, které jsou pro svět obecně uzavřené ale mohou v sobě mít dobrý potenciál. Realizaci tohoto potenciálu lze také zvážit na základě hypotéz a opatření, která by mohla tento problém buď nastolit, nebo se pokusit na něj odpovědět kladně. Toto téma ve skutečnosti také vyvolává otázku, zda by mu stát, kde žije více než jedno autochtonní etnikum, měl poskytnout péči, kulturní ochranu a pomoc při realizaci z různých stran. Protože většina států (a naprostá většina evropských států) má pouze jednu autochtonní populaci, je tento problém poměrně složitý a jedinečný.

Předpokládaná struktura práce

- 1) Představení Evenků (historie, poloha, demografické a etnické ukazatele, hlavní regiony pobytu)
- 2) Rusko a jeho role v regionu
- 3) Politický status Evenků a konkrétní plány Ruska v kontextu reform
- 4) Realizace těchto plánů a jejich analýza
- 6) Hodnocení výsledků a návrhy na další reformu
- 7) Posouzení pojmu přežití etnické skupiny v budoucnosti a otázka její potřeby

Základní literatura

1. Jazyková politika při utváření etnické identity v oblasti předškolního vzdělávání (na příkladu fungování jazyka Evenků v Ruské Federaci a jazyků národnostních menšin v Německu). T. V. Kravets, 2016
https://lingua.amursu.ru/upload/lingua/2016/2/thal_2016_2_06_078_092.pdf
2. Kulturní politika v kontextu regionální polyetnicity. Antonova M.S., 2010
<https://cyberleninka.ru/article/n/kulturnaya-politika-v-kontekste-regionalnoypolietnichnosti-1>
3. Fungování jazyka Evenků v oblasti vzdělávání v Republice Sakha (Jakutsko). Struchkov K. N., 2009

- <http://evenkitek.ru/stellages/pedagogy/funktsionirovanie-evenkiyskogo-yazyka-vsfer-obrazovaniya-respubliki-sakha-yakutiya/>
4. Státní národní politika a etnokulturní vývoj Burjatska v historické retrospektivě. V. Nomogoeva, 2021
<https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennaya-natsionalnaya-politika-i-etnokulturnoe-razvitie-buryatii-v-istoricheskoy-retrospektive>
5. Domorodé národy na Sibiři a vládní politika: zkušenost Evenků. Dolgikh U.O., 2020
http://www2.bigpi.biysk.ru/nir2016/file/kryail_20_10_2020_07_42_55.pdf#page=43
6. Formování regionálních zastupitelských orgánů moci: analýza volebního chování (na příkladu Evenkie). Gudkov I. V., 2008
<https://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-regionalnyh-predstavitelnyhorganov-vlasti-analiz-elektoralnogo-povedeniya-na-primere-evenkii-1>
7. Domorodé národy na Sibiři: dokážou čelit výzvám 21. století? Vinokurova U.A., 2015
<https://cyberleninka.ru/article/n/korennye-narody-sibiri-mogut-li-oni-otvetit-navyzovy-xxi-veka>
8. Možné scénáře reformy administrativně-územní divize Ruska: sibiřská možnost. Kolotkin M.N., 2005
<https://cyberleninka.ru/article/n/vozmozhnye-stsenarii-reformirovaniyaadministrativno-territorialnogo-deleniya-rossii-sibirskiy-variant>
9. Etnika a politika: hranice politických orientací obyvatel republiky Sakha (Jakutsko). Maklashova E.G., 2010
<https://cyberleninka.ru/article/n/etnosy-i-politika-granitsy-politicheskikh-orientatsiynaseleniya-respubliki-saha-yakutiya>
10. Etnosociální procesy na Sibiři: moderní reality a aktuální problémy etno-národní politiky. Popkov Yu.V., Tyugashev E.A., 2014
<https://cyberleninka.ru/article/n/etnosotsialnye-protsessy-v-sibiri-sovremennyyerealii-i-aktualnye-voprosy-etnonatsionalnoy-politiki>
11. Státní jazyková politika Ruské federace ve vztahu k původním malým počtem obyvatel severu: stav a vyhlídka. Bylkova E.S., 2019
http://conf2.sfukras.ru/uploads/conf_1033/Materialy_konferencii_2018g..pdf#page=119
12. Efektivita státní etnické politiky: hodnocení dynamiky interetnických vztahů v Jakutsku (na základě výsledků výzkumu v letech 2014-2017). Maklashova E.G., 2020
<https://cyberleninka.ru/article/n/effektivnost-gosudarstvennoy-natsionalnoypolitiki-otsenka-dinamiki-mezhnatsionalnyh-otnosheniy-v-yakutii-po-rezultatamissledovaniy>
13. Současný stav jazyka Evenků jako důležitého prvku kulturní rozmanitosti Číny. Wang Xiaomei 2017

<https://cyberleninka.ru/article/n/17308013>

14. Odpor v Ivanovskom (Amurská oblast). Některá ponaučení z boje Evenků za jejich práva. Mikhalev M.S., 2018

<https://cyberleninka.ru/article/n/18031617>

15. Problémy sociální adaptace původních obyvatel severu v kontextu sociálních transformací. Sorokin. S. A., 2008

<https://elibrary.ru/item.asp?id=23945000>

16. Problémy organizace výkonné moci při konsolidaci regionů na příkladu připojení autonomních okresů Evenk a Taimyr k Krasnojarskému kraji (území). E. Čerkasová, 2021

<https://elibrary.ru/item.asp?id=46320906>

17. Autonomie jako způsob řešení etnokulturních problémů: typy a prostředky ztělesnění. Sirotkin I.G. 2009

<https://cyberleninka.ru/article/n/avtonomiya-kak-sposob-resheniya-etnokulturnykhproblem-vidy-i-sredstva-voploscheniya>

18. Národ a národní a kulturní autonomie v moderní společnosti. Yaroshchuk N.Z. 2011

<https://cyberleninka.ru/article/n/natsiya-i-natsionalno-kulturnaya-avtonomiya-vsovremennom-obschestve>

19. Autonomie jako forma územní samosprávy. Ulyanishchev P.V. 2008

<https://cyberleninka.ru/article/n/avtonomiya-kak-forma-territorialnogosamoupravleniya>

Schváleno vedoucím práce dne: 3.1.2023

Schváleno garantem/koordinátorem oboru dne: 3.1.2023

Podpis vedoucího práce

Podpis garanta/koordinátora oboru

Obsah

Úvod	15
Výběr tématu	15
Struktura a přínos diplomové práce	16
Kritické zhodnocení literatury	17
1. Federalismus	19
1.1. Podstata, vlastnosti a specifika federálního systému řízení	19
1.2. Federalismus v Rusku: historický kontext, typologie, implementace federálního vládnutí a chyby ve federální legislativě	24
1.3. Současná pozice federalismu v Rusku: je Rusko dnes skutečně federací, defederalizační procesy	35
2. Vztah Evenků se státem v rámci realizace jejich práv	47
2.1. Realizace práv Evenků na jejich vlastní autonomii a také rozvoj jejich politických práv	47
2.2. Realizace práv Evenků na rozvoj národního jazyka a kultury	53
3. Srovnání podobných situací na příkladu jiných zemí	59
3.1. Kanada	59
3.2. Čína	63
Závěr	67
Seznam literatury	73

Úvod

Výběr tématu

Na světě je asi dvě stě států. Počet států se však příliš nekryje s počtem národů. Podle různých odhadů je počet národů více než dva tisíce. Ve skutečnosti je spočítat počet národů obtížnější než spočítat státy, protože kritéria pro prohlášení určité skupiny lidí za národ se u různých odborníků liší. Důležité je, že jich je mnohem víc než států. Podle toho může být v jednom státě jeden národ, nebo jich může být tisíc. Mohou být velmi početné (desítky milionů), nebo mohou být omezeny na několik zástupců.

Důvody, proč jsou některé národy společně s jinými ve stejném státě, mohou být velmi odlišné. V podstatě jde o dědictví expanzivní politiky, v jejímž důsledku se některé národy násilně nebo dobrovolně staly součástí státu, jehož hlavním národem je jiný národ. Důležité ale zůstává, že po těchto historických událostech národy nemizí a pokračují ve své cestě. A již po nějaké době si některé z nich mohou zachovat všechny své důležité rysy – jazyk, kulturu, tradice, národní identitu. A některé národy procházejí asimilačními procesy, v jejichž důsledku se stávají součástí jiného národa (hlavně toho, který je podřídil). Důvody, proč některé národy přežívají a některé ne, závisí na řadě faktorů: postoj státu, na jejichž území tyto národy žijí, postoj národů k dané situaci atd.

V kontextu současných historických událostí se nabízí otázka: jaký osud čeká konkrétní národ v konkrétním státě? Osud každého národa je samozřejmě individuální. Ale národ, jehož stát podniká určité kroky k zajištění své pohodlné existence, má nejvyšší pravděpodobnost přežití: pomoc při zachování tradic a kultury, předcházení diskriminaci, stimulace a privilegia v různých oblastech. Různé státy mohou mít takové podmínky: unitární, federální, se složitým systémem vlády. Ve federálním státě by však měly mít národy větší šanci, protože federace se vyznačují větší mírou autonomie svých územních celků a menší závislostí ve vztazích s federálním centrem.

Rozhodl jsem se proto zaměřit svůj zrak na osud jednoho z mnoha národů v jedné ze federací. Moje volba padla na Evenky a Ruskou federaci. Evenkové mají poměrně specifickou historii: malý národ, který žije na rozsáhlém území na Sibiři a na Dálném východě, jehož zotročení zůstalo téměř bez povšimnutí. Postavení Evenků by zůstalo bezvýznamné, kdyby iniciativa bolševiků, kteří vyhráli občanskou válku, nedala všem národům na území Ruska právo na vlastní národní autonomii. Od tohoto okamžiku začíná politická historie vývoje práv Evenků v Rusku.

Aby bylo možné správně posoudit současnou situaci Evenků, je nutné prostudovat specifiku ruského státního systému. Rusko je federace, a proto je nutné porozumět podstatě

federalismu jak v něm samotném, tak i studovat rysy ruského modelu federalismu. Při studiu rysů ruského modelu federalismu je nutné zaměřit se na problémy a výzvy, kterým čelily a stále čelí.

Poté studovat postavení Evenků v rámci ruského federalismu. Studium by mělo ovlivnit nejen přítomnost či nepřítomnost jejich vlastní autonomie, ale také realizaci jejich práv mimo rámec autonomie: zachování národní kultury, jejich rodného jazyka. Studium by mělo také vycházet z vývoje postoje státu k národu a jeho problémům, jakož i z vývoje problémů samotných, jejich prohlubování či řešení.

Při hodnocení situace Evenků v Rusku se ukazuje postoj státu k nim, postoj Evenků ke státu a také vyhlídky na přežití národa v budoucnu. Je však důležité porovnat situaci Evenků s příklady národů v jiných státech. Volba padla na Kanadu, která má mnoho podobností s Ruskem ve veřejné správě a etnické struktuře. Zajímavá bude i zkušenost z Číny, kde žijí i Evenkové, takže je tu jedinečná příležitost porovnat postoj různých států ke stejnému národu.

Výsledek srovnání bude na konci práce. Cílem práce je také upozornit na postavení malých národů ve velkých státech. Nejčastěji je pozornost věnována početně velkým národům, které mohou mít separatistické nálady. Mnohem méně jsou prozkoumány situace spojené s postavením malých národů, které nechtějí nebo dokonce teoreticky nemůžou mít vlastní národní stát.

Struktura a přínos diplomové práce

Pro mě bylo velmi důležité vytvořit jasnou a logickou strukturu práce. Z těchto důvodů jsou vytvořeny čtyři hlavní části práce - úvod, teoretická část, případová část a závěr. Úvod široce odhaluje motivaci k napsání této práce, stručně vysvětluje, o čem bude vyprávění přímo v této práci, a také kritické zhodnocení literatury, která byla při psaní této práce použita. Teoretická část bude založena na informativnosti, která bude rozdělena do dvou částí. První odhalí koncept federalismu a představí podstatu ruského modelu federalismu, vyzdvihne jeho klady a zápory. Druhá část představí postavení Evenků za posledních sto let, počínaje okamžikem vzniku SSSR a konče jejich současným postavením v rámci Ruské federace. Účelem této části je uvedení základních pojmů a zejména uvedení přímo do kontextu situace spojené s dnešními procesy v národě, který nemá samostatný státní celek. V kontextu Evenků bude zvažován vývoj existence jejich národně-teritoriálních autonomií, rozvoj vzdělanosti, kultury a také úroveň znalosti jejich rodného jazyka. Případová část odhalí podobné situace v jiných zemích a porovná tyto situace se situací Evenků v Rusku. Podobné situace byly vybrány podle specifických kritérií. První situace je analyzována v Kanadě, která má mnoho podobností s Ruskem. Druhá situace je analyzována v Číně, se kterou má Rusko méně společného, proto hlavním kritériem je, že srovnání bude v rámci

jednoho národa - Evenků, kteří také žijí v Číně. Po srovnání se vytvoří závěr, ve kterém se sečtou výsledky srovnání a vyvodí se určité závěry. Závěr je poslední částí práce.

Konečně, struktura práce se poněkud liší od původního projektu práce, protože při psaní práce se studiem požadovaných aspektů vyvstaly určité potíže. Také jsem si ještě před napsáním práce uvědomil, že zpřístupňování témat a úkolů by mělo probíhat v rámci politologického studia, což také přináší určitá omezení.

Přínosem této práce by mělo být upozornit na situaci nejen velkých národů, které jsou poměrně známé a hluboce prostudované, ale i národů malých, jejichž problémy se mohou jen málo lišit a celková situace může být mnohem horší. Pro malé národy jsou problémy přežití, zachování jejich kultury a jazyka těžko řešitelné. Jejich situace je slabě studována, proto pro mě bylo důležité, když jsem si vybral jeden z národů, přispět k jejich studiu situace malých národů.

Kritické zhodnocení literatury

Vzhledem k rozsahu a specifičnosti práce bylo nutné využít široké spektrum zdrojů a autorů. Každá sekce a podsekce vyžadovala svůj vlastní přístup k výběru literatury. Důležitým prvkem byl například výběr literatury v různých jazycích, včetně těch, jejichž znalosti buď nejsou na dokonalé úrovni, nebo zcela chybí.

Za zmínku stojí skutečnost, že seznam finální literatury se výrazně liší od seznamu uvedeného v projektu práce. Je to dáno především tím, že se změnila samotná struktura práce. Literatura uvedená v návrhu se soustředí především na problémy Evenků v Rusku a někteří autoři byli při psaní příslušné části opravdu důležití. Zpočátku však bylo nutné studovat podstatu ruského federalismu a poté postavení malých národů v Kanadě a postavení Evenků v Číně. K tomu byli potřeba úplně jiní autoři. Konečný seznam literatury se nakonec téměř úplně změnil.

V teoretické části nebyl problém najít a použít potřebnou literaturu, jelikož všechna studovaná témata a otázky jsou již velmi dobře zpracovány. Literatura byla používána především v ruštině, někdy byla použita literatura v angličtině. Je těžké vyzdvihnout nějaké konkrétní autory. V první části teoretické práce věnované federalismu byla využita literatura různých politologů a vědců zabývajících se problémy ruského federalismu. Na seznamu autorů je dokonce i vysoce postavený politik, bývalý premiér Jevgenij Primakov. Ze zahraničních autorů nejčastěji byly použity ty, kteří podstatnou část svého života studují politickou scénu Ruska. Jedním z nich například byl americký velvyslanec v Rusku – Michael McFaul.

V druhé části teoretické práce byl kladen důraz na dokumenty a statistická data. Zde jsem se poprvé setkal s výraznými potížemi spojenými s tím, že problémy Evenků a oni sami jsou poměrně špatně studováni. Hlavní pozornost byla samozřejmě opět věnována ruské (a sovětské)

literatuře. Na základě údajů ze sčítání lidu v roce 2010 jsem mohl realizovat svůj koníček vytvořením mapy osídlení Evenků v Rusku a také určit konkrétní místa současných evenckých autonomií. Hlavními zdroji informací byly federální a regionální zákony, Archiv Evenků a také kniha Zamaraevé, kde se uvádí realizace politiky Sovětského svazu ve vzdělávací a kulturní sféře v kontextu Evenků, která byla implementována prostřednictvím "pětiletok".

Třetí část byla v kontextu rešerše literatury nejobtížnější. Při studiu zkušeností Kanady nebylo těžké najít dokumenty a zdroje informací v angličtině. Je však třeba uznat, že problémy malých národů Ruska byly dostatečně podrobně studovány již v sovětských dobách, což byl důležitý prvek sovětské národní politiky. Vzhledem k tomu, že v Kanadě byla problémům malých národů věnována pozornost až mnohem později, je o tom mnohem méně zdrojů informací. Ale ne o tolik méně než v Číně. Potíže se studiem literatury a dokumentace v čínštině nebyly hlavním problémem. Hlavním problémem bylo najít literaturu vědců a politologů z Číny a týkající se národní politiky Číny. Možná to vyplývá z toho, že Čína je v informačním kontextu spíše uzavřeným státem. Ve výsledku, pokud bylo možné použít čínské dokumenty, byli autory nejčastěji vědci z Ruska, kteří se zabývali problematikou čínských národnostních menšin vč. porovnávaly postavení Evenků v Rusku a v Číně. Vzhledem ke všemu výše uvedenému stojí za zmínku, že na konečný výsledek mohl mít vliv nedostatek literatury. Stále jsem však přesvědčen, že se mi podařilo provést srovnání státních národních politik těchto zemí, protože nejdůležitějšími zdroji studie jsou dokumenty a statistická data.

Závěr práce vychází především z předchozích poznatků a vlastních úvah, proto v této kapitole nejsou žádné literární zdroje.

1. Federalismus

1.1. Podstata, vlastnosti a specifika federálního systému řízení

Studium federalismu je vzhledem k rozšířenosti jeho myšlenek a principů nezbytné pro poznání jedné z existujících forem vlády. Pochopení principů, podle kterých funguje federální systém vlády, nám umožní lépe porozumět kontextu vztahu mezi státem a jeho občany: jaká práva mají v rámci federace, jaké mechanismy se používají k implementaci těchto práv, jakožto i rozdíly mezi tímto systémem politických vztahů od zbytku atd.

Není náhodou, že 20. století bylo nazýváno stoletím federalismu.¹ Tato charakteristika zůstává snad v zásadě pravdivá i pro začátek 21. století. Právě v minulém století dochází k prudkému nárůstu počtu federativních států a rozkvětu myšlenek a principů federalismu. "Zdá se, že federalismus prochází celosvětovou renesancí od přechodu k decentralizaci sociálních a ekonomických programů ve Spojených státech k expanzi a další integraci Evropské unie."² Ne náhodou se v současném století pod vlivem politické praxe objevují nové projekty federálního uspořádání. Je možné, že federální výstavba bude v budoucnu obohacena o nové myšlenky a politické projekty, protože federální systém vlády je jedním z nejmladších.

Základním principem federace je federalismus (fr. fédéralisme, sahá až k lat. foedus „smlouva, unie“). Spočívá v uznání politického ideálu federálního uspořádání státu, touhy buď spojit více samostatných států (zemí) do jedné federace, nebo přeměnit unitární stát na federální. Opakem „federalistů“ jsou „unitáři“.³

Existuje řada předpokladů, které se samy o sobě nebo ve svém celku stávají důvody pro postupnou federalizaci státu. Nejdůležitějším faktorem může být ten územní. Rozdělení státního území přírodními bariérami, jako jsou pohoří nebo průlivy a další velké vodní plochy, může přispět k federalizaci, ale bude probíhat pouze ve spojení s faktorem akumulace jednotlivých rysů uvnitř těch území, která jsou oddělena od toho hlavního. Jinak, pokud neexistují zjevné kulturní rozdíly, pak není federalizace zdaleka nevyhnutelná.

Nejdůležitějším předpokladem možné federalizace do budoucna je bezesporu mnohonárodnost státu. Zde je však kromě kulturních rozdílů mezi národy také důležité, že národy mají touhu získat národní nezávislost, uplatňovat své právo na sebeurčení v rámci státu, aniž by se od něj oddělovaly.

¹ Riker W. H. *Federalism: Origin, Operation and Significance*. - Boston: Little, Brown and Company, 1964. - P. S.

² Brian D. M. *The Russian Federation and "functional federalism": Lessons from Tatarstan and Chechnya. The Changing Faces of Federalism*. - Manchester University Press, Manchester, 2005. - S. 48.

³ *Federalismus*. Malý encyklopedický slovník Brockhause a Efrona: ve 4 svazcích - Petrohrad, 1907-1909.

Všechny současné procesy související s federalismem jsou někdy označovány jako „všudepřítomná exploze federalizace“.⁴ V současnosti je na zeměkouli pětadvacet federalizovaných zemí, které pokrývají téměř 40 procent světové populace⁵ a polovinu území zeměkoule. Federace jsou sedm z osmi největších států světa. Počet federací zahrnuje mnoho vysoce rozvinutých zemí v ekonomických, politických, sociálních a kulturních vztazích - Austrálie, Rakousko, Belgie, Kanada, USA, Německo, Švýcarsko.

Další třetina světové populace navíc žije ve státech, které v té či oné míře vyznávají federální principy a přitom zůstávají formálně unitární.⁶ Ve vědecké literatuře bylo poukázáno zejména na devět faktických federálních zemí.⁷ Trend k federalizaci je podle některých autorů zcela jasný například v Itálii, Španělsku a dokonce i ve Velké Británii.⁸ Byly navrženy projekty federalizace, které mají vyřešit některé z nejvážnějších konfliktů současného světa – na Blízkém východě, ve Velké Británii, Iráku, na Ukrajině. Je však třeba si uvědomit, že federalizace není vždy bezproblémovým řešením jakéhokoli konfliktu.

Význam federalismu roste i v souvislosti s posilováním vzájemné závislosti států a mezinárodní integrace, jejímž nejvýraznějším příkladem je Evropská unie. Vzdání se části své suverenity ze strany členských států Unie v podobě přenesení části jejich pravomocí na nadnárodní orgány Evropské unie, sblížování politických, ekonomických, finančních, obranných, zahraničněpolitických struktur a politiky znamenaly jasný trend k federalizaci významné části Evropy. Stačí říci, že Evropská unie byla již v polovině 90. let zodpovědná za tři čtvrtiny legislativy v ekonomické sféře.⁹

Ve světě existují příklady vzniku dalších nadnárodních organizací, které se za určitých podmínek mohou vydat cestou federalizace obohacující teorii i praxi federalismu.

Ve federálním státě, na rozdíl od unitárního státu, existují dva systémy vyšších orgánů: federální a subjekty federace. Spolu s federální ústavou vydávají subjekty federace vlastní

⁴ Hueglin Th. O., Fenna A. *Comparative Federalism: A Systematic Inquiry*. – Peterborough: Broadview Press, 2006. S.11

⁵ Watts R. *Comparing Federal Systems*, Third edition. – Kingston: McGill-Queen's University Press, 2008. S. 4-5
Podle jiných údajů je 26 států federálních. Tady: Hueglin Th. O., Fenna A. *Comparative Federalism: A Systematic Inquiry*, S. 55.

S objevením se Jižního Súdánu na politické mapě se počet federálních států zvyšuje na 27.

⁶ Elazar D. *Exploring Federalism*. - Tuscaloosa: The University of Alabama Press, Alabama, 1987. S. 6.; Fry E. *North American Federalism, NAFTA and Foreign Economic Relations // Evaluating Federal Systems*. - Dordrecht: Martines Nijhoff Publishers, 1994, P. 393; Timashova T. N. *Kanadský model federalismu*, 2002. - S. 5;

⁷ Inman R. P. *Federalism's values and the values of federalism*. National Bureau of Economic Research. Working Paper 13735, 2008. S. 2.

⁸ Mireia Gran i Creus. *Spain: Incomplete Federalism. Federalism and Political Performance*. - L.: Routledge, 2000; Cressati C. *Federalism and Regionalism in Italy: Historical and Constitutional Aspects. Federal Conceptions in EU Member State: Tradition and Perspective*. - Baden-Baden: Nomos Verl.-Ges, 1994. - S. 95-102; Laffin M., Thomas A. *The United Kingdom: Federalism in Denial? // Publius: The Journal of Federalism*, 1999, vol. 29, № 3.

⁹ Hinderhater I. *Federalismus a regionální politika. Federalismus v Rusku a Belgii. Sborník příspěvků z belgicko-ruského kolokvia*. - Leuven (Belgie): Institut pro evropskou politiku Katolické univerzity, 1996. - S. 66.

regulační právní akty konstituční povahy (například ústavy, listiny, základní zákony). Mají právo vydávat regionální zákony. Subjekty řady federací mají často vlastní institut občanství, hlavního města, státního znaku a dalších prvků ústavního a právního postavení státu, s výjimkou státní suverenity.

Subjekt federace (dále též – region) přitom nemůže být subjektem mezinárodních vztahů, aniž by z federace vystoupil (secese). Subjekty federace mohou mít různé názvy, které jsou zpravidla určeny historickými nebo právními faktory: státy, provincie, regiony, území, republiky, země (např. spolkové země v Rakousku, subjekty v Rusku nebo státy v USA) a další. Federaci je třeba odlišit od konfederace, která je mezinárodním právním svazkem suverénních států, což je rozhodně vhodné pro identifikaci Evropské unie. V praxi je však velmi obtížné rozlišit právní povahu určitých subjektů – mnohé ze současných konfederací jsou svou strukturou federacím velmi blízké, nebo dokonce téměř či ve skutečnosti federacemi jsou. Například Švýcarsko (také Švýcarská unie), které je dodnes proklamováno jako konfederace, je de facto federací, v níž se kantony dávno proměnily v klasické subjekty federace.

Obecně lze rozlišit nejběžnější rysy charakteristické pro většinu federativních zemí:

- Území federace tvoří území jejích jednotlivých subjektů: států, provincií, kantonů, republik, emirátů atd.;
- Ve federálním státě jsou nejvyšší zákonodárné, výkonné a soudní pravomoci svěřeny zákonodárné, výkonné a soudní moci federální vlády. Působnost mezi federací a jejími subjekty vymezuje federální ústava;
- V některých federacích mají subjekty právo přijmout vlastní ústavu, mají vlastní vnitřní nejvyšší zákonodárné, výkonné a soudní orgány;
- Hlavní národní zahraničněpolitickou činnost ve federacích vykonávají státní federální orgány. Oficiálně zastupují federální stát v mezistátních vztazích (USA, Ruská federace, Německo, Brazílie, Indie atd.);
- Dvoukomorová struktura federálního parlamentu je považována za povinný prvek federace státu. Dolní komora je orgánem národního zastoupení a poslanci jsou do ní voleni z celé republiky. Horní komora je zastupitelským orgánem subjektů federace.

Není tedy možné studovat veškerou rozmanitost v současnosti existujících federací, jejich základní rysy a specifika bez použití srovnávací metody výzkumu.

Jak známo, srovnávání je jednou z obecných vědeckých metod poznání, a proto jsou možné limity jeho použití extrémně široké. Podle známých amerických politologů je srovnávání

„metodologickým jádrem každého humanitního a přírodovědného systému poznání“.¹⁰ Těžko nesouhlasit s názorem, že „ve skutečnosti nelze žádný ze společenských jevů vyčlenit a studovat, aniž bychom jej porovnali s jinými společenskými jevy“.¹¹ Jak píše jiní autoři, „není nic přirozenějšího než uvažovat o lidech, idejích a institucích ve vztahu k jiným lidem, idejím a institucím“ a dále: „badatel, který studuje pouze jednu zemi, může interpretovat jako normální to, co se ve skutečnosti komparativistovi jeví jako anomální“.¹²

V politologii je srovnávání často nazýváno hlavní metodou výzkumu.¹³ Jeho užitečnost je spojena s tím, že umožňuje podávat popis porovnávaných jevů, vytvářet klasifikace, testovat hypotézy a předpovídat.¹⁴ Jinými slovy, srovnávací metoda má multifunkční účel, což lze snadno vidět na srovnávací studii federalismu. V tomto ohledu lze vyčlenit kognitivní, teoreticko-metodologické a prakticko-politické funkce metody.

Každá federace má svébytné rysy, které odrážejí specifika historického vývoje, tradic, kultury lidí, sociálně-etnického složení společnosti, politické orientaci elit atd. A jejich poznání ve srovnání pomáhá lépe porozumět této federaci a vysvětlit procesy v něm probíhající. Podle jednoho z nejuznávanějších zahraničních výzkumníků federalismu, profesora R. Wattse, je srovnání federací důležité z několika důvodů. Za prvé umožňuje mezi několika možnostmi federální struktury vybrat možnost, která nejlépe vyhovuje daným podmínkám. Za druhé, srovnání pomáhá posoudit důsledky použití té či oné verze federální struktury. Za třetí, srovnání může odhalit rysy konkrétní federace, které by bez srovnání mohly zůstat nepovšimnuty nebo podceněny. Za čtvrté, prostřednictvím srovnání se lze dozvědět jak o úspěších a nedostacích federací, tak o mechanismech, které federace používají k řešení vzniklých problémů.¹⁵

Jak poznamenává jeden výzkumník: „Srovnání mezi federacemi je užitečné, ale ne proto, že se jejich instituce snadno přizpůsobí různým podmínkám. Ve skutečnosti institucionální struktury uplatňované v různých zemích jen zřídka fungují stejným způsobem. Potřeba přizpůsobit je různým sociálním, ekonomickým a politickým podmínkám bezprostředně ovlivňuje jejich fungování. Srovnávací analýzy jsou však užitečné, protože poskytují vhled nebo upozorňují na význam určitých rysů v daném politickém systému“.¹⁶

¹⁰ Almond G., Powell J., Strom K., Dalton R. *Comparative Politics Today: World Experience*. Tutorial. – New York, Aspect Press, 2002. – S.69.

¹¹ Oyen E. What is the imperfection of the method? // *Comparative sociology*. Selected translations. - Publishing house "Academia"(RUS), 1995. - S. 30.

¹² Dogan M., Pelassi D. *Comparative political sociology: Sots-polit. journal*.(RUS), 1994.- S. 19.

¹³ Peters B. G. *Comparative Politics: Theory and Methods*. – N. Y.: New York University Press, 1998, S. 1.

¹⁴ Landman T. *Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction*. – N. Y.: Routledge, 2000, S. 4-10.

¹⁵ Watts R. *Comparing Federal Systems*, Third edition. – Kingston: McGill-Queen's University Press, 2008. S. 2

¹⁶ Bahri D.L. *Crossing Borders: The Practice of Comparative Research* // Manheim J. and Rich R. *Empirical Political Analysis: Research Methods in Political Science*. - New York: Longman, 1991, S. 213.

Například srovnání německé a kanadské federace (právně je Kanada konstituční monarchií) odhaluje specifika obou států. Německo se vyznačuje kulturní a jazykovou homogenitou, která snižuje hrozbu odstředivých sil. To zase podporuje rozvoj „integrativního“, tedy sjednocujícího federalismu. Kanada je naopak kulturně i jazykově heterogennější společností, výrazněji se zde projevují odstředivé síly. V souladu s tím je federalismus založen na větší autonomii subjektů federace; oddělení federální a provinční jurisdikce má zásadní význam.¹⁷

Další příklad. Vnitrofederální vztahy jsou různým způsobem ovlivněny mezinárodním postavením federálního státu. Švýcarsko bylo klasickým příkladem zohlednění vlivu vnějšího faktoru. Vzhledem k tomu, že obyvatelstvo země sestávalo z několika etno-lingvistických skupin - především německy, francouzsky, italsky mluvících - Švýcarsko se dlouho vyhýbalo spojení s svými sousedy - Německem, Francií, Itálií - z obavy, že by takové svazky mohly být zdrojem vnitřní nejednoty mezi těmito skupinami a tím i zdrojem podkopávání stability federace. Naopak v Austrálii a USA byl domácí regionalismus méně ovlivněn mezinárodními vztahy.¹⁸

Ruský federalismus v sobě spojuje i rysy charakteristické pro jiné federace a specifické rysy vyplývající z historických podmínek jeho vzniku. Je tedy právem poznamenáno, že současný ruský a například německý federalismus spojuje společný faktor, který měl silný vliv na proces jejich vzniku: touha s pomocí federální struktury státu zabránit obrodě totalitního režimu, centralizace moci a jejího zneužívání.

Srovnání obou druhů federalismu také odhaluje jejich hluboké rozdíly. Německý federalismus má dlouhé historické kořeny. Tradice federalistů sahají stovky let dozadu.¹⁹ Rusko takové tradice prakticky nemá, i když vezmeme v úvahu zkušenosti ze Sovětského svazu. SRN je celkově monoetnická země a federalismus zde nijak nesouvisí s národnostní otázkou, mezietnickými vztahy. V Rusku je naopak vlivem multietnického složení společnosti vliv etnického faktoru na federální strukturu poměrně velký. Dalším rysem německého federalismu je, že po druhé světové válce bylo Západní Německo na politickém a částečně i kulturním poli vítězných států Západního světa, které se zpočátku obávaly dokonce i obnovení státní jednoty země.²⁰ Pravda, později se vývoj obou federací ubíral různými směry. SRN zvolila cestu posílení federálních principů. Rusko, které zpočátku tvořilo zárodky federalismu, se na počátku 21. století vydalo na cestu ignorování, omezování a postupného ničení základů federalismu.

¹⁷ Watts R. *West German Federalism: Comparative Perspectives // German Federalism Today*. - N. Y.: St. Martins Press, 1991. - S. 27.

¹⁸ Vasiliev V. I. *Německý federalismus: problémy vývoje*. - M.: "Společnost Sputnik", 2000. - S. 37-132.

¹⁹ Salmin A. *Ruská federace a federace v Rusku // Mirovaya ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniya*, 2002, č. 3, S. 24.

²⁰ Watts R. *West German Federalism: Comparative Perspectives // German Federalism Today*. - N. Y.: St. Martins Press, 1991. - S. 27.

Obecně lze zaznamenat obrovský seznam rozdílů mezi stávajícími federacemi, o kterých by se mělo diskutovat později. V kontextu studie bude nepochybně důležitým aspektem studie vliv etnické struktury státu na fungování státu v rámci realizace politických a jiných práv lidmi, kteří mají specifické rysy: kultura, historie a vztahy s federální vládou na určitém území v době jejího vzniku a později.

1.2. **Federalismus v Rusku: historický kontext, typologie, implementace federálního vládnutí a chyby ve federální legislativě**

Rozdíly mezi ruským federalismem a jinými zkušenostmi začínají zvláštnostmi vzniku Ruské federace. Jak je známo, nevznikla spojením dříve existujících nesourodých států a státních útvarů do jediného státu a nikoli jejich vzájemnou dohodou o vytvoření federace. Ruská federace byla vytvořena shora způsobem, který se podobá devoluci, tedy oddělením v rámci státu samostatných, relativně nezávislých autonomií, které se staly subjekty federace, a v souladu s tím přenesením části jurisdikce a pravomocí, které příslušely ústřední moci, na subjekty federace. Základem vzniku Ruské federace je ústava, na jejímž základě vznikla federální smlouva. Federativní smlouva však federální vztahy pouze deklaruje, tyto vztahy nejsou upraveny federální smlouvou, ale zákony. Později uzavřená federativní smlouva upřesnila a formalizovala skutečně již vytvořenou, i když nedokončenou federaci a vlastně v řadě aspektů již rozvinuté federativní vztahy.

S přihlédnutím k obecně uznávaným rysům federace jako formy vlády je důležité v teoretickém i praktickém smyslu posoudit, kam až proces institucionalizace federalismu v Rusku zašel a jaké jsou rysy ruského federalismu. Lze souhlasit s tím, že „primární základ federalismu založený na principech demokracie a dodržování lidských práv se prakticky zformoval v 90. letech“.²¹

Jak známo, vznik nové ruské státnosti předpokládal mimo jiné i vznik skutečné federace založené na principech federalismu obecně uznávaných ve světovém společenství. Zpočátku byly v tomto směru učiněny některé významné kroky, zejména v souvislosti s podpisem Federální smlouvy a přijetím Ústavy Ruské federace v referendu.

Federální podoba její struktury byla zakotvena v základním zákoně státu. Ve čl. 71, 72, 73 Ústavy Ruské federace se rozlišovalo pravomocí mezi federálním centrem a subjekty federace. Uznala také možnost uzavření dalších dohod o těchto otázkách mezi centrem a členy federace. Následně byly takové dohody uzavřeny se 46 zakládajícími subjekty Ruské federace. Další

²¹ Velikaya N., Shishkin V. Ruský federalismus: problémy a vyhlídky rozvoje // Myšlenka Svobodnaja - XXI, 2002, č. 10, S. 14

podepisování však bylo pozastaveno. Dohody začaly ztrácet na relevanci, protože v roce 1999 byl přijat federální zákon, který vymezil pravomoci mezi státní orgány a orgány ustavujících subjektů Ruské federace. Jejich potřeba byla fakticky zrušena.

Pro formování ruského federalismu jsou mimořádně důležitá ústavní ustanovení o suverenitě a celistvosti Ruské federace; nadřazenost její ústavy a zákonů v celé Ruské federaci; rovná práva subjektů federace mezi sebou a ve vztazích s federálními orgány státní moci; uznání všeobecně uznávaných zásad rovnosti a sebeurčení národů v ruském státě; o postavení republik jako států v rámci Ruské federace atd.

Stejně jako ústavy jiných federálních států, i ruská ústava poskytuje řadu záruk práv jak federálního centra, tak subjektů federace, záruk určených k zamezení transformace federálního státu na konfederaci nebo unitární stát. Ústavní soud může prohlásit za neplatné, tedy právně neplatné, jakékoli normativní akty subjektů federace, které odporují federální ústavě. Subjekty federace nemají právo zasahovat do výlučné pravomoci a pravomocí federální vlády a jejich pravomocí ve věcech společné jurisdikce a federace není oprávněna zasahovat do výlučné pravomoci a pravomocí subjektů. Status kteréhokoli subjektu Ruské federace lze změnit pouze na základě vzájemného souhlasu Ruské federace a subjektu samotného v souladu s federálním ústavním zákonem. Po vzájemné dohodě lze také změnit hranice mezi subjekty Ruské federace.²²

V soustavě orgánů federální vlády byla vytvořena pro spolkové země typická druhá komora parlamentu - Rada federace, která se přes všechny své nedostatky a především porušení principu dělby moci stala polem pro zastupování a ochranu zájmů regionů, z nichž v podstatě a tvoří federaci. Zároveň se předpokládalo, že Rada federace jako národní zákonodárný orgán bude usilovat o rovnováhu národních a regionálních zájmů.

Je však také pravda, že ruský federalismus byl v počáteční fázi jakoby v plenkách a neurovnaném stavu, měl spíše deklarativní než skutečný charakter. V jeho institucionálním uspořádání je stále mnoho mezer.

Je třeba zdůraznit, že slabiny federalismu v Rusku nebyly způsobeny tím, že by bylo nutné brát v úvahu specifika ruské reality a vhodně ohýbat obecně uznávané principy federalismu, prověřené zkušenostmi jiných federací. Významnou roli hrály další faktory.

Zdá se nesporné, že zejména nedostatek zkušeností a tradic federalismu sehrál významnou roli při brzdění procesu federalizace. Navzdory tomu, že ruští vědci někdy jako důkaz přítomnosti dílčí zkušenosti s budováním federálního státu poukazují na zvláštní postavení některých území v předrevolučním Rusku (například Polské království, Finské velkoknížectví, Bucharský emirát, Chivský chanát) a sovětské období je také vyzdvižováno některými, podle nichž SSSR, ačkoli se

²² Federální zákon č. 414-FZ ze dne 21. prosince 2021 „O obecných zásadách organizace veřejné moci v subjektech Ruské federace“

prohlašoval za „svaz“ a měl dokonce výrazné prvky konfederace, byť jí ve skutečnosti nebyl a je docela obtížné vyčlenit něco podobného, co se obecně federálních vztahů týče. Všechny tyto nebo jiné části byly součástí říše a SSSR, budované na základě vysoce centralizované státní struktury. Rusko proto stálo před nelehkým úkolem vyvážit federální principy a centralistické tradice.

Kromě konstruktivního nedostatku ruského modelu federálního uspořádání, který je vyjádřen v možnosti revize ústavy s cílem defederalizace a přechodu k unitárnímu státu bez souhlasu konstitučních subjektů Ruské federace, existují řada dalších vlastností tohoto modelu, které svědčí o jeho nedostatcích.

Jedním z nich je tzv. matrjoškový princip organizace některých subjektů federace, totiž začlenění některých rovnocenných subjektů federace (autonomních okruhů) do jiných, zřejmě ještě rovnějších subjektů (krajů a oblastí). Objevilo se dokonce i označení takového druhu amalgámu, které Ústava Ruské federace nestanoví - „složitý subjekt federace“.²³

Těžko lze vážně zpochybnit, že v tomto případě jde o jasné porušení ústavního principu rovnosti subjektů Ruské federace, který, jak se zdá, je jedním ze základů ruského federalismu. Za prvé poznamenejme, že o zjevném porušení principu rovnosti subjektů federace v Ruské federaci svědčí fakt, že Čukotský autonomní okruh funguje jako samostatný a relativně nezávislý subjekt federace, zatímco ostatní autonomní okruhy, rovnající se postavení Čukotky, jsou součástí krajů a oblastí, a tedy dochází k narušení stejného právního postavení autonomních okruhů. Jde o to, že ve fázi rozpadu SSSR a vzniku Ruské federace byly všechny autonomní oblasti podřízeny nějakému jinému subjektu. A pokud by se většina autonomních regionů s výrazným národním prvkem přeměnila na republiky, některé z nich se slabou rolí národních elit a nedostatkem iniciativy v terénu buď takového statusu nedosáhly, nebo jej dokonce ztratily v nultých letech, čímž se stávají zcela podřízenými součástmi jiných předmětů.

Za druhé, status autonomního okruhu, který je součástí území nebo regionu, se výrazně liší od statusu autonomního okruhu, který není součástí jiného subjektu Ruské federace, nemluvě o statusu jiných subjektů Federace. Jak správně poznamenal I. A. Umnova, skutečnost, že se autonomní okruh stane součástí území nebo regionu, „má určité důsledky a nevyhnutelně zužuje okruh práv subjektu Federace, který je součástí jiného subjektu Federace“.²⁴ To následně vyústilo v řadu již zmíněných transformací - část autonomních okruhů byla zrušena, u některých stávajících se diskutuje o možnosti jejich zrušení.

²³ Stepanov, A. G. Organizační a právní rámec pro činnost orgánů vnitřních záležitostí v komplexním předmětu Ruské federace. - 2010, - S. 39

²⁴ Umnova I. A. Ústavní základy moderního ruského federalismu. - M.: Nakladatelství "Delo", 1998. - S. 145.

Podle výkladu části 4 článku 66 ruské ústavy poskytnutého Federálním ústavním soudem²⁵ má status autonomního okruhu, který je součástí území, regionu, řady rysů, které nejsou vlastní jiným složkám. subjekty Ruské federace:

- 1) autonomní okruh je součástí jiného subjektu Ruské federace;
- 2) obyvatelstvo autonomního okruhu se účastní voleb zákonodárního orgánu a nejvyššího představitele jiného subjektu federace;
- 3) skutečnost, že autonomní okruh je součástí kraje nebo oblasti, umožňuje rozšíření pravomocí státních orgánů kraje nebo oblasti na něj, i když se tyto pravomoci liší od pravomocí, které kraj nebo oblast vykonává ve vztahu ke svým ostatním částem;
- 4) v oblasti společné jurisdikce Ruské federace a ustavujících subjektů Ruské federace jsou pravomoci státních orgánů na území autonomního okruhu vykonávány v rámci stanoveném federálním zákonem a dohodou mezi příslušnými státními orgány, které jsou povinny učinit veškerá opatření k dosažení dohody. „Absence dohody nemůže sloužit jako překážka pro rozšíření pravomocí státních orgánů kraje nebo oblasti na autonomní oblast“.²⁶ Strany vyjednávání o uzavření dohody – území či region na jedné straně a autonomní region – na straně druhé, jsou tak okamžitě postaveny do nerovných podmínek: zda region či region vezme vše opatření k dosažení dohody v konečném důsledku v jakémkoliv V tomto případě je zajištěno rozšíření pravomocí jejich státních orgánů na autonomní okruh.

Abychom si doplnili obrázek o podřízeném postavení autonomního okruhu, který je součástí kraje nebo oblasti, můžeme odkázat na stanovky kraje a oblastí, které zahrnují autonomní okruhy. Například Charta Ťumeňské oblasti na jedné straně obsahuje ustanovení, že území oblasti zahrnuje území autonomních okruhů, na druhé straně ustanovení, že území oblasti nelze bez jeho souhlasu měnit. To nemůže jinak než znamenat, že za prvé, Chantymansijský autonomní okruh – Jugra a Jamalo-něnecký autonomní okruh, které jsou součástí Ťumeňské oblasti, nemohou změnit své hranice bez souhlasu Ťumeňské oblasti. Za druhé, ustanovení obsažená v Chartě Ťumeňské oblasti znamenají, že tyto autonomní okruhy se nebudou moci oddělit od Ťumeňské oblasti bez jejího souhlasu, což je v rozporu s Ústavou Ruské federace a právním postojem Ústavního soudu Ruské federace,²⁷ který je vyjádřen ve výše uvedeném nařízení Ústavního soudu Ruské federace ze dne 14. července 1997.

²⁵ Nařízení Ústavního soudu Ruské federace ze dne 14. července 1997 č. 12-P „K případu výkladu ustanovení obsaženého v části 4 článku 66 Ústavy Ruské federace o zahrnutí autonomního okruhu do území, regionu“ // Bulletin Ústavního soudu Ruské federace, 1997, č. 5.

²⁶ Nařízení Ústavního soudu Ruské federace ze dne 14. července 1997 č. 12-P „K případu výkladu ustanovení obsaženého v části 4 článku 66 Ústavy Ruské federace o zahrnutí autonomního okruhu do území, regionu“ // Bulletin Ústavního soudu Ruské federace, 1997, č. 5.

²⁷ Charta Ťumeňské oblasti (přijata oblastní dumou 15. června 1995), článek 2 a 20

Tvrdit po tom všem, že autonomní okruhy jsou rovnoprávné s ostatními subjekty Ruské federace, lze pouze za předpokladu, že budeme rezignovat na logiku a další očividná fakta. Závěry vyplývající z výkladu Ústavního soudu části 4 článku 66 Ústavy Ruské federace poměrně přesvědčivě naznačují, že ve vztazích mezi krajem, oblastí a autonomním okruhem, je jeden subjekt Federace (autonomní okruh) v podřízené pozici ve vztahu k jinému subjektu Federace (krají nebo oblasti).

V tomto ohledu je třeba poznamenat jeden důležitý detail: některá ustanovení Ústavy Ruské federace odporují jejím dalším ustanovením. Takže norma stanovující zahrnutí autonomního okruhu do území nebo regionu je stanovena v čl. 66, umístěný v kapitole 3 "Federální struktura". Zásada rovnosti subjektů federace se odráží v čl. 5, nacházející se v kapitole 1 „Základy ústavního pořádku“. Připouští se tak porušení části 2 čl. 16, kde je jasně formulováno nejdůležitější ústavní pravidlo: "Žádná jiná ustanovení této ústavy nesmí odporovat základům ústavního pořádku Ruské federace."

Ústavní soud se nedotkl řady otázek souvisejících se statutem autonomních okruhů: např. otázky rozpočtových vztahů mezi autonomním okruhem a krajem, oblastí (např. je autonomní okruh povinen převést část území daně vybrané na jeho území do rozpočtu autonomního okruhu nebo kraje, do kterého se započítává?).

Důležitým aspektem vztahu mezi autonomním okruhem a krajem nebo oblastí, do které nebo do které patří, je jeho právo změnit svůj status a vystoupit z odpovídajícího kraje nebo oblasti.

Ústavní soud Ruské federace ve věci výkladu části 4 článku 66 ruské ústavy poukázal na přítomnost velmi významných znaků ve statutu autonomního obvodu, který je součástí území nebo regionu jako ty, které byly zmíněny výše. Tyto znaky výrazně odlišují autonomní okruh, který je součástí území nebo regionu, od Čukotského autonomního okruhu, který je přímo součástí Ruské federace, stejně jako ostatní subjekty federace. Stažení autonomního okruhu z kraje nebo oblasti nevyhnutelně s sebou nese jeho osvobození od takových prvků, a nejde o nic jiného než o změnu statutu autonomního okruhu, pokud stav chápeme jako soubor práv, povinností a odpovědností subjektem federace.²⁸

Další otázkou, která vyvstává v souvislosti s možností autonomního odtržení okruhu od kraje nebo oblasti, je otázka, zda je vyžadován souhlas s odtržením od příslušného kraje nebo oblasti. Jednoznačnou odpověď na tuto otázku dává Ústava Ruské federace. Podle části 5 článku 66 Ústavy je ke změně postavení subjektu Ruské federace nutný vzájemný souhlas Ruské federace a subjektu federace v souladu s federálním ústavním zákonem. Ústavní soud Ruské federace toto

²⁸ Nařízení Ústavního soudu Ruské federace ze dne 14. července 1997 č. 12-P „K případu výkladu ustanovení obsaženého v části 4 článku 66 Ústavy Ruské federace o zahrnutí autonomního okruhu do území, regionu“ // Bulletin Ústavního soudu Ruské federace, 1997, č. 2.

ustanovení upřesnil v souvislosti se situací změny statutu autonomní oblasti. Již zmíněné nařízení ze dne 14. července 1997 č. 12-P obsahuje přímou informaci: aby autonomní okruh změnil svůj status, „není potřeba souhlasu nebo předchozího povolení území, kraje nebo oblasti“. A to je spravedlivé, protože přání jednoho subjektu federace změnit svůj status nemůže být závislé na zájmech a přáních jiného subjektu federace.

Další osud autonomních okruhů závisí jak na nich samotných, jejich iniciativě a aktivitě, tak na federálním centru, jeho chápání zjevné skutečnosti, že vstup jednoho subjektu Federace do jiného subjektu vede k porušení principu rovnosti subjektů Ruské federace. Federální vláda by samozřejmě neměla bránit stažení autonomních oblastí z území nebo regionu, pokud si to přejí, nebo by měla uznat, že v tomto případě neplatí ústavní princip rovnosti subjektů federace.

Existuje jiný způsob, jak tento problém vyřešit. Spočívá v dobrovolném sloučení autonomního okruhu s krajem nebo oblastí, jehož nebo jehož je součástí. Přesně podle tohoto scénáře se například poprvé objevil takový precedens v Permské oblasti, jejíž zákonodárný orgán 23. května 2003 zavedl novelu regionálního zákona o referendu. Novela umožnila uspořádat plebiscit o otázce sloučení Permské oblasti a Komi-Permjackého autonomního okruhu. Pro takové sloučení se z ekonomických důvodů vyslovil jak hejtman Permské oblasti, tak guvernátor Komi-Permjackého autonomního okruhu. Myšlenku sloučení podpořil i prezident Ruské federace. Dne 7. prosince 2003 se v Permské oblasti a na území Komi-Permjackého autonomního okruhu konalo odpovídající referendum, ve kterém se obyvatelstvo obou subjektů Ruské federace vyslovilo pro sloučení regionu a autonomního okruhu do pdoby Permské oblasti. Nakonec k takovému sloučení došlo.²⁹ Později k takovým fúzím došlo i v jiných částech země. V důsledku toho bylo v Rusku do roku 2014 83 subjektů federace (bylo jich 89, všechna sdružení vznikla sloučením subjektu a jemu přidělené autonomních okruhů).

Spolu s těmi rysy ruského federalismu, které demonstrují jeho slabiny a rozpory, existují rysy způsobené objektivně historickými podmínkami vývoje ruského státu. Je to právě taková vlastnost, že organizace Ruské federace je založena na dvou principech – etnoteritoriálním a teritoriálním. Využití prvního z nich mělo politické i právní pozadí. Jak již bylo zmíněno, i v carském Rusku měly některé regiony zvláštní, nezávislejší postavení. Zároveň byly rozlišovány zpravidla na etnoteritoriálním základě.

Bolševická strana, zpočátku oponující myšlenkám federalizace, poté změnila svůj postoj v důsledku logiky revolučního hnutí, které vyžadovalo zapojení neruských národů, které byly v podmínkách carské říše utlačovány a uráženy. Jedním ze způsobů, jak přilákat příznivce, byl

²⁹ Federální ústavní zákon č. 5-FKZ ze dne 30. června 2005 "o změně federálního ústavního zákona "o zřízení nového subjektu Ruské federace jako součásti Ruské federace v důsledku sjednocení Permské oblasti a Komi-Permjackého autonomního okruhu"

příslib jejich uplatnění práva na sebeurčení a vytvoření vlastní národní státnosti. Tento slib, ač formální, byl naplněn polovičatým a rozporuplným způsobem.³⁰

Celá současná federace byla vybudována podle etnoteritoriálních a teritoriálních principů v procesu vývoje administrativně-teritoriálního členění ještě v sovětských dobách a zásadně se nezměnila. Ale v RSFSR (Ruská sovětská federativní socialistická republika) regiony a území, které byly převážně osídleny etnickými Rusy, neměly práva subjektů federace. Teritoriální princip organizace a fungování Ruské federace byl uveden v platnost Federální smlouvou a poté zakotven ve federální ústavě z roku 1993. Transformace územně- administrativních celků RSFSR (oblastí, území, Moskvy a Petrohradu) na subjekty Ruské federace posílila federální principy při výstavbě a fungování ruského státu a poněkud zrovnoprávnila práva jeho ustavujících subjektů.

V samotném Rusku i za jeho hranicemi se dlouhodobě živě diskutuje o tom, zda by zde federace měla být založena na jednom - teritoriálním principu, jako např. federace v USA a Německu, nebo na specifčnosti federalismu v Rusku spočívá zejména v tom, že je a měl by být založen na dvou principech – etnoteritoriálním a teritoriálním.

Kombinace obou principů ve federální struktuře Ruska byla kritizována zejména s odůvodněním, že „tyto principy nebylo možné nikde na světě kombinovat“.³¹ Toto tvrzení vyvolává minimálně dvě námitky. Jedna z nich se týká formální stránky problému. V Belgii, která je federativním státem, se dva principy organizace, etnický a teritoriální, kombinují, byť ve svébytné podobě, a proto se tvrzení, že nikde na světě takové principy kombinovat nebylo možné, nezdá zcela správné.

Druhá námitka má širší, dalo by se říci, metodickou vlastnost: proč by se Rusko mělo vždy a ve všem spoléhat na již dostupné, někým schválené zkušenosti?! Opravdu je nutné pokaždé hledat: odchyluje se Rusko od nějaké zkušenosti? Ale Ruská federace se svou obrovskou specifčností nemůže být ve všem podobná zahraničním federacím. Rusko se svými historickými tradicemi, složitým etnickým složením obyvatelstva, uznává všeobecné demokratické právo národů na sebeurčení, by mělo mít svůj vlastní model federální struktury, který je poněkud stejný a v některých ohledech odlišný od jiných modelů federalismu.

Institucionálně důležitá je i otázka optimálního počtu subjektů federace, která vzbudila pozornost v souvislosti s diskusí o problému určitého sjednocení Ruské federace snížením počtu jejích subjektů. Sotva lze popřít, že počet subjektů federace v Rusku je skutečně velký (zda je to problém, je diskutabilní otázka), a subjekty se v mnoha ukazatelích, především ekonomických a

³⁰ Dzidzoev V. Hlavní etapy mezinárodních vztahů a budování národního státu na severním Kavkaze (1917-1925), 2008, sedmá etapa

³¹ Lysenko V. Oddělení moci a zkušeností Ruské federace // Asymetrie federace. - M., 1997. - S.13.

sociálních, velmi liší. Nelze však souhlasit s tvrzením, že „svazy s velkým počtem subjektů jsou životaschopnější než svazy s malým počtem členů“,³² protože není jasné, na čem je založeno.

To vše nasvědčuje tomu, že k problému reorganizace federace rozšířením subjektů federace je třeba přistupovat velmi opatrně a samozřejmě na základě široké diskuse za účasti všech zainteresovaných stran a dosažení konsensu. Tento proces bude postupný, nikoli jednorázový, použití administrativy, nátlaku, násilí je zde nepřijatelné. Notoricky známá myšlenka „gubernizace“ (gubernie byla hlavní správní jednotkou v Ruské říši) - transformace komplexní federace v unitární stát se stejnými minimálními právy pro regiony. Není zaměřena ani tak na konsolidaci subjektů federace, jako na unitarizaci státu, odstranění národní státnosti národů a vytvoření nových ohnisek konfliktu.

Na jedné straně je v běžném procesu reformy federace nutné určit okruh subjektů federace, malých území i počtem obyvatel, chronicky zaostávajících ve svém ekonomickém rozvoji, a proto objektivně neschopných stát se soběstačnými regiony. Právě od nich by měl začít proces reorganizace federace, a to buď připojením těchto regionů k ekonomicky silným subjektům federace, nebo jejich rozdělením na samostatná území pod přímou kontrolou (a tedy podřízenou) federálnímu centru. Zároveň je třeba vzít v úvahu, že regionalí politické elity a jejich lídři se tomuto procesu zpravidla ze všech sil postaví, protože pro ně taková reorganizace znamená ztrátu určitého počtu ziskových úřadů.

Na druhou stranu je důležité porozumět konkrétním cílům a principům reformy obecně. Je možné provést reformu se zaměřením na status quo, nebo, pokud existují určité cíle a ideologie, provést reformu, která bude v době své realizace vypadat slabě, ale v budoucnu životaschopnější a spravedlivější. V závislosti na metodice se počet subjektů může buď zvýšit jedenapůlkrát až dvakrát, nebo se několikanásobně snížit.

Kromě těch uvedených existují další rysy, které odlišují ruský federalismus. To platí i pro vymezení jurisdikce a pravomocí a s tím spojené smluvní praxe a mezirozpočtových vztahů a úpravu účasti subjektů federace v mezinárodních a zahraničních ekonomických vztazích.

Některé rysy ruského federalismu jsou spojeny se vztahem mezi federálním centrem a subjekty Federace. Současnou politickou situaci v Rusku charakterizuje nejistota ohledně osudu federalismu. Pokud alespoň letmo nahlédneme do historie federálního budování v ruském státě moderní doby, pak jsou v ní snadno rozlišitelné dvě etapy: etapa decentralizace moci a kontroly v letech 1991-1999, a fáze centralizace, která začíná v roce 2000 a pokračuje až do současnosti.

Kurz na počátku 90. let minulého století předpokládal dosažení dvou hlavních strategických cílů – přechod k tržní ekonomice a demokracii. Dosažení obou cílů předpokládalo

³² Vvedensky V.G., Gorokhov A.Yu. Rusko: testování federalismem. Teorie a praxe domácích a zahraničních zkušeností. - M.: Stříbrné nitě, 2002. - S. 21.

decentralizaci moci. Utváření tržních vztahů tedy vede k nárůstu počtu samostatných podnikatelských subjektů včetně regionů. Souvisí to s přenesením větších rozhodovacích pravomocí na lokální úroveň. V kontextu formování, a tím spíše fungování tržních regulátorů, se samotná myšlenka možnosti totální kontroly ekonomiky z jediného státního mocenského centra zdá neudržitelná, zvláště vezmeme-li v úvahu rozsah ruské ekonomiky.³³

Proto je stěží možné zpochybňovat nutnost samotné decentralizace. Ve federaci zpravidla existuje dosti decentralizovaný systém moci a kontroly, ve kterém se většina aktuálních problémů, které jsou pro obyvatelstvo obzvláště zajímavé, řeší na místní a regionální úrovni. Pro nové Rusko byla decentralizace o to naléhavější potřebou. Destrukce dosavadního velitelsko-administrativního systému (způsob organizace společenských vztahů, který se vyznačuje rigidním centralismem hospodářského života na základě státního vlastnictví, rigidní vertikálou moci, dominancí stranicko-státní byrokracie při absenci ekonomické a demokratické svobod), demokratizace života společnosti a jejího politického systému byla nevyhnutelně spojena s přesunem významné části mocenské a řídicí pravomoci na lokální úroveň. Určité rozptýlení moci a kontroly bylo diktováno systémem rigidní a zkostrnatělé centralizace, která byla vlastní sovětskému systému, neslučitelná ani s demokracií, ani s tržní ekonomikou.

Ale specifická decentralizace v Rusku v té době byla dána tím, že probíhala v extrémně nestabilní a značně nejisté politické a ekonomické situaci, stejně jako hluboké rozkoly v národní politické elitě. Ruské centrum moci, chyceno v zajetí mnoha rozporů, se snažilo opřít o ruské regiony, koketovalo s vedením regionů a slibovalo zejména republikám „co nejvíce suverenity, kolik jsou schopny spolknout“ - ze strany Borise Jelcina. Regionální lídři ve snaze posílit své vlastní pozice a přivlastnit si co nejvíce pravomocí důsledně využívali při vyjednávání s ruským federálním centrem jeho slabosti, nejistoty a rozporů, které jej zaplétaly.

Ve vztazích s regionálními politickými elitami centrum upřednostňovalo bilaterální vztahy před multilaterálními vztahy, neformální jednání s jednotlivými regionálními lídry, aby na základě zákona řešilo otázky kolektivního zájmu subjektů federace. Jak poznamenává jeden z výzkumníků vztahů mezi federálními a regionálními úřady v Rusku, „napětí ve vztazích mezi centrem a regiony pramení především ze sporů o dělbu moci a odpovědnosti mezi centrální a regionální úřady. V rámci těchto sporů politicky slabé ústřední orgány obecně postrádaly sílu a schopnost násilně zasáhnout a ukáznit nepoddajné regionální vůdce. Místo toho byly opakujícími se alternativami k řešení problémů různé formy politického vyjednávání mezi federálními a regionálními orgány“.³⁴

³³ Fadeeva T. Evropská unie a Ruská federace: Dva modely federalismu, 2007

³⁴ Soderlund P. J. The significance of structural power resources in the Russian bilateral treaty process 1994-1998 // Communist and Post-Communist Studies, 2003, Vol. 36, Issue 3, S. 312.

Uzavírání bilaterálních obchodů mezi centrem a regiony se stalo institucionalizovaným fenoménem.

Federální centrum dalo regionálním lídrům silný politický zdroj v podobě kontroly nad jmenováním vedoucích územních struktur federálních ministerstev a ministerstev. „Kontrolou jmenování tak mocných úředníků (například šéfů daňových inspekcí, finančních regulátorů, celníků, soudců, státních zástupců, ústředních volebních komisí) byli gubernátoři schopni podkopat moc federální vlády a zasahovat do chování federální politiky.“³⁵

Federální centrum dalo tak silný zdroj do rukou regionálních vůdců a nemohlo pochopit, že nejen výrazně oslabuje svou moc a do značné míry ztrácí kontrolu nad situací v subjektech federace, ale stává se také závislým na regionálním vedení, do určité míry. Ta má větší možnosti manipulovat činnost těchto územních struktur ve svém vlastním zájmu.

Centrum se také vysmívalo ze samoúčelné účasti regionálních elit na privatizačním procesu a jejich omezování demokratického vývoje v subjektech federace. Komercializace regionálních elit se neuskutečnila bez účasti federálního centra. Jak trefně poznamenal německý politolog Klaus von Beyme, v Rusku „místní elity upřednostňovaly privatizaci, protože dostaly šanci přivlastnit si nějaký státní majetek. Vztahy mezi patrony a klienty se objevily jak v centru, tak v regionech. Ale v regionech zašlo prolínání ekonomických a politických elit dále než v centru...“.³⁶ Přibližně stejného názoru je i skotský politolog K. Ross, který tvrdí, že „v nové postkomunistické korporátní unii spojily své síly regionální ekonomické a politické elity, aby drancovaly bohatství svých regionů“.³⁷

Shovívavost regionálních lídrů a regionálních politických elit federálním centrem byla uskutečněna s jedním jasným cílem: získat regionální elity. Cena však byla příliš vysoká. Jak poznamenala jedna studie, „cenou za úspěšnou integraci regionálních elit byl zásadní nedostatek demokracie v samotných regionech“.³⁸ Vznikla situace, kdy jednotlivá opatření v centru k demokratizaci společnosti a jejího politického systému byla z různých důvodů na místní úrovni bržděna. Namísto silného posunu k rozvoji federální demokracie, který by měl doprovázet formování tržní ekonomiky, se ve značném počtu regionů se souhlasem federálního centra vytvořily režimy autoritářského typu. Takové režimy jsou samozřejmě neslučitelné se skutečně federálními vztahy, které jednoznačně předpokládají dodržování zákonů a implementaci principů demokracie jak na federální úrovni, tak v měřítku každého subjektu federace.

³⁵ Ross C. Putin's federal reforms and the consolidation of federalism in Russia: one step forward, two steps back! // *Communist and Post-Communist Studies*, 2003, Vol. 36, Issue 1, S.33.

³⁶ von Beyme K. *Federalism in Russia // Federalism and Political Performance*. – L.: Routledge, 2000. – S.31-32

³⁷ Ross C. *Federalism and Democratization in Russia // Communist and Post-Communist Studies*, 2000, Volume 33, Issue 4, S. 412

³⁸ Heinemann-Gruder A. *Is Russia's Federalism Sustainable? // Perspective on European Politics and Society*, 2002, vol. 3, No. 1, S. 78.

Souhlas ze strany federálního centra a jeho flirtování s regionálními vůdci a politickými elitami mělo pro zemi smutné důsledky. Proces decentralizace se v podstatě vymkl kontrole federální vlády a po ztrátě zaměření a jasných obrysů se začal měnit ve svůj opak – anarchii. Ve značné části se ztratila ovladatelnost společnosti a státu, nemluvě o slabosti a neefektivitě centrální vlády. Právní svoboda subjektů federace se stala normou, v důsledku čehož došlo ke zničení jediného právního prostoru, bez něhož by nemohl běžet běžný proces vládnutí, ani stabilní rozvoj společenských, včetně ekonomických vztahů, ani poskytování lidská bezpečnost, je možná realizace jeho zákonných práv a svobod. Na cestě k navázání a rozvoji ekonomických vazeb mezi ruskými regiony byly postaveny umělé bariéry v podobě jakýchsi nezávislých „cel“, které omezovaly svobodu pohybu zboží, služeb a finančních zdrojů. Ekonomický rozvoj a konzumní obyvatelstvo země tak utrpělo obrovské škody. Došlo k případům, kdy některé subjekty federace odmítly převést daně do federálního centra, což hrubě porušilo běžné mezirozpočtové vztahy.

Jádrem tohoto obecného obrazu jasného oslabení federálního centra a ztráty kontroly bylo zjevně několik důvodů. Za prvé, jde o rozpory v centrálním jádru moci. Nejprve to byla konfrontace mezi svazovými a ruskými mocenskými centry v dobu 1990-1992. Obě strany se při hledání prostředků k posílení vlastních pozic snažili spoléhat na regiony a jejich vůdce. Odtud například na jedné straně slib povýšit status některých autonomních republik na status svazových republik a na straně druhé návrh převzít «tolik suverenity, kolik mohou republiky spolknout» (fráze, kterou tehdy údajně vyslovil Jelcin). Později došlo k další konfrontaci mezi ruským prezidentem a Nejvyšším sovětem RSFSR (tzn. ústavní krize 1992-1993). Obě strany tohoto konfliktu se také snažily spoléhat na podporu regionů a jejich vůdců. "Jak se polarizace mezi Sjezdem lidových poslanců a prezidentem zvyšovala, obě strany hledaly podporu u regionálních vůdců a slíbily, že budou souhlasit s požadavky na větší autonomii."³⁹ To bylo výhodné pro regionální elity, což byl rozpor mezi ruským prezidentem a Státní dumou na prvním a druhém funkčním období. Později začaly regionální politické elity využívat zájmu federálních orgánů získat pro ně příznivé výsledky ve federálních volbách do parlamentu a prezidenta Ruské federace. Tyto výsledky zajišťovalo vedení regionů a platilo se za to nadílkou a nevměšováním centra do toho, co se dělo v regionech jejich elity.

Federální úřady, zapojené do ničujícího boje, vytvořily podmínky pro posílení moci regionálních vůdců, z nichž někteří proměnili své regiony ve vlastní léna. Ve vztahu k federálnímu centru získali takovou míru autonomie a nezávislosti, že si dovolili nepodřizovat se federálním zákonům a nařízením federálních úřadů.

³⁹ McFaul M. Lessons from Russia's Protracted Transition from Communist Rule // Political Science Quarterly, 1999, Vol. 114, Issue 1, S. 78.

Za druhé, oslabení a neefektivnost federální vlády do značné míry napomohlo její zmatení tváří v tvář břemenu obrovských problémů, které na ni dopadly. Chyběla promyšlená strategie a taktika hospodářského, sociálního a politického rozvoje země, ukázaly se pokusy nekriticky vypůjčit si západní modely tržní ekonomiky a demokratizace a využít je ve specifických podmínkách Ruska se ukázalo jako neúspěšné.

Za třetí, normální proces decentralizace, optimální rozdělení moci mezi federálním centrem a subjekty federace, byl zjevně brzděn zaujetím vrcholových a středních manažerů počátkem privatizace, jejich touhou zmocnit se a přivlastnit si významnou část nemovitosti. V takové chvíli samozřejmě není čas na budování státu a utváření federativních vztahů. Úspěch v obohacování do značné míry závisel na dohodách s regionálními elitami a jejich vůdci.

Můžeme tedy konstatovat, že navzdory některým významným mezerám ve federální konstrukci a vážným odchylkám od zásad federalismu obecně uznávaných v politické vědě obecně v Rusku v letech 1991-1999. byly vytvořeny důležité institucionální předpoklady pro vznik federálního systému. Proces vytváření institucí federalismu v Rusku však nebyl dokončen a vytvořené instituce a principy federalismu zakotvené v ústavě nebyly implementovány. Zde je také vhodné vrátit se k tomu, že Rusko nemělo žádné zkušenosti s budováním federálního státu, protože chyby byly nevyhnutelné, jejich rozhodnutí také nebylo diktováno studiem zkušeností jiných zemí, ale spíše tím, že se problému vyhnuli v naději, že by se vyřešilo samo. V tomto ohledu nelze než souhlasit s hodnocením jednoho autora, který o federalizaci v Rusku hovoří takto: „Rusko přijalo všechny klíčové vnější strukturální atributy federace a Ústava skutečně zachovává mnohé z klíčových principů federalismu a demokracie jako posvátné, ale v praxi ani federální orgány, ani subjekty federace nežijí zcela podle těchto federálních principů. Demokratický federální stát založený na principech federalismu nebyl v Rusku dosud konsolidován.“⁴⁰

1.3. Současná pozice federalismu v Rusku: je Rusko dnes skutečně federací, defederalizační procesy

V reakci na procesy oslabování federální vlády a ztrátu kontroly nad zemí byl kurz k centralizaci obsahem druhé etapy v dějinách budování postsovětského ruského státu. Samotná centralizace moci měla širší účel – posílení státu, což bylo v tehdejších podmínkách životně důležité. Faktem je, že přes své zvláštnosti měly všechny strategické reformy (správní, daňové, soudní, pozemkové, bankovní, stejně jako reforma přirozených monopolů, systému bydlení a obecních dotací) jedno společné: jejich realizace závisela na životaschopnosti a efektivnosti státu.

⁴⁰ Ross C. Putin's Federal Reforms and the Consolidation of Federalism in Russia: One Step Forward? Two Steps Back // *Communist and Post-Communist Studies*, 2003, vol. 36, No. 1, S. 31.

Podle některých odborníků však ruský státní stroj zůstal slabý a neefektivní. "Také čelí přetrvávajícím problémům s legitimitou, protože zatímco Putin sám zůstává populární, důvěra ve státní instituce a jejich souhlas zůstávají nízké."⁴¹

Centralizaci si vyžádal sám život a přinesla mnoho pozitivních výsledků. Nejdůležitější z nich byla obnova jednotného hospodářského a právního prostoru. Přestože se proces uvádění legislativy subjektů Ruské federace do souladu s federální ústavou a dalšími federálními zákony ukázal jako vnitřně rozporuplný (některé federální zákony nebyly uvedeny do souladu s ústavou Ruska, zejména ty, které zasahovaly do jurisdikce a pravomoci poddaných Federace), celkově byl životně důležitý.

Uvedením ústav a zákonů ustavujících subjektů federace do souladu s federální ústavou a federální legislativou byla ukončena zvučely regionálních elit při právní úpravě nejdůležitějších aspektů veřejného života, především otázek organizování státní moc, formování volebního systému a konání voleb, úprava ekonomických vztahů, účast subjektů federace v mezinárodních a zahraničních ekonomických vztazích atd.

Centralizace moci a správy pomohla do jisté míry ukáznit regionální vůdce, kteří si sami sebe představovali jako arbitry osudu země, ačkoli předchozí proces flirtování s nimi zcela neustal, o čemž svědčí souhlas federální vlády, jehož výsledkem bylo, zejména tím, že umožňuje gubernátorům a prezidentům republik prodloužit jejich setrvání u moci na třetí funkční období. Následně byla tato zkušenost přenesena do ústavních pravomocí prezidenta Ruské federace, což mu také umožnilo být v roce 2018 zvolen na třetí funkční období.

Pozitivním, i když ne zcela důsledným krokem byla reforma Rady federace, odstranění regionálních představitelů z ní, zejména šéfů nejvyšší výkonné moci subjektů federace. To umožnilo, alespoň formálně, obnovit ústavní princip dělby moci, udělat z Rady federace stálý zákonodárny orgán státu na profesionální bázi, distancovat regionální vůdce od přílišného vlivu na federální vládu a pomoci zaměřit se na řešení naléhavých regionálních a místních problémů.

V důsledku centralizace došlo ve federálních vztazích k vážným změnám, jejichž jedním z pozitivních výsledků bylo zrovnoprávnění podmínek pro fungování všech subjektů Federace, zrušení dosavadních výsad a výhod. V současnosti je třeba uznat, že žádné republiky kromě Čečenska nepožívají žádných zvláštních výhod oproti jiným subjektům Federace, ať už ve fiskální sféře, ani v jakékoli jiné oblasti. Všechna tato opatření objektivně přispěla k trendu federalizace.⁴²

Při hodnocení nepochybně pozitivních důsledků centralizace moci a kontroly na počátku tohoto století by bylo neodpuštělné si nevšimnout, že po přehoupnutí z decentralizace směrem k

⁴¹ Tompson W. Putin's Challenge: Politics of Structural Reform in Russia // Europe-Asia Studies, 2002, Vol. 54, No. 6, S. 936.

⁴² Malashenko A. Jak se Čečensko stalo zvláštním, článek

centralizaci přešlo kyvadlo zlatou střední cestu a začalo se odklánět za rozumnou hranici, ukazující přechod k jinému extrému – nadměrné a těsné centralizaci. Pod rouškou posílení „vertikály moci“ začaly procesy, které ohrožovaly demokratizaci společnosti a státu a podkopávaly základy federální struktury. Zdá se, že předmět nátlaku se změnil: namísto omezení všemocnosti regionálních vůdců a politických elit a jejich podřízení národní disciplíně se přijímají opatření k omezení pravomocí subjektů Federace, ke zničení těch zárodků federalismu, které se zjevně objevily v 90. letech minulého století.

Vláda začala posilovat nejen vertikálně, ale i horizontálně, se zřejmou převahou výkonné složky moci nad všemi jejími ostatními složkami. Zcela zřetelně se projevil obrácený kurz výstavby federálního státu: prudce vzrostla tendence centralizace a oslabování federálních principů v ruské státnosti.

Současný stav ruského federalismu svědčí o tom, že řada jevů a procesů, které neodpovídaly federálnímu charakteru státu, odešla do minulosti. Toto je „přehlídka suverenity“ zahájená shora („vezměte si tolik suverenity, kolik můžete spolknout“) a regionální politické elity s radostí přebírají; jasný a významný rozpor mezi ústavami a chartami přijatými v ustavujících celcích Ruské federace, jakož i dalšími regionálními právními předpisy, s federální ústavou a dalšími federálními zákony, které jsou na ní založeny; pokusy o přerozdělení ústavně stanovených subjektů jurisdikce a pravomocí ve prospěch regionů, zejména uzavíráním bilaterálních dohod s federálním centrem; jasně vyjádřené separatistické nálady v řadě subjektů, zejména v republikách; frondismus některých regionálních vůdců, vyjádřený upřímným nedodržením rozhodnutí federálního centra v řadě případů, nevykonáváním rozhodnutí soudů, včetně Ústavního soudu Ruské federace; solidární projevy v rozporu s federálním centrem vůdců regionů, včetně Rady federace, když byli v horní komoře ruského parlamentu. Bylo to období neřízené regionalizace, ve kterém bylo centrum přítomno spíše jako pozorovatel než aktivní aktér řídicí proces federalizace. Zdá se nesporné, že vezmeme-li v úvahu současnou situaci federálního centra, kurz k posílení státní moci, obnovení ovladatelnosti země, posílení vertikály moci byl objektivně podmíněn.⁴³

Je-li však strategický postup opodstatněný, lze použité metody považovat za ne zcela adekvátní. Znovu v historii se potvrdilo, že mentalitě ruských (sovětských) vládnoucích kruhů je tradičně cizí princip „zlaté střední cesty“. V politice se to projevilo tím, že při provádění určitých akcí úřady neznají opatření a upadají do extrémů. Pokud začala bojovat za nastolení střizlivosti, pak to mělo za následek úplný administrativní zákaz civilizovaného obchodu s alkoholickými nápoji a ničení vinic. Federalismus je Jelcinovo prohlášení o suverinitě. Pokud se vláda zavázala

⁴³ Farukshin M. Srovnávací federalismus. Učebnice speciálního kurzu. 2. vydání, upravené a rozšířené, 2012, S. 93

nastolit pořádek a prosazovala objektivně nutnou centralizaci, pak nutně zašla až do extrémů přílišné centralizace.

V podmínkách, které se rozvinuly v 90. letech, byla nepochybně potřeba centralizace moci a kontroly, ale to vůbec nevyžadovalo zničení těch výhonků federalismu, které se objevily v první dekádě postsovětského Ruska.

Během celého období 2000-10. federální centrum, navzdory ústavní konsolidaci federativní povahy ruského státu, záměrně podporovalo proces defederalizace Ruska, krok za krokem omezující pravomoci subjektů Federace. Určujícím trendem ve vztahu Střediska a regionů bylo systematické zužování hranic nezávislosti (autonomie) regionů a posilování jejich politické, personální, finanční a ekonomické závislosti na federální vládě a jejím vedení. V tomto ohledu nelze než souhlasit s obecným hodnocením dvou zahraničních výzkumníků: „Vliv politické decentralizace změnil v krátké době tvář a povahu ruského federalismu a je znepokojivé, že politická trajektorie Ruska je odklon od federalistické struktury směrem k unitárnímu státu“.⁴⁴ Tendence k defederalizaci se projevila v řadě zásadních opatření přijatých v posledních dvaceti letech federálním centrem pod vlajkou posilování vertikály moci.

Jedním z prvních opatření bylo vytvoření federálních okruhů. Federální okruhy Ruské federace jsou jednotkou státní správy Ruska. Nejsou však subjekty federace, nemají zastoupení v ruském parlamentu, nemají právní subjektivitu. Federální okruhy byly zřízeny výnosem prezidenta Putina v květnu 2000, a to v počtu 7 (Centrální federální okruh, Jižní federální okruh, Severozápadní federální okruh, Dálněvýchodní federální okruh, Sibiřský federální okruh, Uralský federální okruh, Povolžský federální okruh). Příkazem prezidenta Medveděva byl k 19. lednu 2010 vydělen z Jižního federálního okruhu nový Severokavkazský federální okruh. Mezi lety 2014 a 2016 existoval také Krymský federální okruh.

Kromě toho, že rozdělení federálních okruhů, jinými slovy změna výkonné složky administrativně-územního členění země, bylo v rozporu s Ústavou Ruské federace, zkušenost ukázala, že federální okruhy v podstatě se ukázaly být prakticky k ničemu. Nepřiblížili federální vládu obyvatelům, jak bylo zamýšleno, a nepocíťovali žádný blahodárny vliv federálních okruhů na svůj život. V čele každého federálního okruhu stojí zplnomocněný představitel, jmenovaný prezidentem Ruské federace. Federální vláda je tak vzdálená životu obyčejného člověka, jako tomu bylo před vytvořením okruhů. Obyvatelstvo subjektů federace z velké části o existenci federálních okruhů ani neví, a tím spíše neví o jejich činnosti. Veřejné mínění nevnímá zplnomocněné představitele federálních okruhů jako osobní zástupce prezidenta Ruska.

⁴⁴ Konitzer A and Wegren S. Federalism and Political Recentralization in the Russian Federation: United Russia as Party of Power // *Publius: The Journal of Federalism*, 2006, Vol.36, No. 4, S. 503.

Zplnomocnění představitelů federálních okruhů jsou prakticky zbaveni možnosti kontrolovat činnost regionálních lídrů. Poslední jmenovaní stále disponují velkou mocí a při jejím výkonu jsou mimo kontrolu pověřených zástupců prezidenta Ruské federace. Tito představitelé mohou maximálně naznačit prezidentovi a jeho administrativě o určitých aspektech činnosti regionálních lídrů.

V kampani za uvedení regionální legislativy do souladu s federální legislativou bylo dosaženo určitých hmatatelných výsledků. Nabízí se však otázka, proč tento problém nedokázaly vyřešit již existující úřady - generální prokuratura, soudy, ministerstvo spravedlnosti a proč k tomu bylo nutné vytvořit další těžkopádnou strukturu. Pokud by si s tím některé státní orgány, povolané k řešení konkrétního úkolu, neporadily, bylo by samozřejmě nutné reorganizovat jejich práci, personálně posílit atd., jedním slovem donutit je vykonávat jim svěřené funkce, a nenahrazovat je novými orgány či úřady.

Pokud jde o funkci svěřenou pověřeným zástupcům prezidenta Ruské federace koordinovat činnost územních struktur federálních orgánů, zde by se nevyhnutelně střetávaly zájmy federálních resortů, pod které tyto struktury spadají, a správy federálních okresů, které chtě nechtě zasahují do činnosti těchto struktur. Faktem je, že v ruském správním systému, který existoval před vytvořením federálních okruhů, neexistoval žádný volný prostor. Zplnomocnění představitelů prezidenta Ruské federace ve federálních distriktech a jejich administrativách proto museli zasahovat buď do působnosti federálních resortů a jejich vedoucích, nebo do pravomocí subjektů federace. V obou případech by se takové rušení mohlo stát potenciálním zdrojem konfliktu s odpovídajícími negativními důsledky pro stabilitu systému vládnutí. Vzhledem k tomu, že mezi jejich aktivy patří i kontrola práce orgánů činných v trestním řízení v regionech, stalo se to dalším nástrojem nátlaku federální vlády na regionální vůdce.⁴⁵

Otázkou však není jen to, jak užitečné (přesněji řečeno zbytečné) vytvoření federální okruhů bylo. Druhá stránka problému souvisí se vznikem nové vrstvy byrokracie. V tomto ohledu se nabízí otázka, jak účelné se ukázaly obrovské výdaje na vytvoření a údržbu další části již tak přemrštěné velké ruské byrokracie. S přihlédnutím ke konkrétním výsledkům činnosti zmocněnců a jejich správ lze říci, že cena se ukázala jako přemrštěná a neoprávněná. Vznik okruhů a instituce zplnomocněných představitelů nezvýšily efektivitu řízení na regionální úrovni. Ale vedly k růstu byrokratické masy.

Autorita těchto zplnomocněných představitelů je nízká jak mezi obyvatelstvem, tak mezi vůdci subjektů Federace. Podle studie provedené v roce 2011 skupinou Circon státu a vyhlídkami rozvoje ruského federalismu v masovém povědomí a odborných posudcích je činnost zástupce

⁴⁵ Kovalev A. O úloze a místě zmocněnců prezidenta Ruské federace v mocenském mechanismu pro zajištění vojenské bezpečnosti země, S.29

prezidenta Ruské federace ve federálním distriktu spíše neschvalována resp. bylo obtížné odpovědět na otázku o hodnocení této činnosti v Ivanovské oblasti 73%, na Krasnodarském kraje - 62%, na Permském kraje - 81%, v Republice Tatarstán - 57%. Ještě negativnější postoj k instituci federálních okruhů a v nich působícím zplnomocněným představitelům Ruské federace vyjádřili odborníci z řad zástupců regionálních elit, regionálního byznysu a vědecké obce. Jak je uvedeno ve zmíněné studii, „postoj představitelů regionální elity k federálním okruhům se ukázal jako zcela negativní. Úkoly uložené těmto subjektům byly podle jejich názoru splněny v řádném termínu a tato nadregionální správní nadstavba již není potřeba. "Podle ostatních respondentů nebyly federální okruhy vůbec potřeba a nepřinesly žádný užitek."⁴⁶

Ve stejné řadě bylo opatření zrušit volbu šéfů subjektů Federace přímo obyvatelstvem regionu, což ne bezdůvodně považovali mnozí badatelé za silnou ránu federalismu. Obecně platí, že gubernátoři a prezidenti republik, vedeni prospěchářstvím, především vášnivou touhou udržet si své posty za každou cenu, přesto bez dlouhého otálení podpořili nahrazení voleb předsedů regionů v podstatě jejich jmenováním výměnou za zrušení limitu dvou funkčních období být znovu zvoleni do funkce přednosty.

Nový postup jmenování úředníků subjektů federace v žádném případě nevyřešil problém zvýšení efektivity řízení na regionální úrovni, ale nepochybně snížil míru legitimacy moci regionálních lídrů. Jedna věc je totiž, když gubernátora nebo prezidenta republiky volili přímo lidé, kteří jsou teoreticky a podle Ústavy jediným zdrojem moci, a druhá věc je, když byli lídři regionů vybíráni prostřednictvím zprostředkovatelských struktur a procedur. Po zrušení voleb se gubernátor nezodpovídal lidu (koneckonců ho nevolil), ale prezidentovi, jeho administrativě a federální vládě. V tomto případě se šefové subjektů Federace v podstatě změnili v prezidentské kandidáty, nebo, kulantněji řečeno, v najaté dělníky.

V určitém okamžiku se tento postup začal pod tlakem veřejnosti měnit. Federální zákon Ruské federace č. 40-FZ ze dne 2. května 2012 „O změně federálního zákona „O obecných zásadách organizace zákonodárných (reprezentativních) a výkonných orgánů státní moci subjektů Ruské federace““ a federální zákon „O základních zárukách volebních práv a právu na účast v referendu občanů Ruské federace“ stanoví demokratičtější postup při volbě nejvyšších představitelů subjektů federace: lidovým hlasováním, ale s určitým omezením, která činí nominaci a volbu těchto osob závislými na federálním centru. Přestože byly vráceny volby šéfů subjektů, tzv. „prezidentský filtr“ a „komunální filtr“, které vlastně opozičním politikům neumožňují stát se hlavami subjektů.⁴⁷

⁴⁶ Stav a perspektivy ruského federalismu v masovém povědomí a odborné posudky. Závěrečná analytická zpráva. - CIRKON, 2011, S. 73.

⁴⁷ Vishnevsky B. Komunální filtr ": velké částice se zadržují, malé prosakují, článek, 2017

Federální centrum k sobě připoutalo regionální vůdce a dalo prezidentovi Ruské federace právo odvolat šéfy subjektů federace a také právo iniciovat předčasné rozpuštění zákoně zvoleného regionálního zákonodárského orgánu. Podkladem pro odvolání nejvyššího představitele subjektu federace z jeho funkce přitom může být zejména nedůvěra vyjádřená prezidentem Ruské federace a v podstatě jeho přání, které ani nemusí být oprávněná a nepodporovaná absolutně ničím.

Další metodou posílení centralizovaného řízení a propojení regionů bylo vytvoření územních struktur federálních vládních orgánů v subjektech federace. Na jedné straně to nemohlo vést k porušování pravomocí subjektů federace, paralelnosti v práci státních orgánů na federální a regionální úrovni. Na druhou stranu takový krok federálního centra značně zvýšil počet vládních úředníků. Následující údaje svědčí o nabobtnání byrokracie způsobené vznikem mnoha územních struktur federálních orgánů na území subjektů Federace. Pouze v letech 2001 až 2006 počet federálních úředníků v regionech Ruska se zvýšil z 348 300 na 616 100. To výrazně převyšuje počet úředníků na regionální úrovni (v roce 2001 jich bylo 169 900; do konce roku 2006 jejich počet vzrostl na přibližně 200 000). Do roku 2019 dosáhl celkový počet úředníků 2,4 milionu lidí.⁴⁸

Vzhledem k tomu, že podle části 2 čl. 77 Ústavy Ruské federace v mezích jurisdikce Ruské federace a pravomocí Ruské federace v předmětech společné jurisdikce tvoří federální výkonné orgány a výkonné orgány subjektů federace jednotný systém výkonné moci, je zřejmé, že celostátní politiku v regionech lze realizovat prostřednictvím orgánů samotných subjektů federace. To by umožnilo opustit tyto územní struktury, vrátit se ke stávající struktuře duální podřízenosti a výrazně zjednodušit a zlevnit strukturu státní správy, aniž by byla ohrožena její účinnost.

Redistribuce daňových výnosů provedená federální vládou ve svůj prospěch výrazně omezila možnosti a pravomoci subjektů Federace. Bylo revidováno rozdělování daňových příjmů mezi Federaci a její subjekty na principu 50:50, který byl původně stanoven v rozpočtovém zákoníku Ruské federace. Od roku 2001 je zaveden jiný poměr: federální část daňových příjmů je 70 procent a regionální část pouze 30 (později se tento podíl mírně zvýšil, ale nikdy se nevrátil k paritě 50/50). V důsledku této politiky přišly rozpočty subjektů Ruské federace o obrovskou část svých příjmů.⁴⁹

Přerozdělení finančních zdrojů vedlo k řadě nežádoucích důsledků:

1) snížila se odpovědnost regionů, jejichž elity mají pádný argument, jak svalit vinu za všechny ekonomické problémy a strádání obecné populace na federální centrum;

⁴⁸ Oficiální stránka kanálu RBC. Ministerstvo financí svolalo celkový počet úředníků v Rusku, 2019

⁴⁹ Ignatov V. G. Asymetrie socioekonomického rozvoje regionů Ruské federace a hlavní směry jejího oslabení // Terra Economics (Ekonomický bulletin Rostovské státní univerzity), 2009, ročník 7, č. 2, S. 132-137.

2) na federální centrum automaticky přenesena odpovědnost za neřešené regionální ekonomické a sociální problémy, včetně těch, s nimiž se subjekty federace sami úspěšně vypořádaly, pokud by měly k dispozici více peněz;

3) zvýšila závislost regionů na rozhodnutích přijatých federálním centrem, a to i v oblasti rozdělování finančních zdrojů. Federální centrum dostalo další mocnou páku pro tlak na regiony. Je zde možnost diferencovaného přístupu k regionům, jejich dělení na „dobré“ a „špatné“, manipulace s regiony, povzbuzování některých a trestání jiných, zejména v případě nekorektního chování vedoucího regionu a jeho týmu z pohledu federálních úřadů. Mezirozpočtové vztahy a především povaha a objem federálních transferů se staly rukojmím mecenášsko-klientských vztahů.

Závislost subjektů federace na federálním středisku a jeho transferech vzrostla i v důsledku odnětí práva regionům půjčovat si finanční prostředky ze zahraničí. Jádrem věci je, že podle čl. 103 Rozpočtového zákoníku Ruské federace v předchozí verzi „subjekty Ruské federace, jejichž rozpočty nedostávají finanční pomoc k vyrovnání úrovně rozpočtového zabezpečení, mají právo provádět státní zahraniční výpůjčky v souladu s právními předpisy“. Ruské federace." Zákon tedy jasně rozlišoval mezi těmi subjekty federace, které dostávají finanční pomoc z centra na vyrovnání úrovně rozpočtového zabezpečení, a těmi subjekty federace, které takovou pomoc nedostávají, a měly právo na externí výpůjčky. Samotný zákaz či omezení uzavírání vnějších finančních dohod ze strany subjektů federace tedy měl mít diferencovaný charakter s bezvýhradným dodržováním legislativních omezení. Federální vláda však zvolila jinou a zjevně ne nejlepší cestu – zrovnoprávnit všechny. Následně došlo ve federální legislativě ke změnám, které vedly k tomu, že informace v článku 103 o státních vnějších výpůjčkách byly přeformulovány tak, že subjekty federace nebyly ani zmíněny.⁵⁰

Současný stav federálních vztahů v Rusku se vyznačuje řadou rysů. Je například zcela zřejmé, že šéfové konstitučních subjektů Federace zřetelně utichli, jejich protestní prohlášení proti některým akcím federálního centra prakticky nejsou slyšet. Naopak, stále častěji projevují zdůrazněnou loajalitu k federální vládě a jejím nejvyšším představitelům. Lze tvrdit, že jedním z důsledků posílení vertikály moci bylo, že centrum ukáznilo hlavy regionů. V rukou posledně jmenovaného nezůstávají prakticky žádné nástroje pro obchody s federálním centrem nebo tlak na něj. Centrum má samozřejmě zájem na tom, aby regionální lídři na svých územích poskytovali potřebné výsledky ve federálních volbách, stejně jako pořádek a zamezení otevřených masových protestních akcí. Avšak v případě neúspěchů v obou případech hrozí šéfům subjektů Federace ztráta vedoucích pozic.

⁵⁰ Farukshin M. Stav ruského federalismu: pohled z regionu, *Journal of Political Science*, 2011, S. 99

Je neméně zřejmé, že federální vztahy do značné míry přesáhly institucionální pole; vztahy uvnitř institucí federalismu jsou nahrazovány neformálními vazbami, jejichž podstata je celkem rozumně definována jako mecenášsko-klientské vztahy. Mecenáš, federální centrum, může řídit osud svých regionálních klientů v poměrně širokých mezích a budovat s nimi vztahy, jak uzná za vhodné. Pravidlo zakotvené v Ústavě Ruské federace, že všechny subjekty Ruské federace jsou si mezi sebou rovny, vůbec neznamena, že federální centrum je ze své strany povinno zacházet se subjekty federace úplně stejně. Faktem zůstává, že tento vztah byl vždy diferencovaný.⁵¹

Dalším důsledkem šíření takových vztahů je, že výhradní preference, které ten či onen region díky těmto vztahům získává, nejsou ničím jiným než prodejem státních (v tomto případě federálních) služeb za jasně stanovený úplatek, který podporuje šíření korupce ve zvláště velkých velikostech.

V tomto ohledu je jedním z naléhavých úkolů obrody ruského federalismu vyvést ze stínu součinnost federálních a regionálních elit, federálních a regionálních vládních orgánů a podle obecně uznávané praxe zahraničních federací nastolit vztahy mezi Centrem a regiony do přísného institucionálního rámce, aby byly transparentní a předvídatelné. To by přispělo k normalizaci vztahů mezi regiony mezi sebou a s federálním centrem. Ale za současného politického režimu s jeho rozšířenými korupčními praktikami a neznalostí podstaty federativních vztahů patří tento úkol stále k těm, které nelze vyřešit.

Tradičním a obtížně řešitelným problémem regionů a ruského státu jako celku je stále obrovská mezera v úrovni hospodářského a sociálního rozvoje regionů, která je vážnou překážkou jejich modernizace a inovačního rozvoje. Z hlediska produkce hrubého regionálního produktu tak byl v roce 2018 rozdíl mezi nejbohatším a nejchudším subjekty federace 350krát (ještě v roce 2014 byl rozdíl o něco nižší - 320krát).⁵² Z hlediska podílu hrubého regionálního produktu na obyvatele je rozdíl mezi ruskými regiony asi 20-30násobný a velmi se liší v závislosti na volbě konkrétního roku. Vyhodnocením řady dalších regionálních ukazatelů a jejich vzájemným srovnáním lze dojít k výraznějšímu závěru o ekonomické nerovnosti regionů.⁵³

Ekonomická nerovnost regionů je reprodukována výhradně různou mírou vybavenosti vlastními přírodními zdroji, historicky zavedenou odvětvovou strukturou ekonomiky, rozdílnou investiční atraktivitou, a to i pro zahraniční investory, a nestejnou mírou efektivit regionálního vedení.

Achillovou patou ruské společnosti zůstává neschopnost regionů plnit na vlastní náklady sociální závazky vůči svému obyvatelstvu předepsané federálním zákonem. Jinými slovy, Rusko

⁵¹ Farukshin M. Stav ruského federalismu: pohled z regionu, *Journal of Political Science*, 2011, S. 104

⁵² Rosstat. Hrubý regionální produkt pro jednotlivé subjekty Ruské federace v běžných cenách, 2019

⁵³ Starodubrovskaya I. V., Glazychev V. L. Reálný federalismus, místní samospráva, mezirozpočtová politika // *Zprávy Centra pro sociální a konzervativní politiku*, 03.2011, S. 19.

systematicky porušuje princip rovnováhy mezi příjmovými pravomocemi subjektů Federace a jejich výdajovými závazky zakotvený ve federální legislativě. Jedním z důvodů tohoto stavu je, že spolkové centrum přesouvá své povinnosti v oblasti sociálního zabezpečení na regiony, aniž by jim poskytlo odpovídající finanční prostředky. Neměli bychom zapomínat ani na výraznou korupční složku v regionální rovině, která ještě více ztěžuje plnění regionálních závazků vůči obyvatelstvu. Stojí za zmínku, že velké rozdíly v příjmech mezi regiony jsou normální a vyskytují se ve většině zemí s různými formami vlády. Jiná věc je, že se stát zavazuje, že alespoň pomůže vyrovnat příležitosti pro obyvatelstvo každého regionu, což v praxi dopadá velmi špatně i bez zohlednění Moskvy.

Propast v úrovních socioekonomického rozvoje ruských regionů, tuto aktuální asymetrii, navzdory proroctvím některých autorů, zřejmě nelze odstranit nejen dlouhodobě, ale taky vůbec. Obecně zůstává problém symetrie a asymetrie ve federalismu diskutabilní.⁵⁴ V tomto ohledu ve vědeckých a politických kruzích neustále kolující myšlenka o účelnosti dosažení symetrie subjektů federace v ruském federalismu vyžaduje střízlivější posouzení. Zde musíte nejprve pochopit, co je symetrie a asymetrie ve federální struktuře státu. Symetrie ve federaci je chápána jako stejnost jejich subjektů. Jelikož je taková situace nedosažitelná, není náhoda, že na světě neexistují federace se subjekty přibližně stejnými příjmy a počtem obyvatel atd. Vybudování federace rovnoměrně, například co do počtu obyvatel, povede buď k velkému nárůstu počtu subjektů (počet obyvatel nejmenšího subjektu, Čukotka, je 50 tisíc lidí), nebo k desetinásobnému poklesu (počet obyvatel v Moskvě je více než 12 milionů lidí), což povede k likvidaci národních regionů a ve skutečnosti je to také naprosto nerealizovatelný úkol. Navíc, co dělat dál, protože v průběhu let v různých regionech může populace růst nebo klesat. Proto je prakticky nemožné dosáhnout i relativní symetrie v jednom ukazateli. Asymetrie znamená i přítomnost výrazně odlišných subjektů federace.

Existence ostrých regionálních rozdílů samozřejmě neposiluje ruský federalismus. Jejich zmírnění je nezbytné a nevyhnutelné, protože ruská společnost se progresivně vyvíjí. Jejich existence ale není ohrožením existence federace. Pro osud federalismu v Rusku je zásadní otázka: je federální forma vlády schopna sehrát roli efektivního nástroje při řešení politických a socioekonomických problémů, kterým ruské regiony čelí? Pokud ne, pak bez ohledu na to, jaké institucionální změny ve federální struktuře jsou navrženy, nemohou výrazně ovlivnit ekonomickou a sociální situaci těchto regionů a následně ani celkovou situaci v zemi.

Potenciál federalismu v Rusku není zdaleka vyčerpán, přestože neexistují podmínky pro jeho plnou realizaci. Prostorové měřítko země, multietnické složení jejího obyvatelstva a stávající

⁵⁴ Filatova M. Federace bez federalismu: Rusko jako stát s kvazi-unitárním systémem. Časopis informační Mordovia, 2021, S. 212

institucionální vývoj zároveň dávají důvod se domnívat, že federace je pro Rusko tou nejlepší volbou. Unitární Rusko, plně v souladu s historickými tradicemi a autoritářsko-patriarchální politickou kulturou, která dominovala po staletí, bude centralizovaným státem s autoritářským režimem. Unitarismus sice může usnadnit koordinaci ve sféře vládnutí, ale kvůli rigidní, vynucené centralizaci s neprokázanou účinností by samotný přechod v Rusku k tomuto typu státní struktury vytvořil mnohem větší rizika politického napětí a dokonce i sociálních výbuchů.

Zároveň je třeba vzít v úvahu, že bez ohledu na to, jakou formu vlády Rusko bude dodržovat – unitární nebo federální, bude nuceno řešit velký soubor složitých úkolů souvisejících s překonáním korupce, která prostupuje celou státní byrokracií; obrovské zaostávání země za vyspělými zeměmi ve vědeckotechnickém rozvoji,⁵⁵

všeobecná setrvačnost ruského obyvatelstva vůči proklamovanému kurzu modernizace a jejím cílům. Zhoršení tak složitých procesů pro zemi, které ohrožují mnoho problémů, jako je vylidňování a zhoršování kvality lidského kapitálu, vůbec nezávisí na formě vlády.⁵⁶

Nakonec zůstává zcela zřejmé, že Rusko v každé ze svých fází vývoje potřebovalo transformovat svůj systém federální vlády. Některé chyby byly odstraněny, některé ignorovány, ale o některých chybách se nejvyšší vedení země vůbec nezmínilo. I když byli poměrně často vychovávaní různými politickými či kulturními elitami, a to jak v národním, tak celostátním měřítku.

Jedním z důležitých takových problémů je například nevyřešený počet mezietnických konfliktů. Takže během rozdělení Čečenska a Inguška, přijetí zákona o rehabilitaci utlačovaných národů a jejich právech, ingušská společnost očekávala návrat východní části Prigorodného regionu Severní Osetie. Návrat se ale nekonal, navíc stovky lidí zemřely v důsledku mezietnických střetů. O desítky let později, již se souhlasem vedení Čečenska a Inguška, od Inguška byla odebrána další část území, což vyústilo v protesty. Ale to je jen jeden nejznámější příklad.

Skutečnost, že SSSR budoval svou administrativně-územní politiku, nepřizpůsobenou následnému reálnému oddělení území, to by jistě mohlo vést k problémům. Mnoho národů bylo odděleno státními hranicemi, což již nelze napravit, ale některé hranice i v rámci současné Ruské federace vyvolávají otázky. V konečném důsledku lze také zaznamenat nerealizaci práva řady národů na vlastní subjekt v rámci Ruské federace. Rozdělení Čečensko-Inguška vytvořilo precedens, v jehož důsledku malý národ měl malou republiku, což vyvolalo zjevné otázky mezi

⁵⁵ Primakov E. M. Světová hospodářská krize a Rusko // Bulletin Moskevské univerzity, řada 12, Politologie, 2009, č. 5, 3-17 - 0,5%. Máme pouze 10% podniků zabývajících se inovacemi. Náklady na civilní výzkum a vývoj v procentech HDP je v Rusku 2x nižší než v ČR, 3x nižší než v Německu, 4x nižší než v Jižní Koreji a Japonsku", s. 9). Viz také: Plyays Ya Celková modernizace systému je pro Rusko absolutním imperativem // Vláda, 2009, č. 8, S. 5

⁵⁶ Gudkov L. Setrvačnost pasivní adaptace // Pro et Contra, 2011, ročník 15, č. 1-2, S. 20-42

národy Dagestánu, které mají přinejmenším stejné národní území a často mnohem větší počet obyvatel.

Absence autonomie pro řadu národů jim nedává stejná práva při uplatňování jejich politických a kulturních práv. Samozřejmě je nemožné dát takovou autonomii každému původnímu národu Ruska, protože jejich počet je více než sto a někteří nemají ani jednu národní osadu, ve které by tvořili většinu populace. To vše je dáno především tím, že se Rusko jako nástupce Sovětského svazu vydalo cestou nejmenšího odporu. Po rozpadu SSSR došlo ve většině zemí SNS a Pobaltí k administrativní reorganizaci, zatímco v Rusku došlo pouze k rozdělení Čečenska a Inguška a ke zrušení autonomních okruhů. Žádné z těchto rozhodnutí nevedlo ke zlepšení politického klimatu, ba dokonce ho ještě zhoršilo. Některé z autonomních okruhů tak měly výrazný národní prvek. Po jejich zrušení se etnos stal menšinou v rámci velkého subjektu. Je však důležité pochopit, že i když nedošlo ke změnám, zpočátku systém neumožňoval řadě lidí a území získat pobídku pro správný politický vývoj. Jedním takovým příkladem jsou Evenkové.

Pokud odpovíte přímo na otázku, zda je Rusko federací, odpověď zní ano. Samozřejmě proto, že federální formu vlády deklaruje především Ústava a řada dalších zákonů. V podstatě se ale hned ukazuje, že tato federace je velmi tvrdá, se spoustou nevyřešených problémů a úkolů, jejichž řešení brzdí slabá politická vůle a obrovská korupce.

2. Vztah Evenků se státem v rámci realizace jejich práv

2.1. Realizace práv Evenků na jejich vlastní autonomii a také rozvoj jejich politických práv

Ruská federace jako právní nástupce SSSR a transformované RSFSR přejala všechny nástroje administrativního řízení, které tam byly, než se zhroutil. Struktura administrativně-územního členění má celkem tradiční třístupňový systém: stát se člení na regiony, které se dělí na rajony. Rajony se zase dělí na městská a venkovská sídla (tzv. třetí stupeň územního členění), která zahrnují jedno až mnoho sídel. Aby bylo možné sledovat vývoj postavení Evenků v tomto prostoru, stojí za to zaměřit se na každou úroveň, protože Rusko je rozděleno podle etno-teritoriálních linií. V něm jsou nejen národní republiky, ale také národní okresy a národní jednotky třetí úrovně.

O vytvoření národních okresů a útvarů třetího stupně rozhodují regionalní úřady. Ve 20. a 30. letech 20. století byla rozšířena praxe vytváření národních rajonů a vesnických zastupitelstev v souvislosti s indigenizační politikou, tyto územní celky byly oficiálně zařazeny do hierarchie administrativně-územního členění. Pro získání statutu národního rajonu musel splnit určitá kritéria, která stanovily regionální úřady. Zároveň by v rámci národního rajonu mohly fungovat rady cizích vesnických zastupitelstev (například německá vesnická zastupitelstva by mohla existovat v rámci polského národního rajonu). Tato politika vedla ke značné rozmanitosti. Na území RSFSR bylo k 1. prosinci 1933 117 národních rajonů a více než 3 tisíce vesnických zastupitelstev.⁵⁷

Vzniklo tak 13 národních evenckých rajonů – 9 v Jakutsku, 3 v Amurské oblasti a 1 v Irkutské oblasti.⁵⁸ Existence rajonů byla ale časem zpochybněna. Politbyro ÚV Vsesvazové komunistické strany bolševiků nakonec 17. prosince 1937 schválilo rezoluci „O likvidaci národních rajonů a vesnických zastupitelstev“, která konstatovala, že existence národních rajonů a vesnických zastupitelstev „není ospravedlněno národnostním složením jejich obyvatelstva“.⁵⁹ Obecně se to stalo spolu s obecnou stalinistickou dekorenizační politikou (přesun vedoucích pozic z titulárních etnik k Rusům, počátek politiky rusifikace). Zkušenosti národních regionů však budou využity v budoucnu.

⁵⁷ Drozdov K. S. Ukrajiniizační politika v centrální černozemské oblasti, 1923-1933. - M., Petrohrad: Centrum pro humanitární iniciativy, 2012. - S. 433.

⁵⁸ Administrativně-územní rozdělení SSSR 15.7.1934. - M.: Moc sovětů, 1934. – S. 73.

⁵⁹ Ústřední výbor Vsesvazové komunistické strany bolševiků a národnostní otázka. Kniha 2. 1933-1945. Dokumenty sovětské historie. M., 2009. S. 341

Ovšem i při vzniku SSSR a prvních reformách správního členění, které zrušily gubernii a vytvořily kraje, oblasti a republiky, byly také vytvořeny tzv. národní oblasti (následně - autonomní oblasti) a autonomní regiony. Nebyl mezi nimi žádný zvláštní rozdíl, snad kromě geografického a demografického: autonomní oblasti vznikaly především v evropských a také jihosibiřských obydlených částech Ruska a národní oblasti - na severu s malým počtem obyvatel, ale velkou plochou. Tyto regiony byly spojeny jejich podřízeností jiným subjektům, což vysvětluje matrojošský princip federace z důvodu historické zkušenosti.

V době rozpadu SSSR a vzniku Ruské federace se však autonomní oblasti přeměnily na republiky a osamostatnily se od ostatních regionalních subjektů, na rozdíl od autonomních oblastí, které s výjimkou Čukotky zůstaly podřízeny ostatním subjektům. Evenkové měli dvě takové autonomie: národní oblast Vitimo-Olekma a Evencký národní okruh. První existovala několik let a byla zrušena v roce 1938, když se většina národních oblastí přeměnila na autonomní oblasti a autonomní okruhy. Evencký národní okruh byl přeměněn na Evencký autonomní okruh (dále též - EAO) a v této podobě existoval po zbytek sovětské historie.

Opírající se o realizaci práv národů hrála existence jejich vlastní autonomie důležitou, nikoli však zásadní roli. I bez autonomie bylo možné studovat rodný jazyk a kulturu, ale existence autonomie deklarovala zastoupení lidu na regionální úrovni. Evencký autonomní okruh však neobsadil celé etnické území Evenků. Což obecně nebylo možné, protože přesídlení jiných národů (všeobecná kolonizace Sibíře a Dálného východu Rusy, a historická migrace Jakutů) vedlo na řadě míst k alespoň disperzní osídlení (v ruštině se používá přesnější výraz „čerespolosné obyvatelstvo“ ("чересполосное расселение") nebo prostě „čerespolosice“ ("чересполосица") – situace, když vedle vesnic jednoho národu jsou vesnice jiného národu - vedle evenckých vesnic se mohly nacházet další vesnice: jakutské, ruské atd.), a maximálně - ke kulturní a jazykové asimilaci. Takže již při sčítání v roce 1939 v EAO byli Evenkové menšinou populace (39,3 %, Rusové - 49,4 %). Nízká hustota osídlení zpomalila procesy urbanizace, což vedlo k tomu, že Evenkové zůstali zcela venkovským obyvatelstvem, správní centrum Tura bylo velmi malé a etnickým složením zde začali převažovat Rusové. V okruhu žilo méně než 4 tisíce Evenků, zatímco v Jakutsku jich bylo více než 10 tisíc, v Čitské oblasti - více než 4 tisíce. Celkový počet Evenků byl o něco méně než 30 tisíc.⁶⁰

Lze tedy poznamenat, že vytvoření politické autonomie nebo alespoň subjektu, který by zastupoval zájmy Evenků, je obtížné z mnoha důvodů:

- geografický, který zahrnuje nejen rozsáhlá území nepropojená žádnými dopravními uzly, ale také absenci jednotné přírodní a klimatické zóny a také nerovnoměrné osídlení.

⁶⁰ Všesvazové sčítání lidu z roku 1939. Hlavní výsledky. - M.: Nauka, 2016. – S. 131.

- demografický, který zahrnuje nejen velikost etnické skupiny, ale také obtížnost vytvoření národního celku, ve kterém by titulární etnikum mělo alespoň relativní většinu, a také absenci měst, což ztěžuje vytvořit administrativní základnu v podobě zastupitelských orgánů navrhovaného subjektu.
- nízká úroveň sociálního a politického rozvoje. K řízení potřebuje subjekt základní soubor pracovníků, kteří budou regulovat a podporovat politický a kulturní rozvoj regionu.

S druhým a třetím problémem je teoreticky možné pracovat, což v praxi částečně dělal stát. Správní centrum Evenckého autonomního okruhu, Tura, se tedy nakonec změnilo z malé vesnice na sídlo městského typu. To mělo iniciovat urbanizaci regionu, která je důležitá pro vznik městského evenského obyvatelstva na území jejich rodné země. To však postupně způsobilo další problém, kterým je nutnost zachování rodného jazyka, o kterém bude více řečeno o něco později.

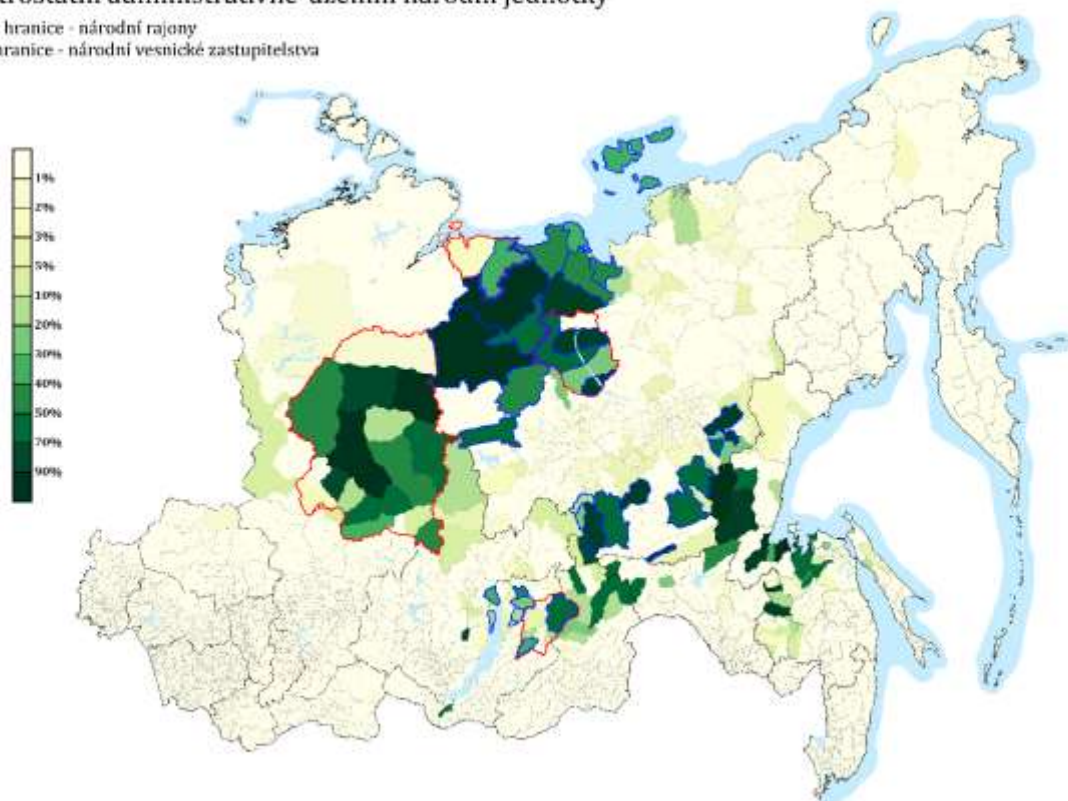
S rozpadem SSSR a vznikem Ruské federace se vrátila praxe formování národních rajonů a národních vesnických okresů. Tak se vedle stávajícího EAO objevily administrativní jednotky Evenků druhé úrovně: Bauntovský Evencký rajon v Burjatsku; Anabarský Dolgano-Evencký rajon, Žiganský Evencký rajon a Olenyokský Evencký rajon v Jakutsku. Národní rajony nepokrývaly všechna území hustě osídlená Evenků a byly často pochybným rozhodnutím. Například podíl Evenků v Bauntovském Evenckém rajonu je o něco více než 5 % (Burjati - 15 %, Rusové - 77 %).⁶¹

Mnohem rozmanitější je systém evenckých národních vesnických zastupitelstev (administrativních jednotek 3. úrovně). Evencké vesnické okresy jsou v Jakutsku a Burjatsku, kde celkově pokrývají téměř všechna místa, kde Evenkové v těchto regionech kompaktně žijí. V Amurské oblasti, Zabajkalském kraji a Chabarovském kraji, kde je mnoho evenckých vesnic, však neexistují žádný evencký národní vesnický okres. To je dobře vidět na speciální mapě, kde jsem označil všechny národní územní jednotky, které existují v Jakutsku, Burjatsku a Krasnojarském území.

⁶¹ Ruské sčítání lidu 2010

Podíl Evenků v Sibiřském a Dálněvýchodním federálních okruzích Ruska a vnitrostátní administrativně-územní národní jednotky

červené hranice - národní rajony
modré hranice - národní vesnické zastupitelstva

Samotná existence národních rajonů vyžaduje určité vysvětlení. Mezinárodní právní praxe vychází ze zaručení práva účastnit se přijímání veřejných rozhodnutí národnostním menšinám, neboť mechanismy, pro jejichž realizaci je určována národní autonomie a vytváření místních a autonomních orgánů vlády. Rusko se vydalo stejnou cestou. Po ratifikaci Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin z roku 1995 Rusko přijalo závazky chránit národnostní menšiny.⁶²

Ruská historická a právní zkušenost zahrnuje používání speciálních mechanismů, které zajišťují zachování identity, rozvoje jazyka a kultury v oblastech kompaktně obývaných příslušníky národnostních menšin. Jedním z těchto mechanismů je vytváření národních administrativně-územních subjektů. Ústavní a právní systém Ruska se vyznačuje absencí zákazů vytváření takových subjektů. Federální legislativa přitom právo na jejich tvorbu výslovně nezakládá. Řada legislativních aktů obsahuje nepřímé náznaky možnosti vytvoření národních administrativně-územních jednotek, na jejichž území je možné používat národní jazyky a instalovat zeměpisná označení v těchto jazycích. Na rozdíl od ruských republik, které představují

⁶² Sukhanov K. A. Národní administrativně-teritoriální formace - atavismus nebo potenciál pro sebeorganizaci národnostních menšin? - 2021. - č. 5. - S. 165-170

národně-státní formu realizace práva národů na sebeurčení, národní rajony patří k národně-kulturní formě.⁶³

Dá se tedy předpokládat, že udělení statutu rajonu „národní“ s sebou nese deklaraci závazků zachovat tam žijící etnikum (resp. etnické skupiny) v kulturní a politické sféře. Regionální a obecní právní akty těchto útvarů však neobsahují téměř žádná ustanovení o jejich národní charakteristice, což je obecně vyrovná běžným územně správním jednotkám. Výjimkou je legislativa Jakutska a komunální právní akty vepsských národních rajonů Karelii. Postavení administrativních jednotek Evenků v Burjatsku je tedy především deklarativní.

V Jakutsku jsou národní rajony upraveny zákonem Jakutska ze dne 17. května 2000 č. 3 N 193-II „O statutu národního administrativně-teritoriálního útvaru v územích kompaktního bydliště původních národů Severu Republika Sacha (Jakutsko)“. Zákon poměrně podrobně rozvádí práva národních vesnic a pravomoci jejich orgánů místní samosprávy. Důraz je kladen na poskytování záruk domorodým národům v oblasti tradiční hospodářské činnosti, práv k půdě a odvozenin z nich (využívání půdy, vodních ploch, objektů flóry a fauny, vytváření zvláště chráněných přírodních oblastí atd.).⁶⁴

Evencký autonomní okruh byl přeměněn na Evencký rajon v roce 2004. Z regionu Ruské federace, který byl podle principu matřičky součástí Krasnojarského kraje, se autonomní okruh stal jedním z rajonů Krasnojarského kraje, který získal status národního. Jedná se o snížení statusu, ale zákony EAO nadále fungovaly na území rajonu. Teprve 6. října 2011 byl přijat zákon o obcích Evenckého rajonu Krasnojarského kraje, který zrušil dřívější zákony EAO.⁶⁵

Evencký rajon získal 29. prosince 2015 statut zvláštního území. Toto rozhodnutí učinilo zákonodárné shromáždění Krasnojarského kraje. Dokument vstoupil v platnost 1. ledna 2016. Jak je však uvedeno na oficiálních stránkách Evenckého rajonu, v tomto ohledu jsou regionální zákonodárci před federálními zákonodárci: na úrovni Ruské federace stále neexistuje jasná definice, co je status zvláštní území a jaké výhody poskytuje. Jen o několik let později byla hlavní ustanovení zveřejněna ve zprávě komisaře pro lidská práva, která zmiňuje preference, které by měly být zakotveny v zákonech, ale nebyly.⁶⁶

Podle dokumentu Evencký rajon může být zastoupen zvýšeným počtem poslanců v krajském parlamentu než jiné rajony kraje. Pod gubernátorem regionu byla také vytvořena rada

⁶³ Sukhanov K. A. Národní administrativně-teritoriální formace - atavismus nebo potenciál pro sebeorganizaci národnostních menšin? - 2021. - č. 5. - S. 171-174

⁶⁴ Zákon Jakutska ze dne 17. května 2000 Z N 193-II „O postavení národního administrativně-územního subjektu v územích kompaktního bydliště původních národů severu republiky Sacha (Jakutsko)“, kapitola 3, článek 7.

⁶⁵ Zákon Krasnojarského území č. 13-6271 ze dne 6. října 2011 „O stanovení hranic Evenckého rajonu a dalších obcí nacházejících se v jejich hranicích“

⁶⁶ Zpráva o problémech implementace ústavních práv a svobod původních obyvatel na území Krasnojarského území v roce 2020, 2021. S. 58-59

zástupců rajonu. Tato instituce má zvláštní pravomoci pracovat s právními akty souvisejícími s rozvojem severních území. Zvláštní status také zajišťuje poskytování preferencí obyvatelům okresů při získávání veřejných služeb, jakož i konání výjimečných opatření k zachování a rozvoji národní identity původních obyvatel žijících v Evenckém rajonu.⁶⁷

Všechna tato ustanovení v té či oné podobě však byla reglementována i dříve, když EAO existoval, stejně jako Evencký rajon před přijetím tohoto dokumentu. Stanoví také zachování etnické identity, rodného jazyka, vědeckého a kulturního výzkumu. Zákony však nemají následná objasnění, jak přesně by tyto pokyny měly být implementovány. Pokud jde o další práva, stejně jako v Jakutsku, v Evenckém rajonu jsou zaručena práva v oblasti tradiční hospodářské činnosti, zvláštní práva na využívání půdy a jejích zdrojů.⁶⁸

Při posuzování situace s prováděním politických práv Evenků lze tedy poznamenat následující ustanovení:

- stát a regiony mají mechanismy pro udělování politických práv prostřednictvím vytváření národních administrativních jednotek. To není v rozporu s Ústavou Ruské federace, dokonce jí trochu odpovídá, protože jasně říká, že stát je odpovědný za zachování národů, které ji obývají;
- tyto administrativní jednotky, vezmeme-li v úvahu situaci Evenků, neexistují na celém území jejich sídla. V souladu s tím regiony, kde žijí Evenkové, ale nejsou tam žádné národní jednotky Evenků, nemají žádné přímé povinnosti uplatňovat evencká národní, politická a kulturní práva;
- ty regiony, kde mají Evenkové národní územní jednotky, především deklarují svůj národní charakter. Zákony Ruska a zákony regionů (s výjimkou Jakutska) nepopisují jasná ustanovení, kterými se musí region nebo rajon řídit, aby uplatňoval národní práva Evenků;
- ústava Jakutska a dokumenty Krasnojarského kraje obsahují popis mechanismů pro uplatňování práv Evenků, zejména v sociální a domácí sféře. Neexistuje však jasná úprava, jak přesně by měla být práva na zachování rodného jazyka a kultury uplatňována.

Lze poznamenat, že na legislativní úrovni mají Evenkové skutečně velký potenciál uplatnit svá práva, ale nepovedlo se tento potenciál plně odhalit. Když Evenkové ztratili svůj region (EAO), ztratili své důležité politické postavení. V souladu s tím jsou nejlepší dobou pro politické dějiny

⁶⁷ Zákon Krasnojarského kraje „O administrativně-územních jednotkách se zvláštním postavením“ ze dne 24. prosince 2015

⁶⁸ Charta Evenckého rajonu (přijata Rozhodnutím rajonní rady zastupitelů Evenckého rajonu ze dne 22. prosince 2005 č. 27-3)

Evenků 30. léta 20. století: politika korenizace, díky níž existovaly administrativní jednotky Evenků i v Amurské oblasti, umožnila nejlépe realizovat správní a politická práva evenckého lidu.

2.2. Realizace práv Evenků na na rozvoj národního jazyka a kultury

V sovětských dobách, tak či onak, vytvoření národního autonomního okruhu ukládalo vedení určité povinnosti v oblasti národní a kulturní politiky. Absence vlastní regionální autonomie na jiných místech, kde jsou Evenkové hustě osídleni (severní a jižní Jakutsko, severní Burjatsko), však realizaci jejich kulturních práv nijak neovlivnila. Vzdělávací a kulturní politika se uskutečňovala prostřednictvím realizace plánů, jejichž charakteristiky byly dány v sovětských „pětiletkách“.

První „pětiletka“ (1928-1932) se stává obdobím kulturní a jazykové výstavby etno-národního sebeuvědomění prostřednictvím politiky korenizace Dálného severu, kultivace jedinečnosti národních kultur. Korenizace byla chápána jako konsolidace titulárních etnických skupin na jejich hlavním území (přenesení řídicích rozhodnutí na titulární etnikum, vytvoření vzdělávací a veřejné sféry v národním jazyce atp.), jakož i zvýšení jejich národního a kulturního sebeuvědomění, zkvalitněním školství a ideologické práce. Pro praktickou realizaci byla zvolena celá řada informací a jazykových praktik, s jejichž pomocí je realizován program vzdělávání domorodého obyvatelstva a „kulturních služeb“ v jejich rodných jazycích. Bylo stanoveno několik cílů najednou:

1. příprava severní inteligence na jejich povinnou účast jako etnických (národních) elit ve vládě národa;
2. sblížení národních útvarů se sovětskou mocí;
3. využití pedologických praktik ke kultivaci etnokulturního sebeuvědomění u nové generace prostřednictvím počátečního vzdělávání v jazycích národností SSSR.⁶⁹

K dosažení cílů bylo provedeno několik úkolů:

- studium kulturních, ekonomických a sociálních charakteristik každé národnosti pomocí „maximálně diferencovaného přístupu“;
- urychlené vyrovnání celé fronty kulturní výstavby, maximální pomoc zaostávajícím národnostem, podpora plného rozkvětu národní formy, socialistického obsahu kultur národů Severu;

⁶⁹ Zamaraeva, Y.S. Historical and cultural practices of preservation and revival of the Evenk language in the period from 1930 to 2000s. in the Evenk municipal district of the Krasnoyarsk Territory (based on the analysis of archival documents of the Evenk archive)]. In Severnyye arkhivy i ekspeditsii [Northern Archives and Expeditions], 3(1), 2019, S. 22-24

- všeobecné vzdělání a odstranění negramotnosti malých národností (jak usedlých, tak kočovných obyvatel) Dálného severu. Vyžadovalo to maximální finanční investování veřejných prostředků a státní podporu plného zásobování národů. Byla vyvinuta metodická podpora programu všeobecného vzdělávání (prováděna výzkumným sdružením pod Ústředním výkonným výborem Severu), masivně se rozšiřovala literatura pro školní vzdělávání zveřejněny (prostřednictvím státních tiskařských základen).⁷⁰

Z praktických kroků lze vyzdvihnout zavádění kulturních plánů a práci kulturních a vzdělávacích institucí, škol, všeobecných technických škol pro dospělé, sovětských stranických škol, dělnických fakult pro veřejné školství, sedmileté školy s polytechnickým zaměřením, vytvoření vzorných rajonních škol, rozšíření v letech 1931-1932. síť škol (od 232 do 322, z toho 185 etnických (myšleno všechny školy v místech na Dálném severu)).⁷¹

Vykonavatelem těchto předpisů se stal t. zv. "Sovětský aktiv" - lidé, kteří absolvovali půlroční kurzy pro práci v podmínkách Dálného severu se studiem povinných předmětů: jejich rodný jazyk evenčtina (výuka gramotnosti, psaní a odstraňování negramotnosti), ruština (v základním objemu), matematika, sociální věda (problematika kulturní výstavby, mezinárodní a protináboženská výchova v podmínkách Severu), zeměpis, základy sanity a hygieny, sovětská kancelářská práce a účetnictví.

Pro evenčtinu byla schválena abeceda, byly vydány učebnice a masová vzdělávací literatura na evenčtině (v matematice, ruštině a přírodních vědách), kvalifikovaní učitelé měli vyučovat školu na evenčtině. Byla vytvořena kinematografie severní kultury pro vzdělávací účely, pro studium jazyků a kultury národů severu se provádí vědecké předávání vzdálených severních osad. Konstrukce jazyka probíhá pod vedením vědců ze Severní pobočky Pedagogického institutu pojmenovaného po A. I. Gercenovi, kteří jsou povoláni k vytvoření národní vzdělávací a metodické literatury pro realizaci severní pedagogiky.

Druhý „pětiletý plán“ (1932-1937) je živě charakterizován pojmy, které zaznívají v textech dekretů Výboru Severu: „zavádění komplexní gramotnosti“, „kulturní výlet na sever“ a „mírová politika prováděná sovětskou vládou“. Na základě prvního jsou stanoveny nové cíle: 1) veřejné vzdělávání na nejvyšší úrovni, 2) široké pokrytí severních území k odstranění skutečné kulturní nerovnosti národností; 3) kulturní výstavba mezi malými národy Dálného severu. Dochází k

⁷⁰ Zamaraeva, Y.S. Historical and cultural practices of preservation and revival of the Evenk language in the period from 1930 to 2000s. in the Evenk municipal district of the Krasnoyarsk Territory (based on the analysis of archival documents of the Evenk archive)]. In Severnyye arkhivy i ekspeditsii [Northern Archives and Expeditions], 3(1), 2019, S. 25-27

⁷¹ Pchelkina D.S., Pimenova N.N., Zamaraeva Y.S., Degtyarenko K.A., Timoshkin D.O. NÁRODNÍ BUDOVÁNÍ NA ÚZEMÍ NÁRODNÍCH OKRESŮ EVENKII A TAIMYRU VE 20.-70. LETECH 20. století: KULTURNÍ A UMĚLECKÉ PRAXE // Journal of SibFU. Humanitní vědy. 2022.

transformaci obsahu kulturně-politických a kulturně-výchovných postupů zaměřených na boj proti negramotnosti a rozvoj vzdělávání obecně. Stát aktivně investuje do řešení problémů rozvoje kultury a kulturní revoluce. To znamená v podstatě měla druhá pětiletka pokračovat v politice vyrovnávání sebevědomí lidu a praktické realizace práv národů.⁷²

Politické vzdělání severních národů bylo kladeno na vysokou úroveň, protože v roce 1938 začaly fungovat mobilní „rudé čumy“ (kočovní kulturní instituce vytvořené v SSSR na Dálném severu za účelem vzdělávání domorodých národů), které měly vštípit myšlenka sovětské ideologie socialistické výstavby. Dokumenty podrobně popisují specifika díla: „rudý čum vykonává svou práci ve speciálně vybaveném stanu: jurta, yaranga, čum; funguje po celý rok a pohybuje se po určitých zavedených trasách v oblastech osídlení národů Severu; při službě kočovnému (pasení sobů, lov) obyvatelstvu se s touto skupinou potuluje červený stan; působení rudého moru u každé skupiny obyvatelstva by mělo trvat několik týdnů až 3 měsíce.

V procesu plnění stanovených úkolů se organizace vzdělávání Evenků potýkala s takovými problémy, jako je nedostatek učitelů, stavebních materiálů pro výstavbu infrastruktury a vzdělávacích zařízení, odlehlost obyvatelstva od administrativního centra atd. Ve školním roce 1940-1941 bylo 20 škol, z toho 14 základních, 3 neúplné střední, 3 střední, v podstatě to byly školy internátní. Nedostatek učitelů nebyl vyřešen přilákáním personálu: hostující učitelé z jiných regionů nemluvili evenčtinou. Z tohoto důvodu zůstala výuka jazyků na poměrně nízké úrovni. Ve školním roce 1940-1941 bylo v Evenckém autonomním okruhu 16 neruských škol a 1 smíšená škola; celkem v nich studovalo 805 dětí (z toho 690 Evenků, 115 Jakutů). Výuka rodných jazyků však probíhala pouze v 9 ze 16 škol. Ve většině škol se rodné jazyky vyučovaly pouze v 0. a 1. ročníku; výuka ve všech základních ročnících byla zaznamenána pouze ve dvou školách, na středních se nevyučovalo. Na území EAO nebyly žádné vyšší vzdělávací instituce.⁷³

Problémem komplexního rozvoje evenčtiny nebyl jen nedostatek lidských zdrojů, ale i literatury. V roce 1969 Evencké okružní oddělení státního školství zaznamenalo nedostatek evenckých slabikářů a také téměř úplnou absenci beletrie přeložené do evenčtiny.⁷⁴

V poválečném období začala naplno fungovat rusifikační politika, která velmi ovlivnila původní národy Severu. Evenkové, kteří neměli dobré vzdělání v evenčtině, byli nuceni přejít na

⁷² Zamaraeva, Y.S. Historical and cultural practices of preservation and revival of the Evenk language in the period from 1930 to 2000s. in the Evenk municipal district of the Krasnoyarsk Territory (based on the analysis of archival documents of the Evenk archive)]. In Severnyye arkhivy i ekspeditsii [Northern Archives and Expeditions], 3(1), 2019, S. 28-30

⁷³ Archiv Evenků: Městská státní instituce „Archiv Evenků“, oddíl 8: Okresní oddělení veřejného školství Evenků výkonného výboru okresní rady zástupců pracujících Evenků vesnice Tura, Národní okres Evenků Krasnojarského území, inventář 1, číslo 48, dokument 87

⁷⁴ Archiv Evenků: Městská státní instituce „Archiv Evenků“, oddíl 8: Okresní oddělení veřejného školství Evenků výkonného výboru okresní rady zástupců pracujících Evenků vesnice Tura, Národní okres Evenků Krasnojarského území, inventář 1, číslo 232-233, dokument 53

vyučovací jazyk ruský. V Jakutsku také přešli na jakutský vyučovací jazyk, protože úroveň kulturního rozvoje a vysoká prevalence jakutštiny umožnily vybudovat v Jakutsku vlastní národní vzdělávací systém.

Tím pádem, na počátku 50. let 20. století se tak v Evenckém autonomním okruhu v 16 z 18 národních škol nevyučovalo v jejich rodném jazyce, ale v ruštině podle ruských programů a učebnic ruských škol. Učitelé byli lidé, kteří mluvili pouze rusky, protože v okrese bylo pouze 8 učitelů, kteří mluví svým rodným jazykem.⁷⁵

Archivní dokumenty nereflektují další průběh vývoje severních území v důsledné realizaci „pětileté“ SSSR, je však zřejmý narůstající problém uchování evenčtiny, neboť již v 80. opět byl nastolen problém návratu studia rodného jazyka do obecného vzdělávacího procesu. Výuka a studium v rodném a ruském jazyce probíhalo na všech okresních školách, chybí však zvládnutí mateřského jazyka na pokročilé úrovni (4.–8. ročník).⁷⁶

Lze tedy rozlišit dvě fáze vývoje vzdělávání pro Evenky: významné pokusy o vytvoření vzdělávací základny v evenčtině a zvýšení úrovně gramotnosti na maximální úroveň a přechod na ruský vyučovací jazyk, který zcela odstranil problém shánění personálních a vzdělávacích materiálů.

Sovětský systém výrazně přispěl ke vzdělání Evenků, ale nedokázal přivést Evenky ke kulturnímu obohacení. Navzdory tomu lid, který do 20. století neměl spisovný jazyk, dostal nejen ten, ale i národní spisovatele a básníky – Nikitu Sacharova, Aliteta Němtuškina, Keptukeovu Galinu. Navzdory špatnému rozvoji politického personálu se Evenkové stali hlavami venkovských osad a někdy zastávali nejvyšší funkce EAO (například Vasilij Uvachan, první tajemník výboru KSSS v Evenckém autonomním okruhu).

Po rozpadu SSSR zůstala situace s implementací kulturních práv Evenků poněkud tristní. K již existujícím problémům se přidaly ekonomické problémy. Nedostatek financí nejen na vzdělávací a kulturní programy, ale také na banální udržování slušné životní úrovně ve vesnicích Dálného severu vedl k ještě větším problémům ve studiu a rozvoji národní kultury Evenků.

Ještě v roce 1989 s celkovým počtem 30 tisíc obyvatel mluvilo 30,4 % Evenků svým rodným jazykem. Podle sčítání lidu z roku 2002 mluvilo 21,3 % Evenků svým rodným jazykem.

⁷⁵ Archiv Evenků: Městská státní instituce „Archiv Evenků“, oddíl 8: Okresní oddělení veřejného školství Evenků výkonného výboru okresní rady zástupců pracujících Evenků vesnice Tura, Národní okres Evenků Krasnojarského území, inventář 1, dokument 80

⁷⁶ Archiv Evenků: Městská státní instituce „Archiv Evenků“, oddíl 8: Okresní oddělení veřejného školství Evenků výkonného výboru okresní rady zástupců pracujících Evenků vesnice Tura, Národní okres Evenků Krasnojarského území, inventář 1, dokument 280

V roce 2010 žilo v Rusku celkem 37 843 Evenků, z nichž 4 310 lidí zůstalo mluvit svým rodným jazykem, což je pouze 11,4 %.⁷⁷

Zároveň se postupně načrtl vývoj na kulturním poli Evenků. Pokud úroveň znalosti mateřského jazyka nadále klesá, kulturní aspekty se staly méně závislé přímo na jazyce, což jim umožnilo se samostatně rozvíjet. To se vyznačuje tím, že v 90. letech došlo na kulturním poli Evenků k určitému rozkvětu.⁷⁸

Například v Burjatsku vzniklo Sdružení původních obyvatel severu Burjatské republiky. Ústavodárné shromáždění Evenků Burjatské republiky rozhodlo o založení republikánského centra kultury Evenků „Arun“ (Renesance).⁷⁹ Při kulturních domech vznikaly různé kroužky, dílny, spolky na ochranu a ochranu životního prostředí, myslivost a rybářství.⁸⁰

To se shodovalo se skutečností, že Ruská federace vrátila v poněkud pozměněné podobě praxi vytváření národních rajonů a také národních vesnických zastupitelství. Zdálo by se, že to mělo Evenkům pomoci lépe si uvědomit svá etnická a kulturní práva. Nejdůležitějším problémem při studiu stavu implementace kulturních a vzdělávacích práv Evenků dnes je nakonec skutečnost, že toto téma je v kontextu ruského období dějin poměrně málo rozvinuté. Níže jsou uvedeny některé statistiky:

- v místech, kde Evenkové žijí kompaktně s jinými národy, je jejich jazykový prostor charakterizován dvojjazyčností, méně často trojjazyčností, která závisí na konkrétním místě bydliště. Hlavní postavení v mezietnické komunikaci přitom hraje jazyk větší etnické skupiny (v Jakutsku - jakutština, méně často ruština, v Burjatsku - ruský jazyk, méně často burjatština, v jiných regionech - ruština).⁸¹
- v místech, kde jsou Evenkové ve skutečnosti jedinými lidmi, není evenčtina vždy hlavním komunikačním jazykem. Politika jazykové asimilace vedla k tomu, že i v takových vesnicích se často používá jakutština nebo ruština.
- ve většině míst, kde se evenčtina stále používá, může vzdělávací proces zahrnovat studium jazyka jako předmětu, méně často - výuku v národním jazyce v nižších ročnících. Neexistují žádné národní školy zcela ve vyučovacím evenčtině, jazyk

⁷⁷ Varlamov, J. A. Menšinové jazyky Ruska v éře globalizace na příkladu evenčtiny / J. A. Varlamov. – Text: přímý // Mladý vědec. – 2020. – č. 23 (313). – S. 693–695

⁷⁸ Sirina A. A. Evenkové a rezervace Barguzinsky: historie vztahů v kontextu moderních trendů ve vývoji chráněných území // Novinky Laboratoře starověkých technologií. 2021. V. 17. č. 4. S. 78-91

⁷⁹ Autonomní kulturní instituce Republiky Burjatsko Státní republikánské centrum "Arun"

⁸⁰ Nomogoeva V. V. STÁTNÍ NÁRODNÍ POLITIKA A ETNOKULTURNÍ VÝVOJ BURYATIA V HISTORICKÉ RETROSPEKTIVĚ // Moc. 2021., S. 236

⁸¹ Struchkov, K. N. (2011). Sociolingvistické faktory jazykového obrazu světa Evenků v Jakutsku. Bulletin Transbaikalské státní univerzity, (2), S. 40.

samotný lze studovat jako předmět v primárních, méně často ve středních třídách, což dětem neumožňuje ovládat jazyk na správné úrovni.⁸²

- v souladu s tím je na těch několika místech, kde je evenčtina hlavním jazykem, důvodem je monoetnicita vesnice a také izolace od ostatních osad. V těchto místech se jazyk nepřenáší prostřednictvím vzdělávacího programu, ale prostřednictvím rodičů, kteří evenčtinu používají jako hlavní jazyk v každodenním životě a při komunikaci s dětmi.

Na závěr se zastavme ještě u jednoho aspektu asimilačních procesů: jak sami Evenkové vnímají ztrátu svého rodného jazyka, mnoha prvků etnické kultury a rostoucí mísení? Mezi mládeží Evenků to vše nezpůsobuje žádné emoce. S jistým smutkem o tom mluví lidé starší generace, ale pro ně tyto procesy nejsou tak významné. Důvodem takového lhostejného postoje k problému asimilace velké části populace Evenků je podle názoru to, že Evenkové žili v podmínkách asimilačních procesů nejméně posledních dvě stě let.⁸³

⁸² Struchkov, K. N. (2011). Sociolingvistické faktory jazykového obrazu světa Evenků v Jakutsku. Bulletin Transbaikalské státní univerzity, (2), S. 42.

⁸³ Turaev, V. A. (2006). Asimilační procesy mezi Evenky z Dálného východu. Bulletin pobočky Dálného východu Ruské akademie věd, (3), S. 104-121.

3. Srovnání podobných situací na příkladu jiných zemí

3.1. Kanada

Rusko a Kanada v kontextu svého vztahu k malým národům Severu vypadají docela podobně:

- území obou zemí se většinou nachází ve velmi chladném klimatu
- obě země mají federální formu vlády
- v Kanadě, stejně jako v Rusku, nemají všechna území stejný status. Kromě provincií má Kanada tři spolková teritoria.
- a co je nejdůležitější, severní Kanada má své vlastní severní národy. Obě země mají některé z nich, například Inuité (v Rusku - Eskymáky).

Při porovnávání právních detailů vztahu obou zemí k národům Severu je nutné porovnat jednotlivé úrovně zákonů. Pokud je hlavním dokumentem Ruska ústava, pak Kanada žádnou tradiční ústavu nemá. Jak je definováno v článku 52(2) Ústavního zákona z roku 1982, Ústava Kanady se skládá z: Kanadského zákona z roku 1982, zákonů a nařízení uvedených v jeho příloze (včetně Ústavního aktu z roku 1982) a všech jeho dodatků.

Práva původních národů Kanady jsou tedy odhalena v druhé části ústavního zákona z roku 1982 „Práva původních národů Kanady“, která zakotvuje „uznání a potvrzení stávajících původních a smluvních práv původních národů Kanady.“ V souladu s tím můžeme mluvit o podobném zájmu Ruska a Kanady o zachování kulturních a jazykových charakteristik národů Severu, protože to je napsáno v hlavních zákonech zemí. Jak však již bylo prozkoumáno, v Rusku tato ústavní ustanovení nemají jasnou úpravu provádění.

Dnes žije v Kanadě asi 1,4 milionu zástupců původních obyvatel Severu. Převážnou většinu tvoří Indiáni – asi 61 %, mnohem méně mestici – něco přes 30 % a pouze 4 % – Inuité.⁸⁴

Indiáni z Kanady se dělí na dvě skupiny: statusoví a nestatusoví. Status Indiánů oficiálně ukazuje na původní obyvatelstvo.⁸⁵ Jsou osvobozeni od placení federálních a místních daní, mají nárok na bezplatnou lékařskou péči, bezplatnou školní docházku pro děti, využívání zdrojů a pozemků na územích rezervace. Indiáni tvoří asi 75 % celkové domorodé populace Kanady a žijí ve více než 600 kmenech ve více než 2300 rezervacích.

Druhou kategorií indiánského obyvatelstva v Kanadě představují indiáni nestatusoví, tedy ti, kteří pro nedostatek příslušných dokladů nemohli oficiálně potvrdit svůj status původního obyvatele. Lidé bez statusu tvoří asi 25 % všech Indiánů v Kanadě. Do této skupiny patří i ženy,

⁸⁴ Statistics Canada: Aboriginal people

⁸⁵ The Indian Act, 1951

kteří se provdají za příslušníky nepůvodního obyvatelstva – automaticky ztrácejí status domorodce. Indiáni bez postavení žijí většinou ve městech.⁸⁶

Indiáni tedy mají velká sociální práva. V Ruské federaci Evenkové získali více práv v provádění tradičních metod řízení a také ve využívání přírodních zdrojů. V Kanadě je většina Indiánů osvobozena od placení daně z příjmu a majetkové daně a má bezplatné vzdělání a zdravotnictví. V tomto případě můžeme říci, že domorodé národy mají v Kanadě mnohem více sociálních práv než Evenkové v Rusku.

Studie zaměřené na určení stupně vitality domorodých jazyků v Kanadě ukazují, že pouze dva indiánské jazyky, kríjština a odžibvejština, mají naději na zachování a další rozvoj. V současné době těmito jazyky mluví více než 80 tisíc se používají v každodenním životě, v oblasti masové komunikace, v systému televizního a rozhlasového vysílání a vydává se na nich literatura různého druhu.⁸⁷

Jazyky kdysi četných indiánských kmenů jsou nyní na pokraji vyhynutí kvůli rychlému poklesu počtu mluvčích. Hovoří jimi méně než 50 % dospělé domorodé populace (většinou starší lidé), naprostá většina mladých lidí nemluví svým rodným jazykem. V tomto ohledu je situace velmi podobná situaci Evenků a evenčtiny v Rusku (podíl Evenků, kteří mluví svým rodným jazykem, je však mnohem nižší – něco přes 10 %).

Je třeba poznamenat, že u Indiánů žijících mimo rezervace je mnohem méně pravděpodobné, že si zachovají svůj rodný jazyk. Takže pouze 2 % indiánů bez statusu tvrdí, že mluví jedním z domorodých jazyků, zatímco u statusových Indiánů žijících a pracujících v rezervacích je toto číslo téměř 30 %.⁸⁸

Inuktitutský jazyk Kanady, který patří do eskymácko-aleutské rodiny a má více než 30 tisíc mluvčích, má velkou šanci na zachování.⁸⁹ Podle nejnovějších oficiálních údajů více než 60 % Inuitů tvrdí, že mluví a pravidelně používá svůj rodný jazyk.⁹⁰ Inuktitut vydává beletrii, slovníky a překlady náboženských textů. Do tohoto jazyka byla přeložena také webové stránka spolkového teritoria.⁹¹ Je důležité poznamenat, že inuktitutština je uznávána jako třetí úřední jazyk v Nunavutu, správním území vytvořeném v roce 1999. Inuité žijící v této oblasti mají právo na samosprávu a používají svůj rodný jazyk v kancelářské práci spolu s angličtinou a francouzštinou. Všechny výše uvedené faktory v Rusku zcela chybí, a to jak pro Evenky, tak pro ostatní národy Severu.

⁸⁶ Frank G. Právní postavení indiánů Kanady: etnokulturní rysy. *Communicology*, 5(2), 2017, S. 127.

⁸⁷ Sokolov V.I. Globalizace a původní obyvatelstvo Kanady // USA-Kanada. *Ekonomika, politika-kultura*.- M., 2002, č. 5

⁸⁸ Statistics Canada: Aboriginal people

⁸⁹ Kozhemyakina V. 2009. Domorodí obyvatelé Kanady: etno-lingvistické a kulturně-lingvistické problémy, S. 44

⁹⁰ Statistics Canada: Aboriginal people

⁹¹ Government of Nunavut. Official site

Až do 70. let 20. století. Kanada prováděla politiku zaměřenou na kulturní asimilaci mladých domorodých obyvatel do eurokanadské společnosti. Smutná stránka v dějinách státu je spojena s existencí systému internátních škol pro děti z řad původních obyvatel. Tento systém fungoval od poloviny 19. století. do poloviny 20. století předpokládalo umístování domorodých dětí do uzavřených škol, kde se učily základem gramotnosti, náboženství a získávaly různé domácí dovednosti. Navzdory jazykové rozmanitosti domorodců vedly roky záměrné politické asimilace a fungování internátních škol se zákazem používání jejich rodného jazyka studenty k oslabení a v některých případech k úplné ztrátě sociálních a rodinných vazeb několika generace mezi domorodými národy. Agresivní asimilační politika byla zaměřena na oddělení dětí od komunity. Následný zákaz používání jejich rodného jazyka měl vést k rychlé ztrátě řeči a schopnosti dětí v něm psát. K dosažení zamýšleného cíle přispěl zákaz korespondence s rodinou v jejich rodném jazyce a změna jména na evropské.⁹² Zde je při srovnání historické politiky SSSR a Kanady patrný velký rozdíl – SSSR vynaložil maximální úsilí na studium rodného jazyka a kulturního obohacování a nikdy nevytvářel bariéry, které by užívání rodného jazyka mohly bránit.

V 70. letech 20. století V Kanadě zesílilo politické hnutí původních obyvatel. V roce 1973 Národní indiánské bratrstvo Kanady – nejvlivnější politické sdružení kanadských indiánů – předložilo vládě podrobný vzdělávací program „Indian Control of Indian Education“ (Indian Control of Indian Education), který položil základy nové politika vůči domorodým národům.⁹³ Statusoví Indiáni, Inuité a Mesticové získali právo určovat povahu vzdělávací a jazykové politiky v komunitách, ve kterých žijí. Ačkoli se domorodci zodpovídají federální vládě a dodržují státní vzdělávací standardy, místní samosprávy v komunitách mají pravomoc vytvářet a zavádět osnovy a kurzy domorodých jazyků, jejich historie, kultury, tradic a řemesel.

Na základě výše uvedeného je třeba poznamenat, že změna politického kurzu k domorodcům, nastíněná 70. léty, byla možná díky oživení zájmu samotných představitelů domorodých národů o zachování jejich kulturního a historického dědictví, jedním z projevů je jazyk. Historická zkušenost Kanady ukazuje, že společnost často věří, že méně běžné jazyky jsou k ničemu a že pouze plynulost dominantních jazyků ve společnosti umožní mladé generaci získat vzdělání a úspěšně se realizovat ve společnosti. Tento úhel pohledu však často vede ke smutným důsledkům. Jak již bylo zmíněno výše, zákaz používání domorodých jazyků na internátních školách v Kanadě vedl k tomu, že generace studentů a jejich potomků ztratila kontakt s rodinami a komunitami, které komunikovaly pouze ve svých rodných jazycích. Oslabení rodinných kontaktů s nejbližším okolím připravuje domorodce o možnost připojit se ke kultuře, která se

⁹² Balitskaya, I.V. Vzdělávání v moderní Kanadě /I. V. Balitská. - Južno-Sachalinsk: SakhGU, 2010., S. 70-73

⁹³ Indian Control of Education, 1973

formovala po staletí. V Rusku a SSSR byla situace jiná. Jak již bylo řečeno, Evenkové nemají na rozdíl od domorodců z Kanady velkou potřebu uplatňovat svá jazyková práva.

V roce 1982 kanadská vláda v textu novelizovaných ústavních zákonů zajistila anglofoním a frankofoním právo poskytovat vzdělání v Kanadě v angličtině a francouzštině na úkor rozpočtu. Toto právo domorodci nedostali, v rodném jazyce se mohli vzdělávat, ale sami si to museli financovat, v čemž představitelé domorodé komunity viděli otevřenou diskriminaci a porušování svého historického práva na zachování svého rodného jazyka. Stále častěji se objevují tvrzení, že v rámci politiky multikulturalismu nezaujímá kultura domorodé populace rovnocenné místo s jinými kulturami.⁹⁴

Je také pozoruhodné, že v Kanadě byl vytvořen první autochtonní televizní vysílací systém na světě, Aboriginal Peoples Television Network, který je také zaměřen na zachování domorodých jazyků a popularizaci jejich historického a kulturního dědictví. V Rusku je televizní vysílání v národním jazyce dostupné pouze v republikách.

Shrneme-li výsledky kanadské politiky vůči národům Severu, podle Jessicy Ball by tato politika měla být zaměřena na posílení kultury původních obyvatel Kanady, na pravdivé pokrytí historie: co bylo a jak se věci mají nyní.⁹⁵ K vytvoření radikálně odlišného vzdělávacího systému navrhuje základní kroky při vytváření nového postkoloniálního vzdělávacího systému, které zahrnují následující:

- určit, jaké hodnoty jsou pro domorodé národy v první řadě důležité, co by se mělo učit a jak;
- umožnit starším členům komunity, aby se aktivně účastnili výuky, aby jim sdělili své znalosti, názory a představy o životě;
- nový směr by měl být pevně založen na tradicích původních obyvatel Kanady a zároveň by měl poskytovat kvalitní moderní vzdělání, které jim umožní úspěšně konkurovat ve „vnějším“ světě («walk in both worlds»).
- hlavním cílem národního vzdělávacího systému je připravit mladé lidi tak, aby mohli existovat v domácím i zahraničním prostředí, žít ve známém světě tradičních řemesel a ve světě postindustriální společnosti.

Shrneme-li tedy srovnání politických práv Evenků v Rusku na jedné straně a domorodého obyvatelstva Kanady na straně druhé, lze rozlišit následující body:

⁹⁴ Constitution Act, 1982.

⁹⁵ Ball, J. (2004). As if Indigenous Knowledge and Communities Mattered: Transformative Education in First Nations Communities in Canada. *The American Indian Quarterly* 28(3), 454-479. University of Nebraska Press. Retrieved November 6, 2013, from Project MUSE database.c. S. 456-466

- Kanada zcela postrádá národně-územní útvary. Zatímco v Rusku existuje několik evenckých rajonů a vesnických zastupitelstev, v Kanadě existují pouze jazyková privilegia pro Nunavut a také pro Severozápadní území.
- v důsledku provádění národní jazykové politiky má být Kanada na co být hrdá - podíl těch, kteří mluví národním jazykem, je mnohem větší než u Evenků v Rusku. To je usnadněno mimo jiné i tím, že v Kanadě neexistuje tzv. disperzní osídlení, respektive mezi domorodci byla šance na jazykovou a kulturní asimilaci nižší než u Evenků.
- pokud v SSSR byly podniknuty kroky na ochranu před jazykovou a kulturní asimilací a poté začala politika rusifikace, pak v Kanadě naopak po dlouhou dobu domorodci nemohli uplatňovat svá práva a teprve po letech dostali takový příležitost.

3.2. Čína

Čína na rozdíl od Ruska a Kanady není federací. Podle ústavy je „Čínská lidová republika socialistický stát lidově demokratické diktatury, vedený dělnickou třídou a založený na alianci dělníků a rolníků“.⁹⁶ Struktura administrativního členění ČLR je však velmi složitá: existence zvláštního statutu pro Hongkong a Macao, regiony s výraznými národními specifiky, 5 úrovní členění namísto klasických tří nebo čtyř (provincie, prefektura, okres, obec, vesnice).

Nejdůležitější při srovnávání Ruska a Číny je, že:

- Čína, stejně jako Rusko, zajišťuje existenci národních územních jednotek
- Čína je také mnohonárodnostním státem. Jen podle oficiálních údajů je v Číně 56 národností
- no a hlavně - jednou z těchto národností jsou Evenkové. Počty jsou v ČLR a Ruské federaci přibližně stejné.

Navíc lze dodat, že disperzní osídlení je rozšířené také v ČLR, což je také jasně viditelné, pokud zmapujete oblast osídlení Evenků v té části ČLR, kde žijí. Spojením tohoto území ČLR a území Ruska je vidět podrobné přesídlení všech Evenků. V Číně jejich přítomnost nevypadá tak jasně kvůli velké populaci administrativních rozdělení.

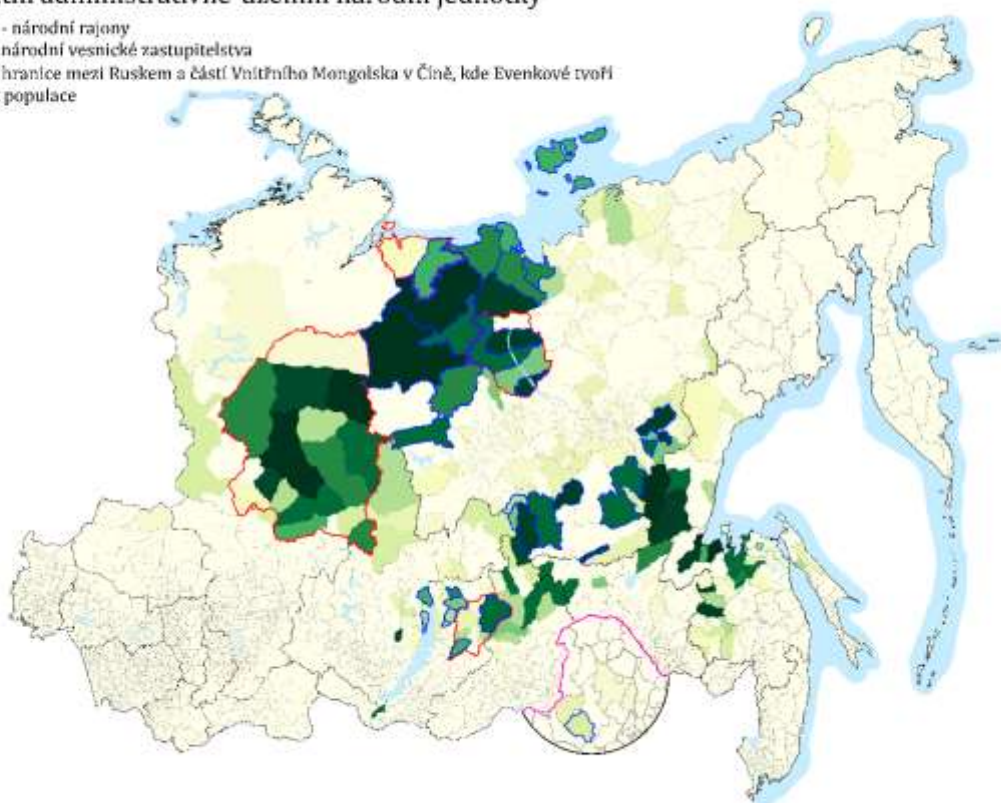
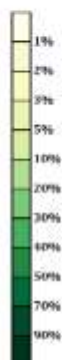
⁹⁶ Čínská ústava, článek 1, 1982

Podíl Evenků v Sibiřském a Dálněvýchodním federálních okruzích Ruska a vnitrostátní administrativně-územní národní jednotky

červené hranice - národní rajony

modré hranice - národní vesnické zastupitelstva

fialová hranice - hranice mezi Ruskem a částí Vnitřního Mongolska v Číně, kde Evenkové tvoří významnou část populace

Historická cesta realizace práv národnostních menšin začala téměř od okamžiku založení ČLR v roce 1949. V této otázce, stejně jako v mnoha jiných, se Čína opírala o zkušenosti Sovětského svazu. „Opírá se o základní ustanovení marxisticko-leninské teorie, o zkušenosti SSSR, komunistická strana Číny kreativně přistupuje k řešení národnostní otázky s přihlédnutím k relevantním specifickým historickým podmínkám své země a při aplikaci jedinečných forem a metody budování národa“.⁹⁷ Některé experimenty byly provedeny ve 30. letech XX. Hlavní myšlenka byla zakotvena v „Základním ústavním programu Čínské sovětské republiky“ (přijátém 7. listopadu 1931): „Sovětská vláda Číny uznává právo na sebeurčení národnostních menšin v rámci Číny, až do uznání právo všech malých národů odtrhnout se od Číny a vytvořit si vlastní nezávislý stát nebo vytvořit vlastní autonomní oblast.“⁹⁸

V důsledku toho se na všech úrovních správního členění ČLR objevily autonomní národně-teritoriální entity. Čínští Evenkové nezískali vlastní velkou autonomii, nicméně na území Vnitřního Mongolska vznikl v roce 1958 Evencký autonomní chošun (je název regionu u některých národů), kde žije asi třetina Evenků. Zajímavé je, že navzdory výraznému znaku

⁹⁷ Jakovlev A.G. - Řešení národnostní otázky v Čínské lidové republice, 1959, S. 3-4

⁹⁸ Základní ústavní program Čínské sovětské republiky (přijatý Prvním celočínským kongresem sovětů dne 7. listopadu 1931)

"evencký" v názvu jsou Evenkové čtvrtým největším národem po Číňanech, Mongolech a Daurech. Podíl Evenků je necelých 7 %.⁹⁹

Když v Rusku Evenkové měli zkušenost s vlastnictvím vlastního regionu a dnes existuje mnoho autonomií různých úrovní, v Číně je takové místo pouze jedno. Důvodem je výrazně menší počet evenckých národních vesnic a vesnic s jejich významnou přítomností. Jestliže v Rusku je takových míst více než sto, v Číně je jen pár osad, které jsou však mnohem větší než ruské.

Postoj centrální vlády Číny k národnostním menšinám nebyl vždy stejný. Například když byla v roce 1975 přijata nová ústava, která sestávala z pouhých 30 článků, byla vyloučena ustanovení týkající se vývoje jazyků a písma národnostních menšin a regulace finančních aktivit na místní úrovni. Neobsahoval poučení o zákazu národnostní diskriminace atp.¹⁰⁰

Kurz Komunistické strany Číny se však začal měnit. Na přelomu 70. a 80. let se na stránkách stranického tisku mohly objevit materiály, které kritizovaly některé destruktivní postoje v celostátní politice uplynulého období. Tak v článku Ulaanchu, člena politbyra Ústředního výboru Komunistické strany Číny, publikovaném v hlavním stranickém časopise „Hong-qi“ („Rudý prapor“), politika „kulturní revoluce“ období nucené asimilace národností bylo odsouzeno a srovnáno s nevhodnou praxí feudálních vládců.¹⁰¹

V současné Ústavě ČLR z roku 1982 jsou práva národnostních menšin zakotvena v čl. 4. Vyslovuje právo národů na vytvoření vlastní autonomie, zákaz jakékoli diskriminace, stát se zavazuje urychlit tempo hospodářského a kulturního rozvoje a je zaručeno svobodné používání rodného jazyka.¹⁰²

Následně byla minimalizována diskuse o národnostní otázce v Číně, což svědčí o poklesu zájmu Komunistické strany Číny o tuto problematiku. V tom jsou dějiny Číny velmi podobné dějinám SSSR: nejprve jsou otázky související s národnostními menšinami uváděny mezi ty nejdůležitější a po desetiletích diskuse o nich ustávají.

Po čínské ústavě je důležitým dokumentem upravujícím etnickou politiku nařízení „Etnická politika Číny“, které jasněji popisuje povinnosti státu ve vztahu k národům, odhaluje koncept etnické autonomie atd.¹⁰³

Hlavním orgánem moci v Evenckém autonomním chošunu je Lidové shromáždění. Lidové shromáždění vydává zákony upravující ekonomické, sociální, politické a kulturní procesy v autonomii. Lidové shromáždění přiděluje křesla národnostním menšinám, ale je důležité

⁹⁹ Ewenki Autonomní Banner Lidová vláda. Archivováno z originálu dne 31.5.2020, 2020.

¹⁰⁰ Moskalev A.A. Teoretický základ národní politiky ČLR (1949-1999). M. : Památky historického myšlení, 2001. S. 56-71

¹⁰¹ Ulaanchu. Přečtení projevu premiéra Čao na setkání o národní práci v Čching-tao (K 82. výročí narození premiéra Čao) // ISH. 1980. č. 5. S. 12-16

¹⁰² Ústava ČLR, kapitola 1, článek 4

¹⁰³ Etnická politika Číny. Portál ústřední vlády www.gov.cn

poznamenat, že kvůli obrovskému podílu Číňanů na autonomii je pro Evenky poměrně obtížné zastupovat jejich zájmy.

Vzdělávání se řídí Předpisy o etnickém vzdělávání Evenckého autonomního chošunu . Poskytuje přidělení finančních prostředků na studium jazyka a kultury Evenků. Evenkové mají také zaručeno bezplatné vzdělání, dotace a stipendia z rozpočtu autonomie, nižší prah pro absolvování.¹⁰⁴ V tomto ohledu mají Evenkové z Číny určité výhody, ale je důležité vzít v úvahu specifiku čínského systému. Vzdělání v Číně je placené, ale až na výjimky, zatímco v Rusku je vzdělání pro každého zdarma.

Když se pozastavíme nad postavením jazyka a kultury Evenků v Číně, je třeba pochopit jednu důležitou věc - v Číně zůstává evenčtina od samého počátku až do dnešních dnů nespasou. Sovětský model písma nebyl převzat, stejně jako nebyl vyvinut jeho vlastní, alespoň na základě čínských znaků, i když byly určité pokusy. To přináší značné problémy při osvojování jazyka ve vzdělávacích institucích a také brzdí rozvoj národního jazyka a národní kultury.

A přesto, podle statistik, je v Číně znatelně stabilnější pozice evenčtiny. Až polovina Evenků v Číně mluví tímto jazykem v různé míře.¹⁰⁵

Jazyk je vyučován prostřednictvím učebnic psaných v mongolštině nebo čínštině. V roce 2011 vyšla experimentální učebnice, kde byl pokus o integraci jakéhosi evenckého písma, ale o výsledcích a dalším vývoji této myšlenky jsem nic nenašel.¹⁰⁶

Hlavním problémem při studiu postavení Evenků a evenčtiny v Číně je nízká úroveň studia problému. Dokonce i v čínských studiích etnického původu Číny je Evenkům věnována malá pozornost.

Na základě prostudovaných informací jsem tedy mohl dospět k následujícím závěrům:

- psaní není důležitým atributem při zachování jazyka. Dokonce i dnes, v éře špičkových technologií, mluví Evenkové v Číně svým jazykem, aniž by psali, lépe než Evenkové v Rusku.
- existence autonomie dává určitá práva Evenkům, ale pokrývá pouze třetinu jejich populace, na rozdíl od Ruska, kde se autonomie vztahuje na většinu Evenků.
- stejně jako v Rusku, i v Číně je hlavním problémem ve vývoji jazyka a kultury Evenků pasivita samotných Evenků v této věci. Nenašel jsem jedinou studii, kde by Evenkové byli pobouřeni postavením jejich jazyka a kultury.

¹⁰⁴ Předpisy o etnickém vzdělávání Evenckého autonomního chošunu, články 9, 16, 26.

¹⁰⁵ Xu Shixuan, Guan Huning. Budoucnost evenčtiny. Analýza pozice používání oročského jazyku. // Research on the Manchus, 2006. - č. 4. - S. 40.

¹⁰⁶ Učebnice pro studenty ohroženého jazyka naší země - evenčtiny - byly uvedeny do provozu ve Vnitřním Mongolsku. Webová stránka vlády Čínské lidové republiky

Závěr

Účelem této studie bylo analyzovat situaci jednoho malého severního národa Ruska Evenků v oblasti realizace jeho práv. K tomu jsem potřeboval prostudovat historické souvislosti vývoje tohoto národa a jeho práv na území Ruska, zahraniční zkušenosti národů s podobným osudem a také porovnat jejich výsledky, abych mohl vyvinout efektivnější metody realizace práva Evenků.

V první části byl hlavní důraz kladen na rysy federalismu jako formy vlády. Zvažovaly se některé specifické rysy různých dnes existujících federací, které měly jak monoetnické, tak mnohonárodnostní populace, různé plochy, počet používaných jazyků, předpoklady pro jejich vznik atd.

Poté byl zvažován ruský systém řízení. Rusko je federací, která má své vlastní jedinečné rysy, které se vyvinuly v souvislosti s řadou jedinečných okolností. Jedním z nejdůležitějších rysů je existence jednoho subjektu federace jako součásti jiného – tzv. matrjoškový princip. Tento princip, jakožto rys, se zároveň stal jedním z neřešitelných problémů se závislými vztahy mezi „hlavními“ a „podřízenými“ subjekty. A později byly některé podřízené subjekty zcela zrušeny a zařazeny mezi hlavní.

Tento a jakýkoli jiný problém často nesouvisely s nadměrnými potřebami určitých kategorií obyvatelstva, ale s nedostatečnou reformou mnoha administrativně-územních incidentů, které Rusko zdědilo od RSFSR, respektive SSSR. Nedostatek zkušeností s federalismem navíc často vedl k tomu, že tuto zkušenost procházeli naslepo, protože zvláštnosti ruské historie a její původní specifičnost neumožňovaly spoléhat se na některý z existujících federálních systémů, nemluvě o pouhém kopírování takového systému.

Dalším důležitým rysem bylo, že Ruská federace byla budována na dvou principech – etnoteritoriálním a teritoriálním. Některé z jeho regionů měly výrazný národní charakter, nazývaly se republikami, tyto regiony měly své vlastní národní jazyky a své vlastní prezidenty. Druhá, hlavní část, neměla žádné výrazné rysy. Existence takto unikátního systému je často testována v rovině diskusí, který princip je lepší a zda zvolit pouze jeden z nich – etnoteritoriální nebo teritoriální.

Důležitá je také historie posilování a oslabování federalismu v Rusku. Jestliže tedy původně měl federalismus posílit přechod Ruska od dědictví sovětského autoritářského systému velení k demokracii s tržní ekonomikou, po několika letech byly některé procesy zastaveny nebo dokonce obráceny opačným směrem. Prudký pokles nátlakových prostředků na regiony vytvořil zvláštní systém vztahů mezi centrem a regiony, ve kterém se v zájmu určitých preferencí a výhod

mohli regionální lídři dohodnout nebo naopak znemožnit některá rozhodnutí federálního centra od realizace.

Procesy federalizace, které šly ruku v ruce s řadou dalších úkolů a problémů, jako je privatizace, korupce a velké ekonomické potíže, se nakonec začaly jevit jako neudržitelné, a proto začaly opačné procesy zvané defederalizace. Toto rozhodnutí pomohlo vyřešit řadu problémů spojených s kontrolou a prováděním pokynů federální vlády, ale dlouhodobě vedlo k poklesu důvěry mezi obyvatelstvem a snížení úrovně práce demokratických institucí.

Bohužel se v otázce vztahů mezi úřady a regiony nepodařilo najít zlatou střední cestu a proces defederalizace a propad úrovně svobody a demokracie pokračoval a pokračuje dodnes. Nepomohly různé státní iniciativy směřující k omezení těchto procesů, např. vytváření federálních okruhů, jiné pouze zvýšily míru závislých vztahů mezi regionálními lídry a federálním centrem – krácení podílu na regionálním rozpočtu, zrušení přímých voleb předsedů regionů. Vztahy se staly neformálnějšími, regiony se přestaly vyrovnávat se svými problémy a začaly ztrácet svou subjektivitu.

V důsledku první části musíme přiznat, že ačkoliv je Rusko federací, je velmi tvrdé, s řadou zásadních nedorozumění úkolů, souvisejících především s tím, že se nehledá právě ona zlatá střední cesta ve vztazích mezi federálním centrem a regiony.

Ve druhé části byla zvažována historická zkušenost Evenků při uplatňování jejich politických a kulturních práv. Pokud se zaměříme na politická práva, lze zaznamenat poměrně rychlý vznik jejich autonomních formací již ve 20-30 letech 20. století v SSSR. Systém formování národně-teritoriálních jednotek se dotkl i Evenků, a to i přes jejich dosti skromný počet. Vznikly národní formace různých úrovní, z nichž jednou a nejdůležitější je Evencký autonomní okruh.

Současně byl položen počátek všeobecné gramotnosti pro celou populaci SSSR. V souvislosti s Evenky byl stanoven úkol nejen je vzdělávat, ale také školit manažerský personál, aby si Evenkové sami regulovali činnost své autonomie. Pravidla evenčtiny byla standardizována, a co je nejdůležitější, písemnictví bylo vyvinuto od nuly.

S rozhodnutím implementovat práva Evenků stála sovětská vláda před řadou obtížných úkolů. Přes určité úspěchy se nepodařilo rychle přilákat potřebný personál do oblasti školství a stranických kruhů. S ohledem na to začali být přitahováni pracovníci z jiných regionů, což pomohlo vybudovat systém řízení na správné úrovni, ale nedávalo Evenkům pocit subjektivitu, vlastní jiným národům v jejich národních teritoriálních regionech.

V důsledku toho byl v poválečném období proveden postupný přechod k ruskému jazyku, stranické elity byly také převážně rusky mluvící. V době rozpadu SSSR byli Evenkové již převážně rusky mluvícím národem, který tvořil menšinu v Evenckém autonomním okruhu.

V Ruské federaci došlo k určitému národnímu obrození. Vzniklo mnoho regionalních a sídelních autonomií, začala fungovat řada kulturních organizací. Ve stejné době stále klesalo procento Evenků, kteří mluví evencky. Hlavními důvody této situace byly kompaktní bydliště Evenků s jinými národy, jazykem mezietnické komunikace byl v tomto případě ruský jazyk, méně často jazyky jiných národů.

Evencký autonomní okruh byl sloučen s Krasnojarským krajem v roce 2004 a tím ztratil status jednoho ze subjektů Ruské federace. Spolu se ztrátou jejich rodného jazyka je to také jedna z nejdůležitějších ztrát pro evencký národ. Zdrojem těchto problémů je jistě nejen politika samotné vlády, ale také lhostejnost samotného Evenků k těmto otázkám. Evenkové prostě tyto problémy pro sebe nevidí jako významné. Národní sebeidentifikace, význam národní kultury mezi Evenky ve veřejném životě, vývoj jazyka – to vše zůstávalo po celé 20. století na nízké úrovni a to je dnes málo zajímavé.

V souladu se studovanou situací Evenků bylo rozhodnuto prostudovat zkušenosti jiných států ve vztahu k národnostním menšinám. Volba padla na Kanadu jako stát podobný z řady důvodů a Čínu jako další stát, kde Evenkové žijí.

Zkušenosti Kanady ukázaly, že i přes boj státu s národními kulturami jsou schopni tuto etapu přežít a přežít až do okamžiku, kdy stát přestane tyto národy vnímat jako hrozbu. Zkušenosti indiánů a Inuitů žijících v Kanadě byly také důležité, protože měli důležitý faktor v jejich sebeidentifikaci – touhu, aby jim stát pomohl postarat se o zachování nejen samotných národů, ale i jejich národních jazyků a kultur. Zkušenosti z Kanady jsou tedy i přes řadu problémů orientační.

Situace v Číně je velmi podobná ruské zkušenosti. Navzdory skutečnosti, že Evenkové v Číně mají vyšší procento národa, který mluví jejich rodným jazykem, existují další problémy, které to v budoucnu pro Evenky v Číně znesnadňují. Na rozdíl od svých ruských sousedů, Evenkové v Číně nikdy nezískali svůj vlastní psaný jazyk. Jejich jediná národní autonomie nezastupuje zájmy pouze Evenků, většina obyvatel v ní nejsou Evenkové a z Evenků v této autonomii zbylo vlastně jen jméno.

Je tedy zřejmé, že navzdory potenciálnímu rozvoji bilaterálních vztahů mezi Evenky Číny a Ruska, oni stojí na pokraji velkých výzev. Jejich přežití přímo závisí na politice států, na jejichž území žijí. Mohou projít všemi fázemi asimilace a přestat existovat. Pokud se ale Rusko bude spoléhat na zkušenosti Kanady, ale hlavně najde klíč k probuzení spícího sebevědomí Evenků, bude mít tento národ šanci do budoucna. V Rusku mají Evenkové více šancí - stále mají mnoho míst kompaktního bydliště, jazyk má spisovný jazyk a stále se používá.

Zhodnocením postavení práv Evenků v Rusku a jeho srovnáním s podobnými situacemi v jiných zemích lze identifikovat poměrně obecný trend. Většina malých národů prochází fázemi asimilace do té či oné míry. Navzdory skutečnosti, že v Rusku a Číně celkový počet Evenků roste,

úroveň znalosti jejich rodného jazyka klesá. To je možná způsobeno tím, že kvůli určitým výhodám a privilegiím si někteří lidé, jejichž rodiče jsou různého původu, volí identitu Evenků. Otázkou tedy může být skutečná populace Evenků. Pokud by výsady a výhody platily pouze pro ty, kdo mluví jazykem Evenki, mohla by tyto výhody využívat jen malá část populace a zbytek by se dal asimilovat. V tomto případě lze poznamenat, že privilegia pro Evenky mohou podporovat skutečné Evenky v jejich sebeuvědomění, díky čemuž si národ stále může vyhrát nějaký čas na hlubší proměny.

K tomu je však důležité pochopit, jaký postoj by měl mít stát k problémům přežití malých národů. Otázka, zda má stát pomáhat těm národům, které samy o to, jaký osud je čeká, se příliš nezajímají, zůstává nejednoznačná a až filozofická. Pokud v Rusku a Číně státy alespoň deklarují, že jim na tom záleží, politika USA, na které žije mnoho domorodých národů, vedla k tomu, že desítky národů přestaly existovat a tento trend pokračuje.

Pokud je tato otázka nejednoznačná, lze provést určité srovnání. Dnes existuje několik druhů tygrů: bengálský, amurský atd. Některé druhy vyhynuly a již neexistují. To je považováno za velký omyl lidstva, kvůli kterému některé druhy zvířat nejčastěji mizí. Dnešní svět vynakládá obrovské úsilí na zachování těch několika zvířat z červené knihy. Mluví o tom světové celebrity, darují se obrovské finanční prostředky.

Lidstvo však není tak jednoznačné, pokud jde o „druh“ člověka. Problém přežití malých národů je nastolen velmi zřídka a nezpůsobuje to velký hluk. Některí tygři vyhynuli, protože je lidé vyhnali z jejich hlavního stanoviště nebo je prostě zabili. Existují nějaké rozdíly v osudu těchto druhů tygrů a národů, které vyhynuly? Podle mého názoru, pokud existuje, je to malé.

Evenkové Ruska a Číny jejich osud v podstatě nezajímá, což jsem subjektivně pochopil po zhlédnutí spousty videorozhovorů s obyčejnými obyvateli a diskusí na sociálních sítích. Ale lhostejnost Evenků k jejich osudu nevznikla jen tak. Tvrdé přírodní a ekonomické podmínky jsou nuceny změnit priority pro obyčejného člověka. Evenkové a další severní národy často žijí ve velmi špatných ekonomických a přírodních podmínkách, někteří z nich stále preferují tradiční způsob života, který se za poslední staletí příliš nezměnil.

Vina za potíže malých národů tedy do značné míry nese stát. Rusko a Čína v hlavních dokumentech - ústavách - zaručují ochranu malých národů, jejich jazyků a kultur. Ale ve výsledku studie je zřejmé, že se s tím nedokážou vyrovnat, a nedostatek požadavků ze strany zástupců malých národů povzbuzuje státy, aby zavíraly oči nad jejich problémy.

V tomto případě, když se vrátím k otázce, zda se má stát starat o zachování malých národů, odpovídám jednoznačně – ano. Problémy těchto národů by se neobjevily, kdyby se tyto státy najednou těchto národů nezmocnily a nevychovaly je tak, jak jsou dnes. Pokud Rusko neovládlo Sibiř a Dálný východ a celé toto území patřilo domorodým národům, je pravděpodobné, že si

většina z nich zachovala všechny prvky národní kultury. Možná by měl každý národ svůj vlastní stát, možná by byli zajati a asimilováni jiným státem. Možná by žili v mnohem horších podmínkách, možná lepších. Ale je mi jasné, že základní prvky národní kultury by byly pravděpodobně zachovány.

Minulost nelze změnit a v tomto případě vyvstává další otázka - co dělat, když se to tak stalo? Podle mě je zřejmé, že jazyk může žít, jen když je potřeba. K tomu je potřeba vytvořit poptávku. Zachování jazyka není možné bez vzdělání – stát musí opět sebrat veškeré své úsilí a vytvořit systém vzdělávání v evenčtině. Je zřejmé, že pokud učitelé jazyka Evenki a učitelé, kteří mohou vyučovat historii, literaturu a zeměpis v evenčtině, dostanou několikanásobně vyšší platy, u obyvatelstva bude přání a potřeba naučit se jazyk.

Kromě vzdělávání by měla vzniknout administrativní základna v jazyce Evenki – uvolnění všech dokumentů v evenčtině. To také vyžaduje úředníky, kteří budou mluvit jazykem Evenků. Minimálně by taková opatření měla být uplatňována tam, kde Evenkové tvoří absolutní většinu populace.

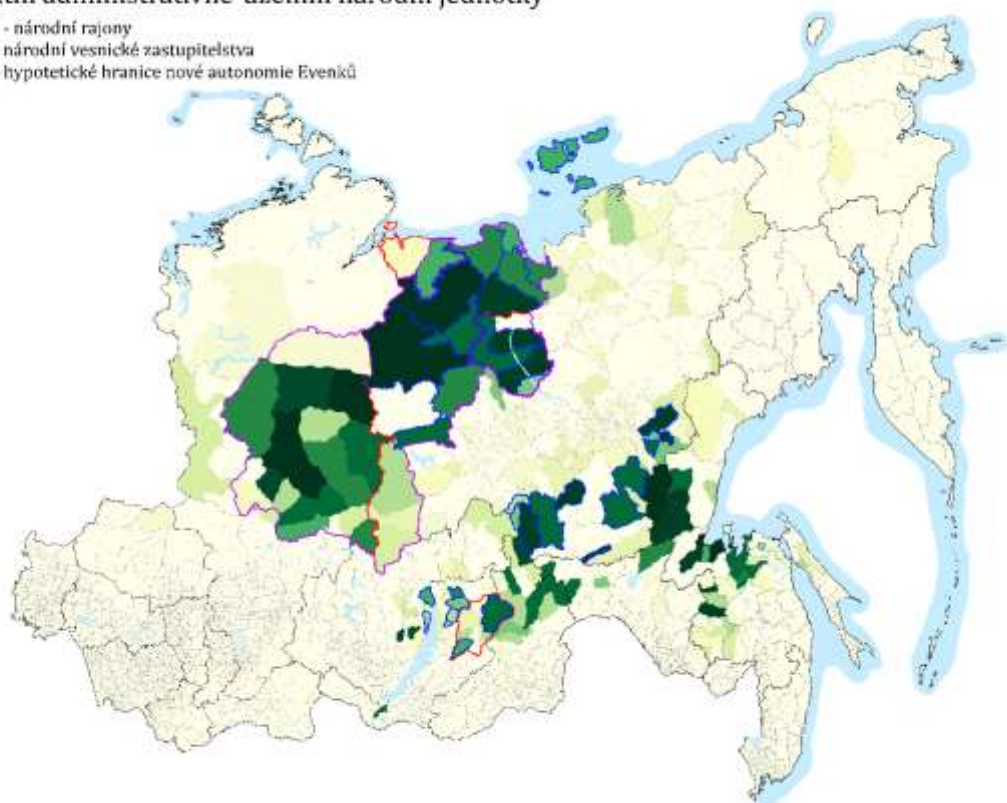
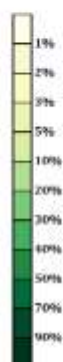
Také je možné vytvořit samostatný systém výhod pro ty, kteří mluví jazykem Evenků. Například vytvořit systém jazykových certifikátů. Ti, kteří byli schopni složit zkoušky v evenčtině, obdrží certifikát, který jim zaručuje nějak evenčtině měsíční/roční platby.

To vše nezaručuje, že se situace výrazně změní k lepšímu. V tomto případě však bude možné skutečně rozpoznat, že stát bojuje za zachování národů a národních kultur. Důležitým faktorem by se samozřejmě měla stát propagandistická práce. Pokud zastánci ochrany práv Evenků získají mezi obyvatelstvem autoritu, může to změnit jejich lhostejný postoj k pocitům vlastenectví.

Jistý dopad by mohl mít návrat a transformace autonomie Evenků na regionální úrovni. Tato autonomie by mohla mít logičtější hranice, ve kterých by bylo co nejvíce Evenků a celkový podíl Evenků v takovém regionu by byl na patřičné úrovni. Snažil jsem se pomocí dat z ruského sčítání lidu a také mapy, která již byla dříve vytvořena použita, vytvořit novou autonomii. Dopadlo to takto.

Podíl Evenků v Sibiřském a Dálněvýchodním federálních okruzích Ruska a vnitrostátní administrativně-územní národní jednotky

červené hranice - národní rajony
modré hranice - národní vesnické zastupitelstva
fialové hranice - hypotetické hranice nové autonomie Evenků

V rámci těchto hranic by byl podíl Evenků stejný jako v EAO (v regionu v roce 2010 bylo 22 % Evenků a 62 % Rusů, v hypotetické autonomii by bylo 21 % Evenků a 49 % Rusů). Přestože by podíl Rusů zůstal na dost vysoké úrovni, Rusové žijí převážně ve velkých sídlech, venkovské území je fakticky i vizuálně téměř všude zůstalo evenckým.

To vše lze provést pouze v případě, že je to bude relevantní v Ruské federaci. Ruské úřady k dnešnímu dni tyto otázky nezohledňují. V určitém okamžiku to může vést k tomu, že nebude možné zachránit některé důležité prvky Evenků – nejprve jazyk, pak kulturu a poté národní identitu (což je dost slabá). Evenkové mají málo času, některé národy Ruska ještě méně. Jak se bude situace dále vyvíjet, ukáže čas. Bohužel osobně nevidím žádné pozitivní předpoklady v nejbližší době.

Seznam literatury

Charta Evenckého rajonu (přijata Rozhodnutím rajonní rady zastupitelů Evenckého rajonu ze dne 22. prosince 2005), // Устав Эвенкийского муниципального района, 2005. Dostupné z: https://www.evenkya.ru/authorities/ustav_emr/

Charta Tumeňské oblasti (přijata oblastní dumou 15. června 1995), // Устав Тюменской области, 1995. Dostupné z: https://admtyumen.ru/ogv_ru/about/bylaws.htm

Constitution Act, 1982. Dostupné z: https://www.laws-lois.justice.gc.ca/PDF/CONST_E.pdf

Etnická politika Číny. Portál ústřední vlády www.gov.cn, // 中国的民族政策, 2006. Dostupné z: http://www.gov.cn/test/2006-07/14/content_335746.htm

Federální ústavní zákon č. 5-FKZ ze dne 30. června 2005 "o změně federálního ústavního zákona "o zřízení nového subjektu Ruské federace jako součásti Ruské federace v důsledku sjednocení Permské oblasti a Komí-Permjatského autonomního okruhu" // Федеральный конституционный закон от 30 июня 2005 г. N 5-ФКЗ "О внесении изменений в Федеральный конституционный закон "Об образовании в составе Российской Федерации нового субъекта Российской Федерации в результате объединения Пермской области и Коми-Пермяцкого автономного округа", 2005. Dostupné z: <https://base.garant.ru/12140832/#help>

Federální zákon č. 414-FZ ze dne 21. prosince 2021 „О общих zásadách организацие veřejné мoci в субъектах Рuské федерацие“ // Федеральный закон от 21 декабря 2021 г. N 414-ФЗ "Об общих принципах организации публичной власти в субъектах Российской Федерации", 2021. Dostupné z: [https://base.garant.ru/403266160/#:~:text=Федеральный%20закон%20от%2021.12.2021,c%20изменениями%20и%20дополнениями\)%20%7C%20ГАРАНТ](https://base.garant.ru/403266160/#:~:text=Федеральный%20закон%20от%2021.12.2021,c%20изменениями%20и%20дополнениями)%20%7C%20ГАРАНТ)

Government of Nunavut. Official site. Dostupné z: <https://www.gov.nu.ca/>

Indian Control of Education, 1973. Dostupné z: www.oneca.com/IndianControlofIndianEducation.pdf

Nařízení Ústavního soudu Ruské federace ze dne 14. července 1997 č. 12-P „К случаю выкладки установления содержащегося в части 4 статьи 66 Конституции Рuské федерацие о включении автономного округа в территорию, регион“ // Постановление Конституционного Суда РФ от 14 июля 1997 г. N 12-П "По делу о толковании содержащегося в части 4 статьи 66 Конституции Российской Федерации положения о включении автономного округа в состав края, области", 1997. Dostupné z: <http://www.constitution.ru/decisions/65786/65786.htm>

Ewenki Autonomní Banner Lidová vláda. Archivováno z originálu dne 31.5.2020 // 2010年第六次全国人口普查主要数据公报 (第1号), 2020. Dostupné z:

http://www.stats.gov.cn/tjsj/tjgb/rkpcgb/qgrkpcgb/201104/t20110428_30327.html

Předpisy o etnickém vzdělávání Evenckého autonomního chošunu // 鄂温克族自治旗民族教育条例, 2011. Dostupné z:

<https://law.pkulaw.com/chinalaw/ef042a4e7d8813d3daa96153a73b9b7bbdfb.html>

Ruské sčítání lidu 2010 // Всероссийская перепись населения 2010 года, 2010. Dostupné z:

https://www.gks.ru/free_doc/new_site/perepis2010/croc/perepis_itogi1612.html

Rosstat. Hrubý regionální produkt pro jednotlivé subjekty Ruské federace v běžných cenách // Росстат. Валовой региональный продукт по отдельным субъектам Российской Федерации в текущих ценах, 2019. Dostupné z: <https://www.gks.ru/storage/mediabank/VRP98-18.xlsx>

Statistics Canada: Aboriginal people, 2016. Dostupné z: <https://www12.statcan.gc.ca>

The Indian Act, 1951. Dostupné z: <http://indigenousfoundations.arts.ubc.ca>

Základní ústavní program Čínské sovětské republiky (přijatý Prvním celočínským kongresem sovětů dne 7. listopadu 1931) // 中华苏维埃共和国宪法大纲, 1931. Dostupné z:

<https://wenku.baidu.com/view/a99a5baa72fe910ef12d2af90242a8956aecaa4a.html>

Zákon Jakutska ze dne 17. května 2000 Z N 193-II „O postavení národního administrativně-územního subjektu v územích kompaktního bydliště původních národů severu republiky Sacha (Jakutsko)“ // Закон Республики Саха (Якутия) от 17 мая 2000 г. З N 193-II "О статусе национального административно-территориального образования в местностях (территориях) компактного проживания коренных малочисленных народов Севера Республики Саха (Якутия)", 2000. Dostupné z: <https://base.garant.ru/26700992/>

Zákon Krasnojarského kraje „O administrativně-územních jednotkách se zvláštním postavením“ ze dne 24. prosince 2015

Zákon Krasnojarského území č. 13-6271 ze dne 6. října 2011 „O stanovení hranic Evenckého rajonu a dalších obcí nacházejících se v jejích hranicích“ // Закон Красноярского края от 6 октября 2011 г. N 13-6271 "Об установлении границ муниципального образования Эвенкийский муниципальный район и находящихся в его границах иных муниципальных образований" (с изменениями и дополнениями), 2011. Dostupné z: <https://base.garant.ru/18618632/>

Zpráva o problémech implementace ústavních práv a svobod původních obyvatel na území Krasnojarského území v roce 2020, // Доклад о проблемах реализации конституционных прав и свобод коренных малочисленных народов на территории Красноярского края в 2020 году, 2021. Dostupné z: https://www.ombudsmankk.ru/media/Doklad_KMNS_2020.pdf

Administrativně-územní rozdělení SSSR 15.7.1934 - Moskva // Административно-территориальное деление Союза ССР на 15 июля 1934 года. - Москва., 1934. Dostupné z: <http://elibr.shpl.ru/ru/nodes/8482>

Archiv Evenků: Městská státní instituce „Archiv Evenků“, oddíl 8: Okresní oddělení veřejného školství Evenků výkonného výboru okresní rady zástupců pracujících Evenků vesnice Tura, Evencký národní okruh Krasnojarského území // Эвенкийский архив: Муниципальное казённое учреждение «Эвенкийский архив», раздел 8: Эвенкийский окружной отдел народного образования исполнительного комитета Эвенкийского окружного Совета депутатов трудящихся п. Тура Эвенкийского национального округа Красноярского края, 2017. Dostupné z: <http://arhiv-evenkya.ru/wp-content/uploads/2018/06/Putevoditel-po-fondam.pdf>

Autonomní kulturní instituce Republiky Burjatsko Státní republikánské centrum "Arun" // Автономное учреждение культуры Республики Бурятия государственный республиканский центр "Арун". Dostupné z: <http://arun-rb.ru/arun-spravka.html>

Malý encyklopedický slovník Brockhause a Efrona: ve 4 svazcích - Petrohrad // Малый энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона, в 4 томах – Санкт-Петербург, 1907-1909. Dostupné z: <https://runivers.ru/lib/book3182/>

Oficiální stránka kanálu RBC. Ministerstvo financí svolalo celkový počet úředníků v Rusku // Официальный сайт канала РБК. Минфин назвал общую численность чиновников в России, 2019. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/society/23/09/2019/5d8868bb9a7947414a3753bd>

Stav a perspektivy ruského federalismu v masovém povědomí a odborné posudky. Závěrečná analytická zpráva - CIRKON // Состояние и перспективы развития российского федерализма в массовом сознании и экспертных оценках. Итоговый аналитический доклад. - Циркон, 2011. Dostupné z: http://www.zircon.ru/upload/iblock/801/Sostojanie_i_perspektivy_razvitija_rossijskogo_federalizma_v_massovom_soznanii_i_jekspertnyh_ocenkah.pdf

Učebnice pro studenty ohroženého jazyka naší země - evenčtiny - byly uvedeny do provozu ve Vnitřním Mongolsku. Webová stránka vlády Čínské lidové republiky // 我国濒危语言鄂温克语

学生教材在内蒙古投入使用, 2011. Dostupné z: http://www.gov.cn/jrzg/2011-04/26/content_1852760.htm

Ústřední výbor Všesvazové komunistické strany bolševiků a národnostní otázka. Kniha 2. 1933-1945. Dokumenty sovětské historie. Moskva // ЦК ВКП(б) и национальный вопрос. Кн. 2. 1933-1945. Москва, 2009. Dostupné z: <http://docs.historyrussia.org/ru/nodes/90508-tsk-vkp-b-i-natsionalnyy-vopros-kn-2-1933-1945>

Všesvazové sčítání lidu z roku 1939. Hlavní výsledky. – Moskva: Nauka // Всесоюзная перепись населения 1939 года : основные итоги. – Москва: Наука, 2016. Dostupné z: <https://www.prilib.ru/item/328812>

Almond G., Powell J., Strom K., Dalton R. Comparative Politics Today: World Experience. Tutorial. – New York, Aspect Press, 2002. Dostupné z: <https://obuchalka.org/2014042977107/sravnitel'naya-politologiya-segodnya-mirovoi-obzor-almond-g-pauell-d-strom-k-dalton-r-2002.html>

Bahri D.L. Crossing Borders: The Practice of Comparative Research. - New York: Longman, 1991.

Balitskaya, I.V. Vzdělávání v moderní Kanadě /I. V. Balitská. - Južno-Sachalinsk: SakhGU // Балицкая, И. В. Образование в современной Канаде: монография / И. В. Балицкая, Л. В. Волосович, И. И. Майорова. – Южно-Сахалинск: СахГУ, 2010. Dostupné z: http://sakhgu.ru/wp-content/uploads/page/record_85100/2019_04/Балицкая-И.-В.-Образование-в-современной-Канаде_монография.pdf

Ball, J. As if Indigenous Knowledge and Communities Mattered: Transformative Education in First Nations Communities in Canada. The American Indian Quarterly 28(3). University of Nebraska Press, Nebraska, 2004. Dostupné z: <https://muse.jhu.edu/article/181489/pdf>

Brian D. M. The Russian Federation and “functional federalism”: Lessons from Tatarstan and Chechnya. The Changing Faces of Federalism. – Manchester University Press, Manchester, 2005. Dostupné z: <https://www.europeansources.info/record/the-russian-federation-and-functional-federalism-lessons-from-tatarstan-and-chechnya-in-the-changing-faces-of-federalism-institutional-reconfiguration-in-europe-from-east-to-west-p47-62/>

Dogan M., Pelassi D. Comparative political sociology: Sots-polit. journal, 1994. Dostupné z (rus): <https://textarchive.ru/c-2539707-pall.html>

Drozdov K. S. Ukrajnizační politika v centrální černozemské oblasti, 1923-1933. - Moskva: Centrum pro humanitární iniciativy // Дроздов К. С. Политика украинизации в Центральном Черноземье, 1923–1933 гг. М. : институт российской истории РАН; центр гуманитарных инициатив, 2016. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/drozdov-k-s-politika-ukrainizatsii-v-tsentralnom-chernozemie-1923-1933-gg-m-institut-rossiyskoy-istorii-ran-tsentr-gumanitarnyh-initsiativ>

Dzidzoev V. Hlavní etapy mezietnických vztahů a budování národního státu na severním Kavkaze (1917-1925) // Дзидзоев, В. Д. Основные этапы межнациональных отношений и национально-государственного строительства на Северном Кавказе (1917-1925 гг.). Вестник Владикавказского научного центра, 2008. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-etapy-mezhnatsionalnyh-otnosheniy-i-natsionalno-gosudarstvennogo-stroitelstva-na-severnom-kavkaze-1917-1925-gg>

Elazar D. Exploring Federalism. - Tuscaloosa: The University of Alabama Press, Alabama, 1987. Dostupné z: <https://archive.org/details/exploringfederal0000elaz>

Fadeeva T. Evropská unie a Ruská federace: Dva modely federalismu, Moskva // Фадеева Т.М. Евросоюз и Российская Федерация: две модели федерализма, Москва, 2007. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/evrosoyuz-i-rossiyskaya-federatsiya-dve-modeli-federalizma>

Farukshin M. Srovnávací federalismus. Učebnice speciálního kurzu. 2. vydání, upravené a rozšířené, Kazan // Фарукшин, М. - Сравнительный федерализм : Учеб. по спецкурсу, второе издание, переработанное и дополненное, Казань, 2012. Dostupné z: <https://filling-form.ru/turizm/118013/index.html>

Farukshin M. Stav ruského federalismu: pohled z regionu, Journal of Political Science // Фарукшин Мидхат Хабибович. "Состояние российского федерализма: взгляд из региона" Политическая наука, no. 4, 2011. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sostoyanie-rossiyskogo-federalizma-vzglyad-iz-regiona>

Filatova M. Federace bez federalismu: Rusko jako stát s kvazi-unitárním systémem. E-Scio, Moskva // Филатова Мария Валерьевна. «Федерация без федерализма». Россия как государство с квази-унитарным строем, E-Scio, Москва, 2021. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/federatsiya-bez-federalizma-rossiya-kak-gosudarstvo-s-kvazi-unitarnym-stroem>

- Frank G. Právní postavení indiánů Kanady: etnokulturní rysy. *Communicology* // Френк Г. Правовой статус индейцев Канады: этнокультурные особенности. *Коммуникология*, 2017. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovoy-status-indeytsev-kanady-etnokulturnye-osobennosti>
- Gudkov L. Setrvačnost pasivní adaptace, Pro et Contra // Гудков Л. Инерция пассивной адаптации, Pro et Contra, 2011. Dostupné z: https://carnegieendowment.org/files/ProetContra_51_20-42_all.pdf
- Heinemann-Gruder A. Is Russia's Federalism Sustainable? Perspective on European Politics and Society, 2002. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/314771125_Is_Russia's_Federalism_Sustainable
- Hinderhater I. Federalismus a regionální politika. Federalismus v Rusku a Belgii. Sborník příspěvků z belgicko-ruského kolokvia. - Leuven (Belgie): Institut pro evropskou politiku Katolické univerzity, 1996. Dostupné z (rus): <http://lawlibrary.ru/article1082399.html>
- Hueglin Th. O., Fenna A. Comparative Federalism: A Systematic Inquiry. – Peterborough: Broadview Press, 2006. Dostupné z (rus): https://vk.com/wall-198069216_662
- Ignatov V. G. Asymetrie socioekonomického rozvoje regionů Ruské federace a hlavní směry jejího oslabení. *Terra Economics* (Ekonomický bulletin Rostovské státní univerzity) // Игнатов, В. Асимметрия социально-экономического развития регионов Российской Федерации и основные направления ее ослабления. *Terra Economicus*, 2009. Dostupné z (rus): <https://cyberleninka.ru/article/n/asimetriya-sotsialno-ekonomicheskogo-razvitiya-regionov-rossiyskoy-federatsii-i-osnovnye-napravleniya-ee-oslableniya>
- Inman R. P. Federalism's values and the values of federalism. National Bureau of Economic Research. Working Paper 13735, 2008. Dostupné z: https://repository.upenn.edu/fnce_papers/160/
- Jakovlev A.G. - Řešení národnostní otázky v Čínské lidové republice, Moskva // Яковлев А.Г. Решение национального вопроса в Китайской Народной Республике. Акад. наук СССР. Ин-т китаеведения. – Москва, 1959. Dostupné z: <https://search.rsl.ru/ru/record/01006500040>
- Konitzer A and Wegren S. Federalism and Political Recentralization in the Russian Federation: United Russia as Party of Power. *Publius: The Journal of Federalism*, 2006. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/5216627_Federalism_and_Political_Recentralization_in_the_Russian_Federation_United_Russia_As_the_Party_of_Power

Kovalev A. O úloze a místě zmocněnců prezidenta Ruské federace v mocenském mechanismu pro zajištění vojenské bezpečnosti země, Petrohrad // Ковалев А. А. О роли и месте полномочных представителей Президента Российской Федерации во властном механизме обеспечения военной безопасности страны. Управленческое консультирование, Санкт-Петербург, 2018. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/o-rol-i-i-meste-polnomochnyh-predstaviteley-prezidenta-rossiyskoy-federatsii-vo-vlastnom-mehanizme-obespecheniya-voennoy-bezopasnosti>

Kozhemyakina V. Domorodí obyvatelé Kanady: etno-lingvistické a kulturně-lingvistické problémy, Čeljabinsk// Кожемякина В. А. (ИЯз РАН) Коренные народы Канады: этноязыковые и культурно-языковые проблемы, Челябинск, 2017. Dostupné z: https://www.academia.edu/9691769/V_A_Кожемякина_ИЯз_РАН_Коренные_народы_Канады_этноязыковые_и_культурно_языковые_проблемы

Landman T. Issues and Methods in Comparative Politics: An Introduction. N. Y.: Routledge, 2010. Dostupné z: <https://library.uc.edu.kh/userfiles/pdf/15.Issues%20and%20Methods%20in%20Comparative%20Politics.pdf>

Lysenko V. Oddělení moci a zkušeností Ruské federace. Asymetrie federace. - Moskva. // Лысенко В. Разделение власти и опыт Российской Федерации. Асимметричность Федерации. Москва, 1997. Dostupné z: [https://rusneb.ru/catalog/002744_000053_RU___ГПНТБ+России___КНВ_IBIS___342.4\(470\)-628006/](https://rusneb.ru/catalog/002744_000053_RU___ГПНТБ+России___КНВ_IBIS___342.4(470)-628006/)

Malashenko A. Jak se Čečensko stalo zvláštním, článek Vědomosti // Малашенко А. Как Чечня стала особенной. Статья газеты Ведомости, 2019. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/opinion/articles/2019/12/10/818279-kak-chechnya-stala-osobennoi>

McFaul M. Lessons from Russia's Protracted Transition from Communist Rule. Political Science Quarterly, 1999. Dostupné z: <https://www.psqonline.org/article.cfm?IDArticle=14131>

Mireia Gran i Creus. Spain: Incomplete Federalism. Federalism and Political Performance. - L.: Routledge, 2000. Dostupné z:

<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9780203988930-12/spain-incomplete-federalism-mireia-grau-creus>

Moskalev A.A. Teoretický základ národní politiky ČLR (1949-1999). Moskva .: Památky historického myšlení, 2001 // Москалев А.А. Теоретическая база национальной политики КНР (1949-1999) / Под общ. ред. В.С. Мясникова. М.: Памятники исторической мысли, 2001. Dostupné z: <https://djvu.online/file/4E1L1m0nbrH0n>

Nomogoeva V. V. STÁTNÍ NÁRODNÍ POLITIKA A ETNOKULTURNÍ VÝVOJ BURYATIA V HISTORICKÉ RETROSPEKTIVĚ // Номогоева В.В. ГОСУДАРСТВЕННАЯ НАЦИОНАЛЬНАЯ ПОЛИТИКА И ЭТНОКУЛЬТУРНОЕ РАЗВИТИЕ БУРЯТИИ В ИСТОРИЧЕСКОЙ РЕТРОСПЕКТИВЕ. Власть, 2021. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/gosudarstvennaya-natsionalnaya-politika-i-etnokulturnoe-razvitie-buryatii-v-istoricheskoy-retrospektive>

Oyen E. What is the imperfection of the method? Comparative sociology. Selected translations. - Publishing house "Academia"(RUS), 1995.

Pchelkina D.S., Pimenova N.N., Zamaraeva Yu.S., Degtyarenko K.A., Timoshkin D.O. NÁRODNÍ BUDOVÁNÍ NA ÚZEMÍ NÁRODNÍCH OKRESŮ EVENKII A TAIMYRU VE 20.-70. LETECH 20. století: KULTURNÍ A UMĚLECKÉ PRAXE // Journal of SibFU. Humanitní vědy. // Пчелкина Д.С., Пименова Н.Н., Замараева Ю.С., Дегтяренко К.А., & Тимошкин Д.О. НАЦИЕСТРОИТЕЛЬСТВО НА ТЕРРИТОРИИ ЭВЕНКИЙСКОГО И ТАЙМЫРСКОГО НАЦИОНАЛЬНЫХ ОКРУГОВ В 1920-1970-Е ГГ.: КУЛЬТУРНЫЕ И ХУДОЖЕСТВЕННЫЕ ПРАКТИКИ. Журнал Сибирского федерального университета. Гуманитарные науки, 2022. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/natsiestroitelstvo-na-territorii-evenkiyskogoi-taymyrskogo-natsionalnyh-okrugov-v-1920-1970-e-gg-kulturnye-i-hudozhestvennye>

Peters B. G. Comparative Politics: Theory and Methods. – N. Y.: New York University Press, 1998. Dostupné z: https://www.thriftbooks.com/w/comparative-politics-theory-and-methods_b-guy-peters/565170/#edition=3127019&idq=13188106

Primakov E. M. Světová hospodářská krize a Rusko // Bulletin Moskevské univerzity, řada 12, Politologie, Moskva // Примаков, Е. М. Мировой экономический кризис и Россия. Вестник Московского университета. Серия 12. Политические науки, Москва, 2009. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/mirovoy-ekonomicheskiy-krizis-i-rossiya>

- Riker W. H. Federalism: Origin, Operation and Significance. - Boston: Little, Brown and Company, 1964. Dostupné z: <https://federalismoygovernabilidad.files.wordpress.com/2014/07/voldenrikerpublius.pdf>
- Ross C. Federalism and Democratization in Russia. Communist and Post-Communist Studies, 2000. Dostupné z: https://www.academia.edu/4646615/Federalism_and_democratization_in_Russia
- Ross C. Putin's Federal Reforms and the Consolidation of Federalism in Russia: One Step Forward? Two Steps Back. Communist and Post-Communist Studies, 2003. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/255652291_Putin's_Federal_Reforms_and_the_Consolidation_of_Federalism_in_Russia_One_Step_Forward_Two_Steps_Back
- Salmin A. Ruská federace a federace v Rusku // Мировая экономика i mezhdunarodnye otnosheniya // Салмин А. Российская Федерация и федерация в России . Мировая экономика и международные отношения, 2002. Dostupné z: <https://www.imemo.ru/publications/periodical/meimo/archive/2002/3/russia-economics-politics/russian-federation-and-federation-in-russia>
- Sirina A. A. Evenkové a rezervace Barguzinsky: historie vztahů v kontextu moderních trendů ve vývoji chráněných území. Novinky Laboratoře starověkých technologií. // Сирина А. А. Эвенки и Баргузинский заповедник: История современных взаимоотношений в контексте развития ООПТ. Известия Лаборатории древних технологий, 2021. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/evenki-i-barguzinskiy-zapovednik-istoriya-vzaimootnosheniy-v-kontekste-sovremennyh-tendentsiy-razvitiya-oopt>
- Soderlund P. J. The significance of structural power resources in the Russian bilateral treaty process 1994-1998. Communist and Post-Communist Studies, 2003. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/240410963_The_significance_of_structural_power_resources_in_the_Russian_Bilateral_treaty_process_1994-1998
- Sokolov V.I. Globalizace a původní obyvatelstvo Kanady. USA-Kanada. Ekonomika, politika-kultura, Moskva // Глобализация и аборигенное население Канады. США-Канада. Экономика, политика, культура, Москва, 2002. Dostupné z: <https://elibrary.ru/item.asp?id=25545645>
- Starodubrovskaya I. V., Glazychev V. L. Reálný federalismus, místní samospráva, mezirozpočtová politika. Zprávy Centra pro sociální a konzervativní politiku // Стародубровская И. В., Глазычев В. Л. Реальный федерализм, местное самоуправление, межбюджетная

политика. Новости Центра социальной и консервативной политики, 2011. Dostupné z: https://www.hse.ru/data/2011/02/22/1208578021/Реальный%20федерализм_тезисы.pdf

Stepanov, A. G. Organizační a právní rámec pro činnost orgánů vnitřních záležitostí v komplexním předmětu Ruské federace. Almanach moderní vědy a vzdělávání // Степанов, А.Г. Организационно-правовые основы деятельности органов внутренних дел в сложном субъекте Российской Федерации. Альманах современной науки и образования, 2010. Dostupné z: https://www.gramota.net/articles/issn_1993-5552_2010_2-1_22.pdf

Struchkov, K. N. Sociolingvistické faktory jazykového obrazu světa Evenků v Jakutsku. Bulletin Transbaikal State University, Čita // Стручков, К. Н. Социоллингвистические факторы языковой картины мира эвенков в РС(Я). Вестник Забайкальского государственного университета, Чита, 2011. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiolingvisticheskie-factory-yazykovoy-kartiny-mira-evenkov-v-rs-ya>

Sukhanov K. A. Národní administrativně-teritoriální formace - atavismus nebo potenciál pro sebeorganizaci národnostních menšin? Sborník Ústavu státu a práva Ruské akademie věd, Moskva // Суханов К.А. (2021). Национальные административно-территориальные образования - атавизм или потенциал для самореализации национальных меньшинств? Труды Института государства и права Российской академии наук, 2021. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/natsionalnye-administrativno-territorialnye-obrazovaniya-atavizm-ili-potentsial-dlya-samoorganizatsii-natsionalnyh-menshinstv>

Tompson W. Putin's Challenge: Politics of Structural Reform in Russia. Europe-Asia Studies, 2002. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/233185911_Putin's_Challenge_The_Politics_of_Structural_Reform_in_Russia

Turaev, V. A. Asimilační procesy mezi Evenků z Dálného východu. Bulletin pobočky Dálného východu Ruské akademie věd // Тураев, В. А. Ассимилятивные процессы у дальневосточных эвенков. Вестник Дальневосточного отделения Российской академии наук, 2006. Dostupné z: <https://cyberleninka.ru/article/n/assimilyativnye-protsessy-u-dalnevostochnyh-evenkov>

Ulaanchu. Přechtení projevu premiéra Čao na setkání o národní práci v Čching-tao (K 82. výročí narození premiéra Čao) // 乌兰夫。重读周总理在青岛民族工作座谈会上的讲话—纪念周总理诞辰八十二周年, 1980.

- Umnova I. A. Ústavní základy moderního ruského federalismu. Moskva, Nakladatelství "Delo" // Конституционные основы современного российского федерализма. Москва, Издательство Дело, 1998. Dostupné z: <https://elibrary.ru/item.asp?id=23049577>
- Varlamova, J. A. Menšinové jazyky Ruska v éře globalizace na příkladu evenčtiny. J. A. Varlamov. Mladý vědec // Варламова, Ю. А. Миноритарные языки России в эпоху глобализации на примере эвенкийского языка. Ю. А. Варламова. Молодой ученый, 2020. Dostupné z: <https://moluch.ru/archive/313/71190/>
- Vasiliev V. I. Německý federalismus: politické realii problému vývoje. Moskva, "Společnost Sputnik" // Современный германский федерализм: Политические реалии и проблемы развития. Москва, «Компания Спутник», 2000. Dostupné z: <https://www.dissercat.com/content/sovremennyi-germanskii-federalizm-politicheskie-realii-i-problemy-razvitiya>
- Velikaya N., Shishkin V. Ruský federalismus: problémy a vyhlídky rozvoje. Myšlenka Svobodnaja – XXI // Великая Н., Шишкин В. Российский федерализм: проблемы и перспективы развития // Свободная мысль – XXI, 2002.
- Vishnevsky B. Komunální filtr ": velké částice se zadržují, malé prosakují // Вишневский Б. Коммунальный фильтр»: крупные частицы задерживаются, мелкие просачиваются, 2017.
- von Beyme K. Federalism in Russia. Federalism and Political Performance. – L.: Routledge, 2000. Dostupné z: <https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.4324/9780203988930/federalism-political-performance-ute-wachendorfer-schmidt>
- Vvedensky V.G., Gorokhov A.Yu. Rusko: testování federalismem. Teorie a praxe domácích a zahraničních zkušeností. Moskva, Stříbrné nitě // Введенский В.Г., Горохов А.Ю. Россия: испытание федерализмом. Теория и практика отечественного и зарубежного опыта. Москва, Серебрянная нить, 2002. Dostupné z: <http://lawlibrary.ru/izdanie42532.html>
- Watts R. Comparing Federal Systems, Third edition. – Kingston: McGill-Queen's University Press, 2008. Dostupné z: https://www.cairn.info/load_pdf.php?download=1&ID_ARTICLE=EUFOR_363_0021
- Watts R. West German Federalism: Comparative Perspectives. German Federalism Today. - N. Y.: St. Martins Press, 1991.

Xu Shixuan, Guan Huning. Budoucnost evenčtiny. Analýza pozice používání oročského jazyku. Research on the Manchus // 鄂温克语和鄂伦春语的音系比较研究, 2006. Dostupné z: <https://core.ac.uk/download/pdf/84912045.pdf>

Zamaraeva, Y.S. Historical and cultural practices of preservation and revival of the Evenk language in the period from 1930 to 2000s. in the Evenk municipal district of the Krasnoyarsk Territory (based on the analysis of archival documents of the Evenk archive)]. In Severnyye arkhivy i ekspeditsii [Northern Archives and Expeditions], 3(1), 2019. Dostupné z: <http://elib.sfu-kras.ru/handle/2311/111130>